

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**<<Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη στη Σκιάθο Όλο το Έτος: Προοπτικές και
Στρατηγικές Εφαρμογής**

**Ανάλυση των δυνατοτήτων της Σκιάθου για την ανάπτυξη τουρισμού πέραν της
θερινής περιόδου, με στόχο την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και τη
διατήρηση της πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς>>**

ΒΟΥΛΓΑΡΗ ΣΟΦΙΑ

Αριθμός Μητρώου: 157408

Α ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΧΡΗΣΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

Β ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ ,ΜΑΙΟΣ 2026

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις δυνατότητες της Σκιάθου για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, με έμφαση στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού. Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων, των κινήτρων και των προϋποθέσεων που επηρεάζουν την επιλογή της Σκιάθου ως προορισμού εκτός θερινής περιόδου. Η μεθοδολογία βασίστηκε σε ποσοτική έρευνα με δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο διανεμήθηκε μέσω Google Forms την περίοδο Μαρτίου με Μαΐου 2026. Το δείγμα αποτελούνταν από 83 συμμετέχοντες και η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το SPSS v.26. Τα αποτελέσματα έδειξαν θετικές αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, με ιδιαίτερη έμφαση στη φυσική ομορφιά, την αυθεντικότητα και την πολιτιστική ταυτότητα. Οι σημαντικότερες προϋποθέσεις ήταν οι προσιτές τιμές, η εύκολη πρόσβαση, τα ανοικτά καταλύματα και οι οργανωμένες δραστηριότητες. Επιπλέον, η βιωσιμότητα συνδέθηκε ισχυρά με τις προϋποθέσεις και την ελκυστικότητα του προορισμού. Συμπερασματικά, η Σκιάθος φαίνεται να μπορεί να αναπτύξει ένα τουριστικό μοντέλο βασισμένο στη φύση, την ευεξία, τον πολιτισμό, τη γαστρονομία και τη συντονισμένη διαχείριση.

Abstract

This study examines the potential of Skiathos for sustainable tourism development throughout the year, with emphasis on strengthening the local economy and preserving the island's natural and cultural heritage. The purpose of the research was to investigate perceptions, motivations, and enabling conditions that influence the choice of Skiathos as a destination beyond the summer season. The methodology was based on quantitative research using a structured questionnaire, distributed through Google Forms from March to May 2026. The sample consisted of 83 participants, and the data were processed using SPSS v.26. The results showed positive perceptions of Skiathos as an attractive destination outside the summer period, with particular emphasis on natural beauty, authenticity, and cultural identity. The most important enabling conditions were affordable prices, easy access, open accommodation and food services, and organized activities. Sustainability was strongly associated with practical conditions and destination attractiveness. Regression analysis further showed that enabling conditions and perceptions of attractiveness were the main predictors of sustainable destination management. Overall, the study concludes that Skiathos can develop a multi-season tourism model based on nature, wellness, culture, gastronomy, and coordinated destination management. Such a model can support local economic resilience while protecting the environmental and cultural character of the island.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	9
1.1 Πλαίσιο και σημασία του θέματος	9
1.2 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	10
1.3 Μεθοδολογική προσέγγιση και πηγές δεδομένων.....	10
1.4 Δομή της εργασίας.....	11
2. Θεωρητικό πλαίσιο και ερευνητικές προσεγγίσεις	12
2.1 Έννοια και αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης	12
2.2 Τουρισμός σε νησιωτικούς προορισμούς.....	15
2.3 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και δυνατότητες επέκτασης περιόδου.....	20
2.4 Διαχείριση προορισμού και συμμετοχική διακυβέρνηση (stakeholders)	24
2.5 Δείκτες και κριτήρια βιωσιμότητας και μέτρηση φέρουσας ικανότητας.....	28
2.6 Παραδείγματα καλών πρακτικών σε συγκρίσιμους νησιωτικούς προορισμούς	32
3. Η Σκιάθος ως προορισμός βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης πέρα από τη θερινή περίοδο.....	37
3.1 Εισαγωγή.....	37
3.2 Η θέση της Σκιάθου στον προορισμό Βόλος, Πήλιο και Σποράδες.....	37
3.3 Κύρια τουριστικά προϊόντα και σχέση με τη Σκιάθο	38
3.4 Πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός	40
3.5 Οικοτουρισμός, φύση και υπαίθριες δραστηριότητες	40
3.6 Γαστρονομικός τουρισμός και τοπική ταυτότητα	41
3.7 Περιορισμοί και στρατηγικές ανάγκες	42
4. Μεθοδολογία έρευνας	45
4.1 Σκοπός της έρευνας	45
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	45

4.3 Το δείγμα της έρευνας.....	46
4.4 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	47
4.5 Στατιστικές μέθοδοι επεξεργασίας δεδομένων	48
4.6 Θέματα ηθικής και δεοντολογίας	48
5. Τα αποτελέσματα της έρευνας	50
5.1 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος	50
5.2 Τουριστικό προφίλ και σχέση με τη Σκιάθο.....	52
5.3 Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	57
5.4 Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη.....	59
5.5 Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	61
5.6 Προϋποθέσεις, διευκολύνσεις και τελικές ερωτήσεις	63
5.7 Οι συνολικές μεταβλητές της έρευνας και η συσχέτισή τους	70
5.8 Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή την Βιωσιμότητα του προορισμού.....	76
5.9 Στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	82
6. Συμπεράσματα	85
6.1 Σύνοψη βασικών ευρημάτων και συζήτηση ανά ερευνητικό ερώτημα.....	85
6.2 Θεωρητικές και πρακτικές συμβολές της εργασίας	88
6.3 Προτάσεις πολιτικής και διοικητικής εφαρμογής για τη Σκιάθο	89
6.4 Περιορισμοί της έρευνας	89
6.5 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	90
Βιβλιογραφία	91

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Κύρια και συμπληρωματικά τουριστικά προϊόντα της Σκιάθου και δυνατότητες αξιοποίησης εκτός θερινής περιόδου	39
Πίνακας 2. Στρατηγικές ανάγκες και προτεινόμενες κατευθύνσεις για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Σκιάθου όλο το έτος	43
Πίνακας 3. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος	51
Πίνακας 4. Έχετε επισκεφθεί ποτέ τη Σκιάθο	53
Πίνακας 5. Αν ναι, πόσες φορές περίπου.....	53
Πίνακας 6. Συνήθως προτιμάτε ταξίδια μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιριού	54
Πίνακας 7. Θα σας ενδιέφερε μια φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη στη Σκιάθο ...	55
Πίνακας 8. Η επιλογή ενός νησιωτικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου με ενδιαφέρει γενικά	56
Πίνακας 9. Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	58
Πίνακας 10. Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	60
Πίνακας 11. Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	62
Πίνακας 12. Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού	64
Πίνακας 13. Ποια μορφή τουρισμού θεωρείτε πιο κατάλληλη για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού	66
Πίνακας 14. Ποια εποχή θα επιλέγατε περισσότερο για μια επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού	67
Πίνακας 15. Ποια είναι η μέγιστη διάρκεια διαμονής που θα σας ενδιέφερε	68
Πίνακας 16. Ποιες παροχές, δραστηριότητες ή συνθήκες θα σας έπειθαν να επισκεφθείτε τη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου	69
Πίνακας 17. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αξιοπιστίας	71
Πίνακας 18. Οι συνολικές μεταβλητές της έρευνας.....	73
Πίνακας 19. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης συσχέτισης	75
Πίνακας 20. Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης με την μέθοδο enter	77

Πίνακας 21. Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης με την μέθοδο stepwise	81
Πίνακας 22. Στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικό φύλο	84

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. Έχετε επισκεφθεί ποτέ τη Σκιάθο	53
Διάγραμμα 2. Αν ναι, πόσες φορές περίπου	54
Διάγραμμα 3. Συνήθως προτιμάτε ταξίδια μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιριού	55
Διάγραμμα 4. Θα σας ενδιέφερε μια φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη στη Σκιάθο	56
Διάγραμμα 5. Η επιλογή ενός νησιωτικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου με ενδιαφέρει γενικά	57
Διάγραμμα 6. Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού ...	59
Διάγραμμα 7. Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	61
Διάγραμμα 8. Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις.....	63
Διάγραμμα 9 .Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού.....	65
Διάγραμμα 10. Ποια μορφή τουρισμού θεωρείτε πιο κατάλληλη για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού	66
Διάγραμμα 11. Ποια εποχή θα επιλέγατε περισσότερο για μια επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού.....	67
Διάγραμμα 12. Ποια είναι η μέγιστη διάρκεια διαμονής που θα σας ενδιέφερε.....	68
Διάγραμμα 13. Οι συνολικές μεταβλητές της έρευνας	73
Διάγραμμα 14. Στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικό φύλο.....	84

1. Εισαγωγή

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς ανάπτυξης για τους νησιωτικούς προορισμούς, καθώς συνδέεται με την απασχόληση, την τοπική επιχειρηματικότητα, την προβολή του τόπου και τη διατήρηση πολιτιστικών πρακτικών. Στην περίπτωση της Σκιάθου, η τουριστική δραστηριότητα έχει διαμορφωθεί κυρίως γύρω από το θερινό πρότυπο του ήλιου και της θάλασσας, λόγω της φυσικής ομορφιάς, των παραλιών, της βλάστησης και της διεθνούς αναγνωρισιμότητας του νησιού. Ωστόσο, η σύγχρονη συζήτηση για τον νησιωτικό τουρισμό στρέφεται όλο και περισσότερο προς την ανάγκη ισορροπημένης ανάπτυξης, με μεγαλύτερη διάρκεια μέσα στο έτος, μικρότερη πίεση στην περίοδο αιχμής και καλύτερη αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων του τόπου.

1.1 Πλαίσιο και σημασία του θέματος

Η εποχικότητα αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των νησιωτικών προορισμών, καθώς η τουριστική ζήτηση συγκεντρώνεται σε λίγους μήνες, δημιουργώντας έντονη πίεση στις υποδομές, στο φυσικό περιβάλλον και στην καθημερινότητα των κατοίκων. Οι Ruggieri και Platania (2024) τονίζουν ότι τα νησιά της Μεσογείου αντιμετωπίζουν συχνά ταυτόχρονα υπερσυγκέντρωση επισκεπτών κατά τη θερινή περίοδο και μειωμένη τουριστική δραστηριότητα κατά τους υπόλοιπους μήνες. Η συνθήκη αυτή επηρεάζει την οικονομική σταθερότητα των επιχειρήσεων, την απασχόληση και τη βιωσιμότητα των τοπικών οικονομιών.

Στο πλαίσιο αυτό, η Σκιάθος παρουσιάζει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον. Το νησί διαθέτει φυσικό περιβάλλον υψηλής αισθητικής αξίας, πολιτιστική ταυτότητα, θρησκευτικά και ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος, γαστρονομικές δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης φυσιολατρικών δραστηριοτήτων. Η διεθνής βιβλιογραφία δείχνει ότι μορφές όπως ο οικοτουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός, ο τουρισμός ευεξίας και οι πολιτιστικές εμπειρίες μπορούν να συμβάλουν στην επέκταση της

περιόδου, καθώς βασίζονται σε στοιχεία του τόπου που ενεργοποιούνται πέρα από το καλοκαίρι (Agius & Briguglio, 2021; Saari et al., 2023). Παράλληλα, η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί συντονισμό φορέων, τοπικής αυτοδιοίκησης, επιχειρήσεων και κατοίκων, καθώς η διαχείριση προορισμού αποτελεί συλλογική διαδικασία (Roxas et al., 2020).

1.2 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των δυνατοτήτων της Σκιάθου για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η έρευνα εστιάζει στην ανάλυση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων για την ελκυστικότητα του νησιού εκτός θερινής περιόδου, στα κίνητρα που θα μπορούσαν να ενισχύσουν μια φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, στις προϋποθέσεις που καθιστούν τον προορισμό λειτουργικό και στη σημασία της βιώσιμης διαχείρισης.

Ειδικότεροι στόχοι είναι η αποτύπωση του δημογραφικού και τουριστικού προφίλ των συμμετεχόντων, η αναγνώριση των καταλληλότερων μορφών τουρισμού για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού, η διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στην ελκυστικότητα, τα κίνητρα, τις διευκολύνσεις και τη βιωσιμότητα, καθώς και η διατύπωση πρακτικών προτάσεων για τον τοπικό σχεδιασμό.

1.3 Μεθοδολογική προσέγγιση και πηγές δεδομένων

Η εργασία βασίζεται σε ποσοτική ερευνητική προσέγγιση. Τα πρωτογενή δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά με Google Forms κατά την περίοδο Μαρτίου με Μαΐου 2026. Το δείγμα περιλάμβανε 83 συμμετέχοντες. Η στατιστική επεξεργασία πραγματοποιήθηκε με το SPSS v.26 και περιέλαβε περιγραφική στατιστική, ανάλυση αξιοπιστίας, συσχετίσεις, παλινδρόμηση, t test και ANOVA. Η θεωρητική τεκμηρίωση στηρίχθηκε σε σύγχρονη

βιβλιογραφία για τον νησιωτικό τουρισμό, την εποχικότητα, τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τη συμμετοχική διακυβέρνηση και τη φέρουσα ικανότητα.

1.4 Δομή της εργασίας

Η εργασία οργανώνεται σε έξι κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει το θέμα, τον σκοπό, τους στόχους και τη μεθοδολογική κατεύθυνση. Το δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσει το θεωρητικό πλαίσιο για τον βιώσιμο νησιωτικό τουρισμό. Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στη Σκιάθο και στις δυνατότητες ανάπτυξης πέρα από τη θερινή περίοδο. Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει τη μεθοδολογία της έρευνας. Το πέμπτο κεφάλαιο αναλύει τα εμπειρικά αποτελέσματα και το τελευταίο κεφάλαιο συζητά τα ευρήματα σε σχέση με τη βιβλιογραφία και διατυπώνει τα συμπεράσματα, τις προτάσεις εφαρμογής, τους περιορισμούς και τις κατευθύνσεις μελλοντικής έρευνας.

2. Θεωρητικό πλαίσιο και ερευνητικές προσεγγίσεις

2.1 Έννοια και αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές έννοιες στις τουριστικές σπουδές, επειδή προσφέρει ένα πλαίσιο για την εξισορρόπηση της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής ευημερίας, της πολιτιστικής συνέχειας και της προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της διαχείρισης προορισμών. Η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης δίνει έμφαση στην ικανότητα των προορισμών να διατηρούν την ελκυστικότητα, τη βάση των πόρων τους και την κοινωνική τους νομιμότητα με την πάροδο του χρόνου. Ο τουρισμός νοείται ως ένα σύστημα αλληλεπιδράσεων μεταξύ επισκεπτών, επιχειρήσεων, κοινοτήτων υποδοχής, θεσμών και οικοσυστημάτων. Όπως υποστηρίζουν οι Streimikiene et al. (2021), η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη συνδέεται στενά με την ανταγωνιστικότητα των προορισμών, καθώς η μακροπρόθεσμη επιτυχία ενός προορισμού εξαρτάται από την ικανότητά του να προστατεύει τους περιβαλλοντικούς πόρους, να ανταποκρίνεται στις κοινωνικές προσδοκίες και να προσφέρει ουσιαστικές εμπειρίες στους επισκέπτες. Η ανταγωνιστικότητα, επομένως, διαμορφώνεται όλο και περισσότερο από τη βιωσιμότητα.

Η ανάπτυξη της έρευνας για τον βιώσιμο τουρισμό αποκαλύπτει μια σημαντική επέκταση τόσο στο πεδίο εφαρμογής όσο και στην αναλυτική πολυπλοκότητα. Σύμφωνα με τους Agarwal et al. (2024), ο τομέας έχει εξελιχθεί σε διάστημα τεσσάρων δεκαετιών από σχετικά στενά ζητήματα με περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε ευρύτερες συζητήσεις που περιλαμβάνουν τη διακυβέρνηση, την καινοτομία, την ανθεκτικότητα, τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών και τη στρατηγική διαχείριση. Αυτή η εξέλιξη δείχνει ότι ο βιώσιμος τουρισμός δεν θεωρείται πλέον μόνο ως μια διορθωτική απάντηση στις αρνητικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού. Είναι πλέον ευρέως κατανοητός ως ένα κατευθυντήριο πλαίσιο για την ανάπτυξη προορισμών που επηρεάζει την πολιτική, τα επιχειρηματικά μοντέλα, τη συμπεριφορά των επισκεπτών και τη συμμετοχή της κοινότητας. Μια τέτοια μετατόπιση είναι ιδιαίτερα σημαντική

για προορισμούς που αντιμετωπίζουν εποχικότητα ή οικολογική πίεση, επειδή υποστηρίζει μια απομάκρυνση από βραχυπρόθεσμες στρατηγικές ανάπτυξης προς πιο ισορροπημένες μορφές ανάπτυξης.

Μια κεντρική αρχή στη βιβλιογραφία είναι ότι η βιωσιμότητα στον τουρισμό είναι εγγενώς πολυδιάστατη. Η οικονομική βιωσιμότητα, η κοινωνική ένταξη, η περιβαλλοντική ευθύνη και η θεσμική αποτελεσματικότητα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ταυτόχρονα εάν η τουριστική ανάπτυξη πρόκειται να είναι πραγματικά βιώσιμη. Οι Streimikiene et al. (2021) τονίζουν ότι η διαχείριση του βιώσιμου τουρισμού θα πρέπει να διατηρεί υψηλά επίπεδα ικανοποίησης των τουριστών, διασφαλίζοντας παράλληλα πολύτιμες εμπειρίες, ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση για τα ζητήματα βιωσιμότητας και ενθαρρύνοντας υπεύθυνες πρακτικές μεταξύ των τουριστών. Αυτό σημαίνει ότι η επιτυχία του τουρισμού δεν μπορεί πλέον να αξιολογείται μόνο μέσω των αφίξεων, των διανυκτερεύσεων ή της δημιουργίας εσόδων, αλλά θα πρέπει επίσης να αξιολογείται ανάλογα με το εάν ο τουρισμός συμβάλλει θετικά στα τοπικά μέσα διαβίωσης, προστατεύει τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και σέβεται τις φέρουσες ικανότητες των προορισμών. Υπό αυτή την έννοια, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη εκτείνεται πέρα από τον περιορισμό των ζημιών και γίνεται μοντέλο για ποιοτική βελτίωση στα τουριστικά συστήματα.

Το μεταπανδημικό πλαίσιο έχει ενισχύσει περαιτέρω τη σημασία του βιώσιμου τουρισμού ως στρατηγικού προσανατολισμού. Οι Palacios-Florencio et al. (2021) δείχνουν ότι οι αντιλήψεις των τουριστών για τον βιώσιμο τουρισμό επηρεάζονται θετικά από τις στάσεις, τα κίνητρα και τα αντιληπτά οφέλη, τα οποία με τη σειρά τους ενισχύουν την πρόθεσή τους να καταναλώνουν βιώσιμα τουριστικά προϊόντα. Τα ευρήματα της εν λόγω έρευνας υποδηλώνουν ότι η βιωσιμότητα μπορεί να λειτουργήσει ως κινητήρια δύναμη για την ανάκαμψη του τουρισμού, επειδή συνδέεται με χαμηλότερο υπερπληθυσμό, βελτιωμένη ποιότητα προορισμού και ισχυρότερο αίσθημα ασφάλειας και ευθύνης. Αυτή η προσέγγιση είναι σημαντική επειδή πλακισιώνει τη βιωσιμότητα όχι μόνο ως ηθική υποχρέωση, αλλά και ως πορεία για την αναζωογόνηση του τουρισμού υπό τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς. Ως αποτέλεσμα, ο βιώσιμος τουρισμός μπορεί να ερμηνευτεί τόσο ως κανονιστικό μοντέλο όσο και ως ανταγωνιστική στρατηγική.

Η διακυβέρνηση αποτελεί έναν άλλο βασικό πυλώνα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Ο Sharpley (2023) υποστηρίζει ότι το παρατηρούμενο χάσμα μεταξύ της ρητορικής της βιωσιμότητας και της εφαρμογής της οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε αδυναμίες στη διακυβέρνηση. Παρόλο που ο βιώσιμος τουρισμός έχει τύχει ευρείας υποστήριξης σε πολιτικές και στρατηγικές, η πραγματική πρόοδος συχνά παρέμεινε περιορισμένη, επειδή οι προορισμοί δυσκολεύονται να θεσπίσουν αποτελεσματικούς θεσμούς, συνεκτικούς κανονισμούς και συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ο Sharpley (2023) υπογραμμίζει, επομένως, τη σημασία των δομών διακυβέρνησης που συνδέουν την τοπική δράση με ευρύτερες συστημικές προκλήσεις. Ομοίως, ο Farsari (2023) εξετάζει τη σχέση μεταξύ της διακυβέρνησης του βιώσιμου τουρισμού, της ανθεκτικότητας και της πολυπλοκότητας, παρουσιάζοντας τους προορισμούς ως σύνθετα προσαρμοστικά συστήματα που διαμορφώνονται από πολλαπλούς παράγοντες και εξελισσόμενες σχέσεις εξουσίας. Αυτή η προοπτική είναι χρήσιμη επειδή αναγνωρίζει ότι οι τουριστικοί προορισμοί είναι δυναμικοί και αμφισβητούμενοι χώροι. Κατά συνέπεια, η διακυβέρνηση για τη βιωσιμότητα απαιτεί ευελιξία, συνεργασία, μάθηση και θεσμικές ρυθμίσεις ικανές να ενσωματώσουν ποικίλες προοπτικές ενδιαφερομένων μερών.

Η αυξανόμενη σημασία της μέτρησης έχει επίσης μεταμορφώσει τον τομέα. Οι Rasoolimanesh et al. (2023) προσδιορίζουν τους δείκτες βιώσιμου τουρισμού ως απαραίτητα εργαλεία για τον σχεδιασμό και τη διαχείριση του τουρισμού, ειδικά σε σχέση με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης. Η ανασκόπησή τους δείχνει ότι αν και τα συστήματα δεικτών συχνά αντιμετωπίζουν οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις, η διακυβέρνηση παραμένει συγκριτικά υποεκπροσωπούμενη. Διαπιστώνουν επίσης ότι οι κάτοικοι συμμετέχουν συχνότερα από τους τουρίστες και ότι οι αντικειμενικοί δείκτες χρησιμοποιούνται συχνότερα από τους υποκειμενικούς. Οι Miller και Torres-Delgado (2023) επεκτείνουν αυτή τη συζήτηση υποστηρίζοντας ότι η μέτρηση του βιώσιμου τουρισμού περιλαμβάνει κρίσιμα θέματα σχετικά με τον σκοπό, την κλίμακα, την συμπερίληψη και τη συνάφεια της πολιτικής. Προειδοποιούν ότι η μέτρηση δεν πρέπει να γίνει αυτοσκοπός. Αντίθετα, οι δείκτες θα πρέπει να υποστηρίζουν πιο ενημερωμένο διάλογο, ισχυρότερη παιδεία των ενδιαφερομένων μερών και καλύτερη λήψη αποφάσεων.

Η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη γίνεται σαφέστερη σε μελέτες που προτείνουν λειτουργικά εργαλεία για την αξιολόγηση της απόδοσης της βιωσιμότητας. Οι Blancas et al. (2023) αναπτύσσουν έναν δυναμικό σύνθετο δείκτη που μετρά τις προσπάθειες των προορισμών για τη βελτίωση της βιωσιμότητας με την πάροδο του χρόνου, επιτρέποντας έτσι την αξιολόγηση όχι μόνο των τρεχουσών συνθηκών αλλά και της προόδου και της αποτελεσματικότητας της πολιτικής. Αυτή η δυναμική προοπτική είναι πολύτιμη επειδή ο βιώσιμος τουρισμός είναι μια διαδικασία συνεχούς προσαρμογής και όχι μια σταθερή κατάσταση. Παράλληλα, οι Ivars-Baidal et al. (2021) καταδεικνύουν τη χρησιμότητα των συστημάτων που χρησιμοποιούν δείκτες στο πλαίσιο των έξυπνων προορισμών. Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι οι προορισμοί συχνά αποδίδουν καλύτερα στην τεχνολογική συνδεσιμότητα και το διαδικτυακό μάρκετινγκ παρά στις πρωτοβουλίες προσβασιμότητας και βιωσιμότητας, αποκαλύπτοντας άνιση ανάπτυξη σε όλες τις στρατηγικές διαστάσεις. Τέτοια αποτελέσματα επιβεβαιώνουν ότι τα συστήματα δεικτών μπορούν να λειτουργήσουν ως πρακτικά εργαλεία διαχείρισης εντοπίζοντας τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες και τις προτεραιότητες.

Τέλος, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ενσωματώνει επίσης ζητήματα δικαιοσύνης και ευημερίας. Ο Morea (2021) δείχνει ότι ο τουρισμός εντός προστατευόμενων περιοχών δεν μπορεί να γίνει κατανοητός μόνο μέσω της περιβαλλοντικής διαχείρισης ή της οικονομικής απόδοσης. Πρέπει επίσης να αντιμετωπίζει την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, τις αντιδράσεις της κοινότητας και την δίκαιη κατανομή των οφελών και των βαρών. Συνολικά, η βιβλιογραφία δείχνει ότι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη είναι ένα πολυδιάστατο, εξελισσόμενο και προσανατολισμένο στη δράση πλαίσιο, που ενσωματώνει την ανταγωνιστικότητα, τη διακυβέρνηση, τη μέτρηση, την ανθεκτικότητα και τη δικαιοσύνη σε μια συνεκτική προσέγγιση που υποστηρίζει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των προορισμών παγκοσμίως.

2.2 Τουρισμός σε νησιωτικούς προορισμούς

Ο τουρισμός σε νησιωτικούς προορισμούς διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από την εποχικότητα, δηλαδή με βάση ένα πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο η ζήτηση των επισκεπτών συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένους μήνες και τόπους, δημιουργώντας διακυμάνσεις στην οικονομική δραστηριότητα, την πίεση στο φυσικό περιβάλλον και την κοινωνική ζωή. Σε νησιωτικά περιβάλλοντα, αυτό το ζήτημα είναι οξύ επειδή η νησιωτικότητα, η περιορισμένη διαθεσιμότητα γης, τα εύθραυστα οικοσυστήματα και η υψηλή εξάρτηση από τον τουρισμό εντείνουν τόσο τα οφέλη όσο και το κόστος της συγκεντρωμένης ζήτησης. Οι Ruggieri και Platanía (2024) δείχνουν ότι η εποχικότητα παραμένει μια καθοριστική πρόκληση για τα νησιά της Μεσογείου, όπου οι υψηλές συγκεντρώσεις τουριστών κατά τις περιόδους αιχμής συνυπάρχουν με χαμηλή ζήτηση κατά τους μήνες εκτός σεζόν. Αυτή η ανισορροπία παράγει υπερτουρισμό κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και απουσία τουρισμού κατά τη διάρκεια του υπόλοιπου έτους, δημιουργώντας ανεπιθύμητα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά αποτελέσματα. Τα ευρήματά τους ενισχύουν την άποψη ότι η τουριστική πολιτική στους νησιωτικούς προορισμούς χρειάζεται ένα ανθεκτικό και ισορροπημένο μοντέλο σχεδιασμού, το οποίο να περιορίζει τις υπερσυγκεντρώσεις της ζήτησης κατά την περίοδο αιχμής και παράλληλα να ενισχύει την τουριστική κίνηση πέρα από τη θερινή περίοδο.

Μια σημαντική συμβολή της βιβλιογραφίας έγκειται στη μέτρηση της εποχικότητας. Οι παραδοσιακές στατιστικές για τον τουρισμό συχνά περιγράφουν τις συνολικές αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις, ωστόσο δεν καταγράφουν πάντα την πλήρη χωρική και χρονική συγκέντρωση των τουριστικών ροών. Οι Ruggieri και Platanía (2024) αντιμετωπίζουν αυτό το ζήτημα μέσω της συγκριτικής χρήσης δεικτών εποχικότητας, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων μέγιστης έντασης, σε όλα τα νησιά της Μεσογείου με την πάροδο του χρόνου. Ομοίως, οι Þórhallsdóttir και Ólafsson (2017) προτείνουν μια μεθοδολογική προσέγγιση που αναλύει την εποχικότητα σε εθνικό, περιφερειακό και προοριστικό επίπεδο μέσω του συντελεστή Gini. Η περίπτωση που εξετάζουν στην Ισλανδία δείχνει ότι τα δεδομένα διανυκτέρευσης από μόνα τους μπορούν να παρουσιάσουν λανθασμένα την πραγματική κατανομή των τουριστών, ειδικά όταν οι επισκέπτες διαμένουν σε μια περιοχή και πραγματοποιούν ημερήσιες εκδρομές αλλού. Αυτή η γνώση είναι σημαντική για τους νησιωτικούς προορισμούς, όπου τα πρότυπα κινητικότητας μικρής κλίμακας μπορούν να δημιουργήσουν τοπική συμφόρηση που δεν είναι ορατή στα στατιστικά στοιχεία

διαμονής. Η μέθοδός τους, επομένως, ενισχύει την αναλυτική βάση για τον σχεδιασμό προορισμών.

Η χρονική δυναμική του τουρισμού συνδέεται επίσης με την επιμονή των σοκ και την ικανότητα των προορισμών να ανακάμψουν. Οι Gil Alana και Huijbens (2018) μελετούν την περίπτωση της Ισλανδίας και δείχνουν ότι, μολονότι τα ετήσια δεδομένα υποδηλώνουν πιο επίμονες μεταβολές, τα μηνιαία δεδομένα αναδεικνύουν μηχανισμούς επαναφοράς και σοκ με σχετικά πρόσκαιρο χαρακτήρα. Η παρατήρηση αυτή αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών πολιτικών στον τουριστικό τομέα. Η εν λόγω έρευνα προτείνει ότι οι νησιωτικοί προορισμοί δεν θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις βραχυπρόθεσμες υφέσεις μόνο μέσω της προώθησης, αλλά θα πρέπει να επενδύουν σε υποδομές και διαχειριστική ικανότητα που προβλέπουν μια ανανεωμένη ανάπτυξη. Η εποχικότητα, υπό αυτή την έννοια, δεν είναι μόνο ένα επαναλαμβανόμενο στατιστικό χαρακτηριστικό, αλλά και μέρος μιας ευρύτερης χρονικής δομής που διαμορφώνει τις αποφάσεις για επενδύσεις, εργασία και διακυβέρνηση.

Πέρα από τη μέτρηση, η βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι η εποχικότητα έχει σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στα νησιωτικά περιβάλλοντα. Οι Andolina et al. (2021) αναλύουν τα νησιά της Μεσογείου μέσω του έργου Interreg MED BLUEISLANDS και δείχνουν ότι ο εποχιακός τουρισμός εντείνει τις πιέσεις στα παράκτια οικοσυστήματα, ιδίως μέσω της παραγωγής αποβλήτων. Η ολοκληρωμένη προσέγγισή τους, βασισμένη στη βιοπαρακολούθηση του παράκτιου θαλασσινού νερού και στη χρήση μακροφυκών ως βιοδεικτών, επιβεβαιώνει την αξία των εργαλείων παρακολούθησης στη διαχείριση του τουρισμού. Η μελέτη υπογραμμίζει επίσης τη σημασία των μέτρων μετριασμού και της συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών. Αυτή η συμβολή είναι σχετική με το θέμα της εποχικότητας που εξετάζει στην ενότητα αυτή, καθώς την συνδέει άμεσα με την περιβαλλοντική υποβάθμιση, ενώ παράλληλα δείχνει ότι η διαχείριση που βασίζεται σε στοιχεία μπορεί να μειώσει αυτές τις πιέσεις. Σε νησιωτικούς προορισμούς, όπου τα οικολογικά όρια είναι συχνά στενά, η παρακολούθηση αυτή καθίσταται απαραίτητη.

Η εποχικότητα επηρεάζει επίσης τον τρόπο με τον οποίο οι νησιωτικές κοινότητες βιώνουν τον τουρισμό στην καθημερινή ζωή. Ο Sang (2024) εξετάζει τη διαμόρφωση των ρυθμών ζωής σε μια κοινότητα νησιωτικού προορισμού και δείχνει

ότι ο τουρισμός εισάγει νέους ρυθμούς στα υπάρχοντα πρότυπα εργασίας, κοινωνικής ζωής και παραδοσιακών μέσων διαβίωσης. Οι κάτοικοι ταλαντεύονται μεταξύ των ρυθμών που σχετίζονται με την ικανοποίηση της τουριστικής ζήτησης, των ρυθμών διαβίωσης και των φυσικών ρυθμών, με την εποχικότητα να επηρεάζει σημαντικά την αίσθηση του χρόνου και της ευημερίας τους. Αυτή η ανάλυση εμβαθύνει στο ζήτημα δείχνοντας ότι η εποχικότητα του τουρισμού δεν είναι απλώς ένα οικονομικό ή διαχειριστικό ζήτημα, καθώς αναδιαρθρώνει την ζωή στις κοινότητες και διαμορφώνει την εμπειρία ζωής των νησιωτών. Ομοίως, οι García Buades et al. (2022) καταδεικνύουν στην έρευνά τους για τη Μαγιόρκα ότι ο υπερτουρισμός επιδρά αρνητικά στον τρόπο με τον οποίο οι κάτοικοι αντιλαμβάνονται τον προορισμό ως τόπο διαβίωσης, ενισχύει τις τάσεις αποστασιοποίησης και αυξάνει την υποστήριξη προς πολιτικές περιορισμού του τουρισμού κατά την περίοδο αιχμής. Η μελέτη τους δείχνει περαιτέρω ότι η αποτελεσματική διαχείριση της τοπικής αυτοδιοίκησης και η θετική συμπεριφορά των τουριστών μπορούν να μετριάσουν αυτές τις αρνητικές επιπτώσεις. Έτσι, η εποχικότητα έχει άμεσες κοινωνικές συνέπειες, ωστόσο η διακυβέρνηση μπορεί να διαδραματίσει μετριαστικό ρόλο.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της εποχικότητας είναι εξίσου σημαντικές. Οι Mikulić et al. (2021) δείχνουν ότι η τουριστική δραστηριότητα, ειδικά όταν χαρακτηρίζεται από υψηλή ένταση και εποχικότητα, επηρεάζει αρνητικά την προστιθέτιμη της στέγασης. Τα ευρήματά τους υποδηλώνουν ότι ο εποχιακός τουρισμός δημιουργεί διακυμάνσεις στην απασχόληση, αστάθεια εσόδων και άλλες εξωτερικές επιπτώσεις που υπονομεύουν την ικανότητα των κατοίκων να διατηρούν σταθερές συνθήκες διαβίωσης. Σε μια σχετική έρευνα, οι Stojčić et al. (2022) διαπιστώνουν ότι η εποχικότητα του τουρισμού και η ευπάθεια του προορισμού μειώνουν την εμφάνιση επιχειρήσεων υψηλής ανάπτυξης. Αρκετοί μηχανισμοί εξηγούν αυτή τη σχέση, συμπεριλαμβανομένης της υπο-αξιοποίησης του κεφαλαίου, των ασταθών εσόδων και της αυξημένης έκθεσης σε εξωτερικούς κραδασμούς. Μαζί, αυτές οι μελέτες αμφισβητούν την υπόθεση ότι ο τουρισμός δημιουργεί αυτόματα ευρεία τοπική ευημερία. Σε έντονα εποχιακές νησιωτικές οικονομίες, ο τουρισμός μπορεί αντ' αυτού να δημιουργήσει εύθραυστα πρότυπα ανάπτυξης που περιορίζουν τη διαφοροποίηση και αποδυναμώνουν τη μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα.

Ένας άλλος παράγοντας που εξηγεί την εποχικότητα των νησιών είναι το κλίμα. Οι Prinsloo και Fitchett (2024), εφαρμόζοντας τον Δείκτη Κλίματος Διακοπών (Holiday Climate Index) στο νησί Ρεϊνιόν, δείχνουν ότι η κλιματική καταλληλότητα για τον τουρισμό ποικίλλει έντονα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Τα αποτελέσματά τους εντοπίζουν μια σαφή χειμερινή κορύφωση στην καταλληλότητα του κλιματικού τουρισμού, υποδηλώνοντας ότι ορισμένα εποχικά πρότυπα έχουν εν μέρει τις ρίζες τους στις περιβαλλοντικές συνθήκες και όχι στη συμπεριφορά της αγοράς. Η παρατήρηση αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς αναδεικνύει ότι η διαχείριση της εποχικότητας χρειάζεται να προσαρμόζεται στις πραγματικές κλιματικές συνθήκες του προορισμού. Οι προορισμοί δεν μπορούν να εξαλείψουν εντελώς την εποχικότητα, αλλά μπορούν να σχεδιάσουν στρατηγικές που ταιριάζουν καλύτερα τα κλιματικά πλεονεκτήματα με το μάρκετινγκ, την ανάπτυξη προϊόντων και τον σχεδιασμό υποδομών.

Η βιβλιογραφία υποδεικνύει επίσης πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών. Οι Agius και Briguglio (2021) δείχνουν ότι ο οικοτουρισμός μπορεί να μετριάσει την εποχικότητα, επειδή πολλές δραστηριότητες οικοτουρισμού μπορούν να ασκηθούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Στα Αιγαδικά Νησιά, τα οποία αναλύθηκαν στην εν λόγω έρευνα, τα ενδιαφερόμενα μέρη θεώρησαν τον οικοτουρισμό όχι μόνο εφικτό αλλά και προτιμότερο επειδή μπορεί να μειώσει τις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές πιέσεις που σχετίζονται με τον μαζικό θερινό τουρισμό. Αυτό υποδηλώνει ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να αναδιανεύουν τη ζήτηση πιο ομοιόμορφα και να ενισχύσουν την ευημερία της κοινότητας.

Συνολικά, η βιβλιογραφία παρουσιάζει την εποχικότητα στους νησιωτικούς προορισμούς ως μια πολυδιάστατη πρόκληση που περιλαμβάνει συγκέντρωση, περιβαλλοντικό βάρος, κοινωνική ένταση και οικονομική ευπάθεια. Ταυτόχρονα, προσφέρει μια αναλυτική κατεύθυνση προς την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών. Συγκεκριμένα, η χρήση καταλληλότερων δεικτών, η ενίσχυση της διακυβέρνησης, η συστηματική περιβαλλοντική παρακολούθηση, ο σεβασμός στους ρυθμούς της τοπικής κοινότητας και η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος μέσα από μορφές όπως ο οικοτουρισμός μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός πιο ισορροπημένου και βιώσιμου μοντέλου νησιωτικού τουρισμού.

2.3 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και δυνατότητες επέκτασης περιόδου

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία στη βιβλιογραφία για τον βιώσιμο τουρισμό, επειδή προσφέρουν στους προορισμούς ευκαιρίες να διαφοροποιήσουν τα προϊόντα τους, να μειώσουν την εξάρτηση από την εποχιακή ζήτηση και να καταναείμουν τα οφέλη του τουρισμού πιο ομοιόμορφα στον χώρο και τον χρόνο. Σε προορισμούς που επηρεάζονται από την εποχικότητα, η ανάπτυξη μορφών όπως ο αγροτικός τουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός, ο δημιουργικός τουρισμός, ο τουρισμός εκδηλώσεων, ο τουρισμός με βάση τη φύση, ο τουρισμός λαϊκής κουλτούρας και ο τουρισμός ευεξίας παρουσιάζεται ως μια οδός για την επέκταση της τουριστικής περιόδου πέρα από την καλοκαιρινή κορύφωση. Αντί να βασίζονται αποκλειστικά στο συμβατικό μοντέλο ήλιου και θάλασσας, οι προορισμοί μπορούν να δημιουργήσουν εμπειρίες που συνδέονται με τον τοπικό πολιτισμό, τη φύση, την κληρονομιά, το φαγητό, την ευημερία και τη συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις του προορισμού. Η βιβλιογραφία υποδηλώνει ότι μια τέτοια διαφοροποίηση μπορεί να υποστηρίξει πιο σταθερά πρότυπα ζήτησης, να ενισχύσει την ταυτότητα του προορισμού και να βελτιώσει την ανθεκτικότητα των τοπικών οικονομιών.

Ο αγροτικός τουρισμός είναι μια από τις πιο συχνά συζητούμενες εναλλακτικές λύσεις σε αυτό το πλαίσιο. Οι Guaita Martínez et al. (2019) εξετάζουν τη σταθερότητα του αγροτικού τουρισμού σε σύγκριση με τον παράκτιο και αστικό τουρισμό και διαπιστώνουν ότι οι αγροτικοί προορισμοί στην Ισπανία εμφανίζουν ένα επίπεδο ετήσιας σταθερότητας πιο κοντά στους αστικούς προορισμούς παρά σε αυτούς με έντονη εποχικότητα. Αυτό το εύρημα είναι σημαντικό επειδή υποδηλώνει ότι τα τουριστικά προϊόντα που δίνουν έμφαση στα αγροτικά τοπία, τις τοπικές παραδόσεις και τις εμπειρίες μικρότερης κλίμακας ενδέχεται να είναι λιγότερο εκτεθειμένα σε ακραία εποχική συγκέντρωση. Η χρήση ενός συνθετικού δείκτη στην εν λόγω έρευνα δείχνει επίσης ότι η εποχικότητα δεν είναι απλό ζήτημα μηνιαίας διακύμανσης της ζήτησης, αλλά μια πολυδιάστατη συνθήκη που διαμορφώνεται από μεταβλητές όπως η

διαθεσιμότητα καταλυμάτων και η διεθνοποίηση του προορισμού. Ο αγροτικός τουρισμός εμφανίζεται επομένως ως ένα πιο ισορροπημένο τουριστικό μοντέλο.

Ο γαστρονομικός τουρισμός κατέχει επίσης εξέχουσα θέση στη βιβλιογραφία για τον μετριασμό της εποχικότητας. Οι Pavlidis & Markantonatou (2020) υποστηρίζουν ότι η γαστρονομία αντανακλά την ταυτότητα του προορισμού και επιτρέπει στους επισκέπτες να αλληλεπιδράσουν με την τοπική κουλτούρα μέσω του φαγητού, των συστατικών του, των γαστρονομικών παραδόσεων και της αφήγησης ιστοριών. Επειδή τέτοιες εμπειρίες δεν περιορίζονται στα καλοκαιρινά πρότυπα αναψυχής, ο γαστρονομικός τουρισμός μπορεί να προωθηθεί κατά τη διάρκεια των χαμηλών σε ζήτηση περιόδων μέσω γευσιγνωσιών, γαστρονομικών διαδρομών, τοπικών φεστιβάλ, εργαστηρίων και εμπειριών σε αγροκτήματα. Οι García Pérez και Castillo Ortiz (2024) ενισχύουν αυτήν την προσέγγιση μέσω της συστηματικής ανασκόπησης των αξέχαστων εμπειριών γαστρονομικού τουρισμού. Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι η αυθεντικότητα, η κοινωνική αλληλεπίδραση, η τοπική κουλτούρα, η καινοτομία, η αισθητηριακή εμπλοκή και η σημασία της εμπειρίας είναι κεντρικά συστατικά του αξιομνημόνευτου γαστρονομικού τουρισμού. Αυτό είναι σημαντικό για προορισμούς που επιδιώκουν να παρατείνουν την τουριστική τους περίοδο, επειδή οι αξιομνημόνευτες εμπειρίες αυξάνουν τις συμπεριφορικές προθέσεις και το δυναμικό επανεπισκέψεων. Ο γαστρονομικός τουρισμός συνδυάζει, συνεπώς, την τοπική ταυτότητα, το βιωματικό βάθος και τη χρονική ευελιξία, καθώς μπορεί να αναπτύσσεται και πέρα από τα στενά όρια της θερινής περιόδου.

Ο δημιουργικός τουρισμός αντιπροσωπεύει μια άλλη σημαντική περίπτωση εναλλακτικού τουρισμού. Οι Liu και Kou (2024) αντιλαμβάνονται τον δημιουργικό τουρισμό ως μια μετάβαση από παθητικές μορφές πολιτιστικής κατανάλωσης προς συμμετοχικές και συν-δημιουργικές εμπειρίες, οι οποίες εδράζονται στην τοπική κουλτούρα και γνώση. Η μελέτη τους, η οποία αναλύει τα ενδιαφερόμενα μέρη του τουρισμού, προσδιορίζει διάφορους παράγοντες για την επιτυχημένη ανάπτυξη του δημιουργικού τουρισμού, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβαίας κατανόησης της δημιουργικότητας, της ενσωμάτωσης της τοπικής κουλτούρας, των δημιουργικών συνεργειών, της ανάπτυξης προϊόντων, των υποστηρικτικών πολιτικών, των υποδομών και της οικονομικής βοήθειας. Αυτά τα στοιχεία έχουν σημασία για προορισμούς που επιθυμούν να λειτουργήσουν πέρα από ένα στενό εποχιακό πλαίσιο, επειδή

δημιουργικές δραστηριότητες όπως εργαστήρια, χειροτεχνίες, εμπειρίες βασισμένες στην απόδοση και τοπικές μαθησιακές συναντήσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Ο δημιουργικός τουρισμός προσφέρει επίσης έναν τρόπο διαφοροποίησης του προορισμού μέσω μικρής κλίμακας και συγκεκριμένων εμπειριών που είναι πιο δύσκολο να αναπαραχθούν αλλού.

Ο τουρισμός εκδηλώσεων συνδέεται στενά με την επέκταση της τουριστικής περιόδου, επειδή τα φεστιβάλ και οι ειδικές εκδηλώσεις μπορούν να προγραμματιστούν στρατηγικά εκτός της περιόδου υψηλής ζήτησης. Οι Maldonado López et al. (2025) δείχνουν ότι οι δημιουργικές εμπειρίες εκδηλώσεων μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την πρόθεση των επισκεπτών να επισκεφτούν ξανά περιφερειακούς προορισμούς όταν υπάρχει αυθεντικότητα, ικανοποίηση και αξιομνημόνευτες εμπειρίες. Η περίπτωση που αναλύεται στην εν λόγω έρευνα καταδεικνύει ότι ένα φεστιβάλ που βασίζεται στην άυλη κληρονομιά μπορεί να αυξήσει την ελκυστικότητα του προορισμού και να υποστηρίξει την επαναλαμβανόμενη επισκεψιμότητα. Οι Bazzanella et al. (2022) προσθέτουν μια διάσταση διακυβέρνησης δείχνοντας ότι ο τουρισμός εκδηλώσεων απαιτεί συνεργασία, κοινούς πόρους και συντονισμένο σχεδιασμό μεταξύ πολλαπλών φορέων. Η ανάλυσή τους υποδηλώνει ότι ο επιτυχημένος τουρισμός εκδηλώσεων εξαρτάται όχι μόνο από τον προγραμματισμό αλλά και από την οργανωτική ικανότητα και τη διαχείριση με γνώμονα τη βιωσιμότητα. Οι εκδηλώσεις μπορούν, επομένως, να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί χρονικής ανακατανομής της τουριστικής ζήτησης, όμως η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον βαθμό συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.

Η πολιτιστική διαφοροποίηση περιλαμβάνει επίσης μορφές τουρισμού που συνδέονται με τη δημοφιλή κουλτούρα. Οι Lundberg et al. (2024) υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός αυτού του τύπου μπορεί να συμβάλει στην περιφερειακή ανάπτυξη, όταν ενσωματώνεται με ολιστικό τρόπο στις τοπικές κοινότητες και στο εδαφικό κεφάλαιο του προορισμού. Παράλληλα, η ανασκόπησή τους προειδοποιεί να μην υιοθετούνται υπερβολικά αισιόδοξες προσεγγίσεις και αναδεικνύει την ανάγκη για ισορροπημένη ενσωμάτωση τέτοιων δράσεων στο τοπικό πλαίσιο. Για προορισμούς που επιδιώκουν την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, ο τουρισμός που σχετίζεται με τη δημοφιλή κουλτούρα μπορεί να προσφέρει πρόσθετα κίνητρα επίσκεψης και εκτός περιόδων αιχμής, μέσα από κινηματογραφικά σημεία ενδιαφέροντος, μουσικές σκηνές,

πρακτικές θαυμαστών, θεματικές διαδρομές ή αφηγήσεις κληρονομιάς που συνδέονται με τον σύγχρονο πολιτισμό. Υπό αυτή την έννοια, η σημασία του δεν εξαντλείται στην αύξηση της επισκεψιμότητας, αλλά επεκτείνεται και στη διεύρυνση της συμβολικής ταυτότητας του προορισμού.

Ο τουρισμός που βασίζεται στη φύση είναι μια άλλη μορφή εναλλακτικού τουρισμού για την αντιμετώπιση της εποχικότητας, ιδιαίτερα σε προορισμούς με περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα. Οι Sørensen et al. (2025) υπογραμμίζουν τη σημασία των ανταγωνιστικών και ευαίσθητων στο περιβάλλον επιχειρηματικών μοντέλων για τους επιχειρηματίες τουρισμού στη φύση, των οποίων το έργο συχνά συνδυάζει οικονομικές, κοινωνικές και αξίες που βασίζονται στη φύση. Το πλαίσιό τους υποδηλώνει ότι ο τουρισμός στη φύση μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη του προορισμού όταν οι μικρές επιχειρήσεις ευθυγραμμίζουν τις προσφορές τους με τις προσδοκίες των επισκεπτών και τα οικολογικά πλαίσια. Οι Fredman et al. (2024) δείχνουν περαιτέρω ότι η καινοτομία στον τουρισμό που βασίζεται στη φύση περιλαμβάνει τη συσκευασία προϊόντων, την τεχνολογία, τις επιχειρηματικές σχέσεις, την υπαίθρια δραστηριότητα και ιδιαίτερα τη μάθηση. Αυτή η διάσταση είναι κρίσιμη επειδή υποστηρίζει τη δημιουργία αξίας, την ασφάλεια και τη βαθύτερη εμπλοκή με τα φυσικά περιβάλλοντα, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν τη ζήτηση εκτός εποχής. Ο τουρισμός που βασίζεται στη φύση δεν περιορίζεται επομένως μόνο στην αυξημένη ζήτηση του καλοκαιριού και μπορεί να είναι κατάλληλος για ταξίδια την άνοιξη και το φθινόπωρο.

Ο τουρισμός ευεξίας τέλος, συμβάλλει στη μειωμένη εποχικότητα επειδή συνδέεται με την ξεκούραση, την υγεία, την ανάρρωση και το νόημα και όχι μόνο με την κλιματικά εξαρτώμενη αναψυχή. Οι Saari et al. (2023) διαπιστώνουν ότι οι ταξιδιώτες ευεξίας παρακινούνται από τις σχέσεις, τη φύση, τη χαλάρωση και την ευεξία και ότι τέτοια κίνητρα διαμορφώνουν τις προτιμήσεις για ιαματικά λουτρά, αστικούς προορισμούς, εθνικά πάρκα και περιοχές υπαίθριας αναψυχής. Αυτά τα κίνητρα είναι συμβατά με τα τουριστικά προϊόντα όλο το χρόνο και μπορούν να προσελκύσουν επισκέπτες σε περιόδους χαμηλότερης ζήτησης. Συνολικά, η βιβλιογραφία δείχνει ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί χρονικής διαφοροποίησης, ανανέωσης του τουριστικού

προϊόντος και ανθεκτικότητας προορισμού όταν βασίζονται στον τόπο, είναι προσανατολισμένες στην εμπειρία και διαχειρίζονται στρατηγικά.

2.4 Διαχείριση προορισμού και συμμετοχική διακυβέρνηση (stakeholders)

Η διαχείριση προορισμών και η συμμετοχική διακυβέρνηση έχουν αναδειχθεί σε κεντρικά ζητήματα της τουριστικής έρευνας, καθώς οι προορισμοί δεν αντιμετωπίζονται πλέον ως χωρικές ενότητες που μπορούν να διοικηθούν αποτελεσματικά αποκλειστικά μέσω μονομερών δημόσιων παρεμβάσεων ή μόνο με βάση τους μηχανισμούς της αγοράς. Αντίθετα, οι προορισμοί συνιστούν σύνθετα πεδία αλληλεπίδρασης, στα οποία δημόσιες αρχές, οργανισμοί διαχείρισης προορισμού, κάτοικοι, επιχειρήσεις, φορείς της κοινωνίας των πολιτών και επισκέπτες συμμετέχουν, άμεσα ή έμμεσα, στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής τους πορείας. Στο πλαίσιο αυτό, η διακυβέρνηση δεν περιορίζεται στον τυπικό κυβερνητικό έλεγχο, αλλά αφορά το σύνολο των διαδικασιών, των σχέσεων και των θεσμικών ρυθμίσεων μέσω των οποίων τα διαφορετικά εμπλεκόμενα μέρη επηρεάζουν τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των τουριστικών πολιτικών. Η βιβλιογραφία που παρουσιάζεται στην ενότητα αυτή αναδεικνύει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη των προορισμών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεργασία, τη θεσμική νομιμοποίηση, την αποτελεσματική επικοινωνία και την ουσιαστική συμμετοχή των εμπλεκόμενων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Μια βασική συμβολή σε αυτή τη συζήτηση προσφέρεται από τους Roxas et al. (2020), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η αποτελεσματική διακυβέρνηση είναι θεμελιώδης για την επιδίωξη του βιώσιμου τουρισμού. Το πλαίσιο των ενδιαφερόμενων μερών που αναλύουν στην έρευνά τους διευκρινίζει πώς οι φορείς του τουρισμού μπορούν να συμβάλουν στη διακυβέρνηση του προορισμού μέσω της ρύθμισης, της διατήρησης και της υποστήριξης των μέσων διαβίωσης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η πρότασή τους να μετατοπιστεί η προσοχή από τον προορισμό ως στατική μονάδα στην αλυσίδα αξίας του τουρισμού ως σύστημα που απαιτεί συντονισμό και εναρμόνιση. Αυτή η προοπτική

είναι σημαντική επειδή αναγνωρίζει ότι η βιωσιμότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο εάν οι αλληλεπιδράσεις των ενδιαφερόμενων μερών είναι συγχρονισμένες σε όλη την τουριστική παραγωγή και την παροχή εμπειριών. Η διακυβέρνηση, επομένως, δεν συνιστά απλώς μια διοικητική λειτουργία, αλλά μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών.

Η συνεργατική διάσταση της διακυβέρνησης εξετάζεται περαιτέρω από τους Bichler και Lösch (2019), οι οποίοι μελετούν έναν προορισμό προσανατολισμένο στην κοινότητα και προσδιορίζουν τόσο τους παράγοντες όσο και τα εμπόδια της συνεργατικής διακυβέρνησης. Τα ευρήματά τους τονίζουν την ηγεσία του προορισμού ως αποφασιστικό παράγοντα για την ενεργοποίηση του διαλόγου, της οικοδόμησης εμπιστοσύνης και της κοινής κατανόησης μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών. Παράλληλα, επισημαίνουν ότι ο θεσμικός μετασχηματισμός μπορεί να κλονίσει την εμπιστοσύνη, να ενισχύσει το αίσθημα αβεβαιότητας και να περιορίσει τη συνεργατική δυναμική, ιδίως όταν οι κάτοικοι και άλλοι καίριοι εμπλεκόμενοι δεν εντάσσονται ουσιαστικά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Υπό αυτές τις συνθήκες, καθίστανται αναγκαίες η συνεκτική ηγεσία, η θεσμική συνέχεια και η διαμόρφωση πλαισίου που να υποστηρίζει την αμοιβαία μάθηση και την εμπέδωση κοινής κατανόησης.

Εξάλλου, οι κάτοικοι αναγνωρίζονται σε πολλές μελέτες ως ουσιώδεις συνεργάτες και όχι ως παθητικοί αποδέκτες της τουριστικής ανάπτυξης. Οι Zhang et al. (2022) συμβάλλουν σε αυτήν την προσέγγιση προτείνοντας ένα πλαίσιο εσωτερικού μάρκετινγκ προορισμού που έχει σχεδιαστεί για να προωθήσει τη συνεργασία των κατοίκων στη διακυβέρνηση του προορισμού. Η ανάλυσή τους παρουσιάζει τους κατοίκους ως μεριδιούχους, κατόχους εξουσίας και λήπτες ευθυνών. Το πλαίσιο προσδιορίζει μέσα διακυβέρνησης όπως η βελτιστοποίηση της προσφοράς, τα συστήματα συμμετοχής, η επικοινωνία της αξίας και η υποστήριξη της συμμετοχής, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη και τους κοινούς στόχους μεταξύ κυβέρνησης και κατοίκων. Αυτή η μελέτη αντιλαμβάνεται τις τοπικές κοινότητες ως συν-παραγωγούς της επιτυχίας του προορισμού, υποδηλώνοντας επίσης ότι η συμμετοχική διακυβέρνηση είναι πιο πιθανό να επιτύχει όταν οι κάτοικοι συμμετέχουν μέσω συγκεκριμένων μηχανισμών παρά μέσω μιας συμβολικής διαβούλευσης.

Οι Amani και Chao (2023) δείχνουν επίσης ότι η διακυβέρνηση ενός προορισμού μπορεί να ενισχύσει την υποστήριξη της συμπεριφοράς των κατοίκων για

την επωνυμία του προορισμού, ειδικά όταν η διακυβέρνηση ενισχύει την αναγνώριση του προορισμού. Αυτό διευρύνει την έννοια της συμμετοχής, δείχνοντας ότι η χρηστή διακυβέρνηση επηρεάζει όχι μόνο τα αποτελέσματα του σχεδιασμού, αλλά και την προθυμία των κατοίκων να υποστηρίξουν την εξωτερική εικόνα και την αναπτυξιακή κατεύθυνση του προορισμού. Στην πράξη, αυτό υποδηλώνει ότι οι συμπεριληπτικές θεσμικές ρυθμίσεις μπορούν να ενισχύσουν τόσο τη νομιμότητα όσο και την υπεράσπιση του προορισμού.

Η συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων και οργανισμών αποτελεί μία ακόμη σημαντική διάσταση της σχετικής βιβλιογραφίας. Οι Perkins et al. (2021) εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο συγκροτούνται συνεργατικά σχήματα στον τουρισμό μέσα από τη συμμετοχική έρευνα δράσης και δείχνουν ότι η συνεργασία αναπτύσσεται σταδιακά, μέσα από διακριτές φάσεις, όπως η αρχική διαμόρφωση του σχήματος, η περαιτέρω ανάπτυξή του και η ανάληψη συλλογικής δράσης. Η μελέτη τους αναδεικνύει ότι τα εμπλεκόμενα μέρη αποκομίζουν οφέλη όχι μόνο από κοινές δράσεις προβολής και ενίσχυσης της ταυτότητας του προορισμού, αλλά και από τις δυνατότητες δικτύωσης, τις κοινές πρωτοβουλίες και τις πιο οργανωμένες μορφές συνεργασίας. Η διαπίστωση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία για περιφερειακούς προορισμούς, στους οποίους η συνεργασία δεν έχει ακόμη αποκτήσει σταθερή θεσμική μορφή. Παράλληλα, η μελέτη δείχνει ότι η συμμετοχική διακυβέρνηση μπορεί να οικοδομείται προοδευτικά, υπό την προϋπόθεση ότι συνδυάζει τον κατάλληλο σχεδιασμό των διαδικασιών με απτά και αναγνωρίσιμα αποτελέσματα

Πρόσφατη εργασία για τους έξυπνους προορισμούς προσθέτει ένα ακόμη επίπεδο στη διακυβέρνηση του προορισμού, τονίζοντας τον ψηφιακό μετασχηματισμό, την τεχνολογική υιοθέτηση και την οικοσυστημική σκέψη. Οι Johnson et al. (2023) διερευνούν τις αντιλήψεις των προμηθευτών σχετικά με τη συμμετοχή στην ανάπτυξη έξυπνων προορισμών και διαπιστώνουν ότι η συμμετοχή επηρεάζεται έντονα από σχεσιακούς και οργανωτικούς παράγοντες, καθώς και από συγκεκριμένους πολιτιστικούς κανόνες για κάθε προορισμό. Η μελέτη τους δείχνει ότι η συμμετοχή των τοπικών προμηθευτών εξαρτάται από προϋπάρχουσες συνεργατικές σχέσεις, εμπιστοσύνη και πρακτική διευκόλυνση. Ομοίως, οι Collado Agudo et al. (2023) υιοθετούν μια οικοσυστημική προσέγγιση και δείχνουν ότι η πρόθεση των τουριστικών εταιρειών να συμμετάσχουν σε έργα έξυπνων προορισμών διαμορφώνεται από την

αντιληπτή χρησιμότητα, την ευκολία υιοθέτησης, τη δέσμευση για τοπική ανάπτυξη και την ανταγωνιστική πίεση. Συνολικά, αυτές οι μελέτες δείχνουν ότι η διακυβέρνηση έξυπνων προορισμών δεν αφορά μόνο την τεχνολογική υποδομή, καθώς εξαρτάται από τη δέσμευση των ενδιαφερόμενων μερών, την οργανωτική ευθυγράμμιση και το κοινό αναπτυξιακό όραμα.

Ο ρόλος των οργανισμών διαχείρισης προορισμών παραμένει σημαντικός σε αυτό το εξελισσόμενο τοπίο διακυβέρνησης. Οι Haid et al. (2021) εξετάζουν την εφαρμογή της βιωσιμότητας στη διαχείριση προορισμών και διαπιστώνουν ότι οι διαδικασίες εφαρμογής είναι μη γραμμικές. Η έρευνά τους δείχνει ότι η επικοινωνία μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών και η διακριτική ευχέρεια της διοίκησης επηρεάζουν όλα τα στάδια της εφαρμογής, ενώ η οικονομική βιωσιμότητα συχνά έχει προτεραιότητα έναντι των πιο ολιστικών προσεγγίσεων. Αυτό το εύρημα αποκαλύπτει ότι οι οργανισμοί διαχείρισης προορισμών δεν εκτελούν απλώς προκαθορισμένες ατζέντες βιωσιμότητας, αλλά ερμηνεύουν, ιεραρχούν και διαπραγματεύονται τη βιωσιμότητα με τρόπους που εξαρτώνται από το εκάστοτε πλαίσιο. Οι Reinhold et al. (2023) επεκτείνουν αυτήν την προσέγγιση παρουσιάζοντας μια ατζέντα συναίνεσης σχετικά με τις εξελίξεις στη διαχείριση προορισμών που προσδιορίζει τον μελλοντικό ρόλο των Οργανισμών Διαχείρισης και Προώθησης Προορισμών (DMO), την πολιτική και τη διακυβέρνηση, την ανθεκτικότητα, τη βιωσιμότητα, τη μέτρηση και την ανάπτυξη προορισμών ως κεντρικά θέματα. Η έρευνά τους επιβεβαιώνει ότι η διαχείριση προορισμών έχει προχωρήσει πέρα από το μάρκετινγκ και πλέον περιλαμβάνει τον συντονισμό, την παρακολούθηση, την οικοδόμηση ανθεκτικότητας και τη στρατηγική διακυβέρνηση.

Τέλος, η βιβλιογραφία αναδεικνύει τη νομιμότητα και την συμπερίληψη ως βασικές διαστάσεις της συμμετοχικής διακυβέρνησης. Οι Bisani et al. (2024) δείχνουν ότι οι πρακτικές branding προορισμού γίνονται πιο συμπεριληπτικές όταν οι κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων των περιθωριοποιημένων ομάδων, εκπροσωπούνται μέσω μηχανισμών συνδημιουργίας αξίας και εμπλοκής. Η ανάλυσή τους υπογραμμίζει την αξία των εθελοντικών οργανώσεων και των ηγετών της κοινότητας στη διευκόλυνση της εκπροσώπησης και της υπεράσπισης. Η οπτική αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς μετατοπίζει το ενδιαφέρον της διακυβέρνησης των εμπλεκόμενων μερών από τη λειτουργική αποτελεσματικότητα και τον συντονισμό

προς τις αρχές της δικαιοσύνης, της εκπροσώπησης και της κοινωνικής αναγνώρισης. Στο πλαίσιο αυτό, η συμπεριληπτική διακυβέρνηση συνδέεται με την ουσιαστική συμμετοχή διαφορετικών φορέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και με τη δυνατότητα των επιμέρους φωνών να επηρεάζουν έμπρακτα τη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η βιβλιογραφία που παρουσιάστηκε στην ενότητα αυτή αντιλαμβάνεται τη διαχείριση προορισμών και τη συμμετοχική διακυβέρνηση ως πολυδιάστατες διαδικασίες που βασίζονται στη συνεργασία, την ηγεσία, τον θεσμικό σχεδιασμό, την ένταξη των ενδιαφερόμενων μερών και τη νομιμότητα. Η βιώσιμη ανάπτυξη προορισμών εξαρτάται από την ικανότητα των Οργανισμών Διαχείρισης και Προώθησης Προορισμών (DMOs), των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων, των κατοίκων και των ενδιάμεσων οργανισμών να δημιουργούν κοινή κατανόηση, να συντονίζουν τη δράση και να προσαρμόζουν τις δομές διακυβέρνησης στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Η συμμετοχική διακυβέρνηση, επομένως, αναδεικνύεται ως μία από τις καθοριστικές αρχές της διαχείρισης προορισμών.

2.5 Δείκτες και κριτήρια βιωσιμότητας και μέτρηση φέρουσας ικανότητας

Οι δείκτες βιωσιμότητας και η μέτρηση της φέρουσας ικανότητας αποτελούν απαραίτητα εργαλεία στην έρευνα του τουρισμού, επειδή μεταφράζουν τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης σε λειτουργικά κριτήρια για τον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την παρέμβαση. Σε περιβάλλοντα προορισμών που χαρακτηρίζονται από περιβαλλοντική ευαισθησία, χωρικά όρια και τουριστική πίεση, η βιωσιμότητα δεν μπορεί να αξιολογηθεί μόνο μέσω αφηρημένων αρχών, καθώς απαιτεί μετρήσιμες διαστάσεις που αποκαλύπτουν εάν η τουριστική ανάπτυξη παραμένει εντός αποδεκτών οικολογικών και κοινωνικών ορίων και ορίων που σχετίζονται με τις υποδομές του τόπου. Η βιβλιογραφία που εξετάζεται σε αυτήν την υπο-ενότητα αναπτύσσει δύο κύριες γραμμές έρευνας. Η πρώτη αφορά σύνθετα

συστήματα δεικτών που έχουν σχεδιαστεί για την αξιολόγηση της βιωσιμότητας του τουρισμού σε όλους τους προορισμούς και τα πλαίσια πολιτικής, ενώ η δεύτερη αφορά προσεγγίσεις στην τουριστική φέρουσα ικανότητα, ιδιαίτερα σε παράκτια, νησιωτικά και προστατευόμενα περιβάλλοντα όπου η τουριστική πίεση είναι συγκεντρωμένη και οι συμβιβασμοί διαχείρισης είναι ορατοί.

Μια σημαντική συμβολή στη μέτρηση της βιωσιμότητας του τουρισμού γίνεται από τους Giambona et al. (2024), οι οποίοι προτείνουν έναν σύνθετο δείκτη για την αξιολόγηση της βιωσιμότητας του τουρισμού στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμβολή της μελέτης τους είναι σημαντική, καθώς αμφισβητεί τη χρήση ενιαίων συντελεστών στάθμισης για όλες τις χώρες και προτείνει μια προσέγγιση στην οποία η βαρύτητα κάθε διάστασης προσδιορίζεται με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δεδομένων κάθε χώρας. Αυτό επιτρέπει τον εντοπισμό τόσο των ασθενών όσο και των ισχυρών διαστάσεων της βιωσιμότητας, αυξάνοντας παράλληλα την ευαισθησία στις διακυμάνσεις του εκάστοτε πλαισίου. Οι σύνθετοι δείκτες αυτού του τύπου είναι πολύτιμοι επειδή υπερβαίνουν τις αποσπασματικές μετρήσεις και δημιουργούν μια δομημένη εικόνα της απόδοσης του προορισμού. Υποστηρίζουν επίσης τη στοχευμένη χάραξη πολιτικής αποκαλύπτοντας πού συγκεντρώνονται τα τρωτά σημεία και οι δυνατότητες βελτίωσης. Υπό αυτή την έννοια, τα συστήματα δεικτών δεν είναι απλά περιγραφικά εργαλεία αλλά μέσα που διαμορφώνουν τη διακυβέρνηση του τουρισμού και τη στρατηγική παρέμβαση.

Σε επίπεδο προορισμού, οι Leka et al. (2022) αναπτύσσουν έναν Δείκτη Φέρουσας Ικανότητας Τουρισμού (Tourism Carrying Capacity Index) για τις παράκτιες περιοχές των νησιών της Μεσογείου, χρησιμοποιώντας το πλαίσιο Απόκρισης στην Πίεση (Pressure State Response) ως εννοιολογική βάση. Η μελέτη τους για τη Νάξο είναι σχετική επειδή αντιμετωπίζει ένα πλαίσιο όπου η κλιματική αλλαγή, η παράκτια αστικοποίηση και ο μαζικός τουρισμός συνδυάζονται για να εντείνουν την πίεση στους περιορισμένους νησιωτικούς πόρους. Ο δείκτης που προκύπτει εστιάζει σε περιβαλλοντικές και ανθρωπογενείς διαστάσεις και παρέχει ένα προσβάσιμο εργαλείο λήψης αποφάσεων για την παρακολούθηση της πορείας τέτοιων τουριστικών προορισμών. Η σημασία της συγκεκριμένης προσέγγισης συνδέεται με την αναπαραγωγικότητα και τον έντονα εφαρμοσμένο χαρακτήρα της. Ο δείκτης μεταφράζει τη φέρουσα ικανότητα σε ένα λειτουργικό εργαλείο, μέσα από

συγκεκριμένες τουριστικές μεταβλητές, οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν τον σχεδιασμό και τη συστηματική παρακολούθηση σε ευαίσθητους παράκτιους προορισμούς.

Οι Pásková et al. (2021) διευρύνουν περαιτέρω τη συζήτηση γύρω από τη φέρουσα ικανότητα, προσεγγίζοντάς την ως μια δυναμική και συστημική έννοια, η οποία συνδέεται με τον διαρκή προσδιορισμό του βέλτιστου επιπέδου επισκεψιμότητας. Η συμβολή του μοντέλου τους είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ενσωματώνει τις μεταβαλλόμενες χρονικές και χωρικές συνθήκες των προορισμών σε ένα ευρύτερο πλαίσιο υποστήριξης αποφάσεων. Υπό αυτή την οπτική, η φέρουσα ικανότητα αποκτά ευρύτερο διαχειριστικό περιεχόμενο και συνδέεται με την ανάγκη εξισορρόπησης της παρουσίας των επισκεπτών, της ποιότητας ζωής των κατοίκων, της λειτουργίας των επιχειρήσεων και των στόχων προστασίας και διατήρησης των πόρων του προορισμού.

Ο ολιστικός αυτός προσανατολισμός αποτυπώνεται με σαφήνεια και στη μελέτη των Skiniti et al. (2024), οι οποίοι διαμορφώνουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο εκτίμησης της φέρουσας ικανότητας σε ευαίσθητες οικολογικές περιοχές, αξιοποιώντας συνδυαστικά περιβαλλοντικές μετρήσεις, αντιλήψεις των επισκεπτών, δείκτες φέρουσας ικανότητας και πολυκριτηριακή ανάλυση. Η εφαρμογή του πλαισίου αυτού στη Λιμνοθάλασσα του Μπάλου αναδεικνύει ότι η οικολογική υποβάθμιση, οι περιορισμοί των υποδομών και η αυξημένη συγκέντρωση επισκεπτών ερμηνεύονται πληρέστερα μέσα από τη συνδυαστική αξιοποίηση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά, επιπλέον, η ενσωμάτωση των απόψεων των εμπλεκόμενων μερών και της τοπικής κοινότητας στην ιεράρχηση των παρεμβάσεων διαχείρισης. Υπό αυτή την οπτική, η μέτρηση της φέρουσας ικανότητας αποκτά ευρύτερο περιεχόμενο, καθώς συνδέεται όχι μόνο με αναλυτικά εργαλεία και εμπειρικά δεδομένα, αλλά και με την κοινωνική αποτίμηση και τον καθορισμό διαχειριστικών προτεραιοτήτων.

Μια παρόμοια ολοκληρωτική λογική εμφανίζεται στην έρευνα των Čulibrk et al. (2025), οι οποίοι προτείνουν ένα προσαρμοσμένο πλαίσιο για την αξιολόγηση της μέγιστης ημερήσιας επισκεψιμότητας σε προστατευόμενες παραλίες Natura 2000 στη Δυτική Πελοπόννησο. Η μεθοδολογία τους συνδυάζει φυσικές, πραγματικές, αποτελεσματικές και κοινωνικές διαστάσεις της φέρουσας ικανότητας, ενώ παράλληλα

ενσωματώνει νομικούς περιορισμούς και οικολογικές παραμέτρους όπως οι φωλιές των χελωνών και οι ευαίσθητοι πληθυσμοί φυτών. Αυτή η προσέγγιση είναι σημαντική επειδή δείχνει ότι η φέρουσα ικανότητα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ταυτόχρονα νομοθετικούς, περιβαλλοντικούς, χωρικούς και αντιληπτικούς παράγοντες. Η συμπερίληψη της κοινωνικής φέρουσας ικανότητας μέσω ερωτηματολογίων επισκεπτών εμπλουτίζει περαιτέρω το πλαίσιο αναγνωρίζοντας ότι η βιωσιμότητα εξαρτάται επίσης από τον τρόπο με τον οποίο βιώνεται ο συνωστισμός και η ένταση χρήσης.

Η αντίληψη των επισκεπτών αναπτύσσεται σε μια αναλυτική διάσταση από τους Bang και Jang (2025), οι οποίοι προτείνουν μια προσέγγιση προσανατολισμένη στον επισκέπτη για τη φέρουσα ικανότητα. Η μελέτη τους διακρίνει τον μέτριο συνωστισμό από τον υπερπληθυσμό και εντοπίζει μια σχέση ανεστραμμένου U μεταξύ της πυκνότητας των επισκεπτών και του συναισθήματος των επισκεπτών. Αυτή είναι μια σημαντική συνεισφορά επειδή διαχωρίζει τη φυσική παρουσία από την βιωματική ποιότητα. Η φέρουσα ικανότητα, από αυτή την οπτική γωνία, δεν αφορά μόνο την οικολογική ανοχή ή τα διαχειριστικά όρια, αλλά και τη χρησιμότητα των επισκεπτών και την ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας. Μια τέτοια προσέγγιση είναι χρήσιμη σε προορισμούς όπου η ικανοποίηση μπορεί να μειωθεί πριν ξεπεραστούν ορατά τα οικολογικά όρια.

Η χρονική και συγκριτική διάσταση της φέρουσας ικανότητας εξετάζεται από τους Bernal et al. (2024), των οποίων η διαχρονική μελέτη για την Μπάχα της Καλιφόρνια συγκρίνει τους δείκτες φέρουσας ικανότητας τουρισμού πριν και μετά την περίοδο της Covid-19. Η εργασία τους δείχνει ότι οι προορισμοί μπορεί να παραμείνουν ελκυστικοί και να συνεχίσουν να πλησιάζουν τα όριά τους παρά τις παγκόσμιες κρίσεις. Αυτό επιβεβαιώνει την αξία των επαναλαμβανόμενων μετρήσεων με την πάροδο του χρόνου αντί για τις εφάπαξ αξιολογήσεις. Ομοίως, οι Aguilar Calderón et al. (2025) αξιολογούν την φέρουσα ικανότητα τουρισμού σε έναν ώριμο παράκτιο προορισμό υπό παρελθοντικά, τρέχοντα και μελλοντικά σενάρια και δείχνουν μια σημαντική μείωση της αποτελεσματικής φέρουσας ικανότητας με την πάροδο του χρόνου. Οι προβλέψεις τους αποκαλύπτουν πώς η συνεχιζόμενη πίεση μπορεί να μειώσει τη διαθεσιμότητα φυσικού χώρου και να εντείνει την ευπάθεια του οικοσυστήματος, εκτός εάν ο τουρισμός διαχειρίζεται με πιο βιώσιμο τρόπο.

Οι Xu και Li (2025) συμβάλλουν περαιτέρω στην ακαδημαϊκή αυτή συζήτηση εφαρμόζοντας ένα πλαίσιο φέρουσας ικανότητας σε παράκτιους προορισμούς στο Bohai Rim και συνδέοντας άμεσα την κατασκευή δεικτών με τον σχεδιασμό και τη διαχείριση. Η ανάλυσή τους αναδεικνύει την φέρουσα ικανότητα τουρισμού ως ένα εργαλείο πολιτικής ικανό να εντοπίζει τρωτά σημεία, να διευκρινίζει συμβιβασμούς και να υποστηρίζει οδικούς χάρτες ανάπτυξης. Τέλος, οι Farooq και Haq (2025), αν και δεν επικεντρώνονται ρητά στη φέρουσα ικανότητα, υποστηρίζουν τα κριτήρια βιωσιμότητας δείχνοντας ότι οι επιπτώσεις του τουρισμού πρέπει να αξιολογούνται σε όλες τις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις, ιδίως σε σχέση με την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Συνολικά, η βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι οι δείκτες βιωσιμότητας και η μέτρηση της φέρουσας ικανότητας αποτελούν πλέον μια μεθοδολογική βάση για τη διαχείριση του τουρισμού βάσει στοιχείων.

2.6 Παραδείγματα καλών πρακτικών σε συγκρίσιμους νησιωτικούς προορισμούς

Οι συγκρίσιμοι νησιωτικοί προορισμοί προσφέρουν ένα ιδιαίτερα χρήσιμο πεδίο άντλησης εμπειριών για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, καθώς επιτρέπουν την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η δημόσια πολιτική, οι υποδομές, η συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών και η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος μπορούν να λειτουργήσουν συνδυαστικά σε περιβάλλοντα που χαρακτηρίζονται από περιορισμένους πόρους, οικολογική ευαισθησία και έντονη εξάρτηση από τον τουρισμό. Για τη Σκιάθο, τα παραδείγματα αυτά έχουν ιδιαίτερη σημασία, επειδή αναδεικνύουν εφαρμόσιμες απαντήσεις απέναντι στην εποχικότητα, τη χωρική πίεση, τις ανησυχίες της τοπικής κοινωνίας και την ανάγκη προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος. Η σχετική βιβλιογραφία αναδεικνύει ένα σύνολο καλών πρακτικών που μπορούν να αξιοποιηθούν αναλυτικά και στρατηγικά σε παρόμοια νησιωτικά περιβάλλοντα, με βασικούς άξονες τον δημιουργικό τουρισμό, τη διαφοροποίηση του προορισμού, τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό υποδομών, την περιβαλλοντικά υπεύθυνη συμπεριφορά των επισκεπτών, τον συμμετοχικό σχεδιασμό, την πιστοποίηση και τη διακυβέρνηση με κέντρο την κοινότητα.

Ένα πρώτο και ιδιαίτερα γόνιμο πεδίο καλών πρακτικών προκύπτει από την περίπτωση των Αζορών. Οι Baixinho et al. (2023) παρουσιάζουν το έργο Creatour Azores ως ένα μοντέλο δημιουργικού τουρισμού μικρής κλίμακας, με ισχυρή κοινοτική βάση, το οποίο ενίσχυσε την ανθεκτικότητα του προορισμού κατά τη διάρκεια και μετά την πανδημία. Η μελέτη τους αναδεικνύει ότι η αναζωογόνηση του νησιωτικού τουρισμού συνδέεται ουσιαστικά με τη διαμόρφωση εμπειριών που εδράζονται στον τοπικό πολιτισμό, τη δημιουργικότητα και την ενεργό συμμετοχή. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο δημιουργικός τουρισμός ενισχύει την ιδιαιτερότητα του προορισμού και ταυτόχρονα διευρύνει το φάσμα των διαθέσιμων εμπειριών, προσφέροντας μια σταθερότερη βάση ανάπτυξης πέρα από τις συμβάσεις του μαζικού τουρισμού. Η σημασία αυτής της προσέγγισης είναι ιδιαίτερα μεγάλη για τα νησιά που επιδιώκουν να ενισχύσουν την ελκυστικότητά τους και πέρα από την αιχμή της θερινής ζήτησης. Στο ίδιο πνεύμα, οι Castanho et al. (2023) δείχνουν ότι τα πιλοτικά έργα στις Αζόρες συνέβαλαν ουσιαστικά στην περιφερειακή βιωσιμότητα, καθώς ενίσχυσαν την επιχειρηματικότητα, διεύρυναν την ποικιλία των τουριστικών προσφορών, προστάτευσαν την πολιτιστική κληρονομιά και συνέδεσαν την τουριστική ανάπτυξη με ευρύτερους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης. Από κοινού, οι δύο μελέτες υπογραμμίζουν ότι ο δημιουργικός και πολιτισμικά θεμελιωμένος τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ταυτόχρονα ως στρατηγική προϊόντος και ως μοχλός τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

Μια δεύτερη ιδιαίτερα σημαντική κατεύθυνση αφορά τον επαναπροσδιορισμό της αξίας και της θέσης ενός νησιωτικού προορισμού στην αγορά. Οι Leban et al. (2024), μέσα από την περίπτωση των Νήσων Φερόε, εισάγουν την έννοια της συνειδητής πολυτέλειας, δηλαδή μιας μορφής τουρισμού που συνδυάζει την αποκλειστικότητα με την περιβαλλοντική ευαισθησία, τον στοχασμό και τη μετασχηματιστική εμπειρία. Το παράδειγμα αυτό προσφέρει μια ενδιαφέρουσα οπτική, καθώς δείχνει ότι οι νησιωτικοί προορισμοί μπορούν να ενισχύσουν τη θέση τους μέσα από την ποιότητα, τη βαθύτερη σύνδεση με τον τόπο και την καλλιέργεια ουσιαστικών εμπειριών. Μια τέτοια στρατηγική ευνοεί μορφές τουρισμού χαμηλότερης έντασης και ενισχύει την αντιστοίχιση ανάμεσα στις προσδοκίες των επισκεπτών και στη φέρουσα ικανότητα του περιβάλλοντος. Με τον τρόπο αυτό, η τουριστική ανάπτυξη αποκτά περισσότερο επιλεκτικό, εμπειρικό και βιώσιμο χαρακτήρα.

Η αντιμετώπιση της εποχικότητας συνδέεται επίσης στενά με το ζήτημα των υποδομών, όμως η βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι οι υλικές παρεμβάσεις αποκτούν πραγματική αξία όταν εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ανάπτυξης ικανοτήτων. Οι Pastor Chan Santana et al. (2024), μελετώντας το Akureyri στη Βόρεια Ισλανδία, καταδεικνύουν ότι η επέκταση του τοπικού αεροδρομίου μπορεί να ενισχύσει τη συνδεσιμότητα και να διευκολύνει την ανάπτυξη του τουρισμού σε ετήσια βάση. Παράλληλα, αναδεικνύουν ότι η μεταφορική προσβασιμότητα συνδέεται λειτουργικά με τη φιλοξενία, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τη διαθεσιμότητα καταλυμάτων, τη διαφοροποίηση υπηρεσιών και την ευρύτερη θεσμική ετοιμότητα. Η προσέγγιση της διευρυμένης χωρητικότητας που προτείνουν αποκτά ιδιαίτερη σημασία, επειδή ενοποιεί τις φυσικές υποδομές με το ανθρώπινο δυναμικό, την ανάπτυξη προϊόντων και τον στρατηγικό συντονισμό. Για τους νησιωτικούς προορισμούς, η καλή πρακτική αναδύεται έτσι ως αποτέλεσμα ισόρροπης ανάπτυξης ικανοτήτων σε ολόκληρο το τουριστικό σύστημα.

Η περίπτωση της Μαδέρας προσθέτει μια ακόμη κρίσιμη διάσταση, η οποία συνδέεται με την πιστοποίηση και τη θεσμική μάθηση. Ο Vicente (2024) δείχνει ότι η πιστοποίηση βιώσιμων προορισμών, όταν στηρίζεται τόσο σε διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα όσο και στις εμπειρίες των επισκεπτών, μπορεί να οργανώσει αποτελεσματικότερα τις πολιτικές προτεραιότητες, να ενισχύσει τη δημιουργία αξίας στον προορισμό και να υποστηρίξει την ευημερία κατοίκων και επισκεπτών. Η συμβολή της συγκεκριμένης περίπτωσης έγκειται στο ότι παρουσιάζει την πιστοποίηση ως εργαλείο διακυβέρνησης, το οποίο προσφέρει συνοχή, κατεύθυνση και λογοδοσία. Για τα νησιά, μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να λειτουργήσει ως σταθερό πλαίσιο μακροπρόθεσμου σχεδιασμού, διευκολύνοντας τη σύνδεση της τοπικής πολιτικής με σαφείς δείκτες, κοινά κριτήρια και συγκεκριμένες δεσμεύσεις.

Ιδιαίτερα ισχυρή είναι και η βιβλιογραφία που αναφέρεται στη συμπεριφορά των επισκεπτών και στον ρόλο της στη βιωσιμότητα. Οι Lin et al. (2025), εστιάζοντας στο νησί Jeju, δείχνουν ότι η περιβαλλοντικά υπεύθυνη συμπεριφορά των τουριστών διαμορφώνεται μέσα από σύνθετες διαδρομές που περιλαμβάνουν αξίες, στάσεις, προσωπικούς κανόνες και προθέσεις συμπεριφοράς. Η σημασία της μελέτης τους συνδέεται με το γεγονός ότι εντάσσει τους επισκέπτες στον πυρήνα της βιωσιμότητας, αναγνωρίζοντας τον ενεργό τους ρόλο στη διατήρηση των πόρων του προορισμού. Υπό

αυτή την οπτική, ο βιώσιμος νησιωτικός τουρισμός στηρίζεται στη σύζευξη κανονιστικών εργαλείων, υποδομών, οικοτουριστικών πρακτικών, ερμηνείας του τόπου και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων που ενισχύουν υπεύθυνες στάσεις και συμπεριφορές.

Μια ακόμη καλή πρακτική αφορά τον συμμετοχικό σχεδιασμό. Οι Wu και Yao (2025), μέσα από τη μελέτη τους για το νησί Mayu, δείχνουν πώς διαδικασίες συν-σχεδιασμού που περιλαμβάνουν κατοίκους, δημόσιους φορείς, επιχειρήσεις και επισκέπτες μπορούν να αναδείξουν τοπικά ζητήματα, να ενισχύσουν τη συλλογική κατανόηση και να οδηγήσουν σε προσαρμοστικές λύσεις. Η μεθοδολογία τους βασίστηκε στη χαρτογράφηση, την αφήγηση και τα συνεργατικά εργαστήρια, δημιουργώντας τις συνθήκες για την παραγωγή λύσεων άμεσα συνδεδεμένων με τις ανάγκες του τόπου. Οι παρεμβάσεις που προέκυψαν, όπως ο ανασχεδιασμός του προγράμματος καθαρισμού και η επαναξιοποίηση υπο-χρησιμοποιούμενων χώρων, αναδεικνύουν τη σημασία των συμμετοχικών διαδικασιών ως εργαλείων διαρκούς προσαρμογής και συλλογικής μάθησης.

Οι προοπτικές των εμπλεκόμενων μερών κατέχουν επίσης κεντρική θέση στην περίπτωση του νησιού Dachen. Οι Ali και Li (2024) διαπιστώνουν ότι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη εξαρτάται από την ισόρροπη σύνδεση των οικονομικών, κοινωνικοπολιτιστικών, περιβαλλοντικών, αναπτυξιακών και διαχειριστικών διαστάσεων, σε συνδυασμό με τη δημιουργία μηχανισμών συνεννόησης ανάμεσα σε κατοίκους, επισκέπτες, δημόσιους λειτουργούς και ακαδημαϊκούς. Οι προτεινόμενοι μηχανισμοί, όπως η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων, η ενίσχυση της υπεύθυνης συμπεριφοράς των επισκεπτών και η αναβάθμιση των υποδομών, συγκροτούν ένα πρακτικό υπόδειγμα διακυβέρνησης που ευνοεί τη σύνθεση συμφερόντων και τη διαμόρφωση κοινών κατευθύνσεων.

Ευρύτερα συγκριτικά συμπεράσματα προκύπτουν από τη μελέτη των Fernandez Abila et al. (2024) για τα μικρά νησιά στις Βισάγιας, όπου αναδεικνύονται ζητήματα εφαρμογής πολιτικής, πίεσης επισκεπτών, μεταφορών, κοινωνικής ένταξης, συνθηκών εργασίας και περιβαλλοντικής προστασίας. Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη συνδέεται με συνεκτικό σχεδιασμό χρήσεων γης, κοινωνική μέριμνα, μέριμνα για την εργασία και αποτελεσματική περιβαλλοντική διαχείριση. Τέλος, οι Ntalakos et al. (2025), συγκρίνοντας τη Σαντορίνη, τη Μύκονο

και την Πάρο, αναδεικνύουν την αξία των προσαρμοσμένων στρατηγικών, όπου οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις, οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες και η κοινοτικά προσανατολισμένη δράση συνδυάζονται ανάλογα με τις πιέσεις και τις δυνατότητες κάθε τόπου. Συνολικά, τα παραδείγματα αυτά υπογραμμίζουν ότι οι καλές πρακτικές στον βιώσιμο νησιωτικό τουρισμό είναι πολυδιάστατες, προσαρμοστικές και συνδεδεμένες με τα χαρακτηριστικά κάθε νησιωτικού περιβάλλοντος.

Υπό το πρίσμα αυτό, η Σκιάθος μπορεί να αντλήσει ουσιαστικά διδάγματα από τους συγκρίσιμους αυτούς προορισμούς. Η ενίσχυση του δημιουργικού και πολιτισμικού τουρισμού, η ανάπτυξη ηπιότερων μορφών εμπειρίας με έμφαση στην ποιότητα, ο συνδυασμός υποδομών με ανθρώπινο δυναμικό και θεσμική ετοιμότητα, η αξιοποίηση πλαισίων πιστοποίησης, η καλλιέργεια περιβαλλοντικά υπεύθυνης συμπεριφοράς των επισκεπτών και η ουσιαστική συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας συνθέτουν ένα συνεκτικό πλαίσιο στρατηγικής. Η αξία των διεθνών αυτών παραδειγμάτων έγκειται ακριβώς στο ότι δείχνουν πως η αειφορία στον νησιωτικό τουρισμό αποκτά πρακτικό περιεχόμενο όταν μεταφράζεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες, συνεργασίες και παρεμβάσεις. Έτσι, η εμπειρία άλλων νησιών μπορεί να λειτουργήσει ως δημιουργικός οδηγός για ένα πρότυπο ανάπτυξης στη Σκιάθο που θα ενισχύει την τοπική οικονομία, θα προστατεύει τους πόρους του τόπου και θα καλλιεργεί μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα. Παράλληλα, θα στηρίζει μια ισορροπημένη σχέση ανάμεσα στην επισκεψιμότητα, την καθημερινότητα των κατοίκων και τη διατήρηση της διακριτής πολιτιστικής φυσιογνωμίας του νησιού.

3. Η Σκιάθος ως προορισμός βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης πέρα από τη θερινή περίοδο

3.1 Εισαγωγή

Η ανάλυση της Σκιάθου ως προορισμού βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης όλο το έτος χρειάζεται να λάβει υπόψη τόσο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νησιού όσο και τη θέση του μέσα στον ευρύτερο προορισμό Βόλος, Πήλιο και Σποράδες. Η διαθέσιμη τεκμηρίωση που αφορά αποκλειστικά τη Σκιάθο είναι περιορισμένη, επομένως στην παρούσα ενότητα αξιοποιείται η μελέτη του ΙΝΣΕΤΕ για τον προορισμό Βόλος, Πήλιο και Σποράδες. Η συγκεκριμένη μελέτη αναφέρεται στο σύνολο της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και της Περιφερειακής Ενότητας Σποράδων, άρα τα στοιχεία της αξιοποιούνται με προσαρμογή στη Σκιάθο και με σαφή επισήμανση ότι αρκετές αναφορές αφορούν τον ευρύτερο προορισμό. Παράλληλα, η μελέτη περιλαμβάνει ειδικές αναφορές στη Σκιάθο, όπως το αεροδρόμιο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, οι παραλίες Λαλάρια και Κουκουναριές, η Οικία Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, η Μονή Ευαγγελίστριας, το Αισθητικό Δάσος Σκιάθου, η μαρίνα Σκιάθου και η συμμετοχή της στο πρόγραμμα Γαστρονομικές Κοινότητες. Με βάση αυτά τα δεδομένα, η Σκιάθος μπορεί να εξεταστεί ως νησιωτικός προορισμός με ισχυρή θερινή ταυτότητα αλλά και με ουσιαστικές δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών και βιώσιμων μορφών τουρισμού σε περιόδους χαμηλότερης ζήτησης (ΙΝΣΕΤΕ, 2021).

3.2 Η θέση της Σκιάθου στον προορισμό Βόλος, Πήλιο και Σποράδες

Η Σκιάθος εντάσσεται στον τουριστικό χώρο των Βορείων Σποράδων και λειτουργεί ως ένας από τους πιο αναγνωρίσιμους νησιωτικούς προορισμούς της Θεσσαλίας. Στο ευρύτερο σχήμα Βόλος, Πήλιο και Σποράδες, η Σκιάθος εμφανίζεται με ιδιαίτερο βάρος λόγω της διεθνούς αεροπορικής της συνδεσιμότητας, της έντονης

τουριστικής αναγνωρισιμότητας και της σαφούς σύνδεσής της με το προϊόν Sun and Beach. Η μελέτη του INΣΕΤΕ αναφέρει ότι η Περιφερειακή Ενότητα Σποράδων έχει διεθνή προσανατολισμό, καθώς το 75% των αφίξεων σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου το 2019 αφορούσε αλλοδαπούς επισκέπτες. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί τις Σποράδες από την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, η οποία εμφανίζει ισχυρότερη σύνδεση με τον εγχώριο τουρισμό (INΣΕΤΕ, 2021).

Η Σκιάθος διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα ως προς την πρόσβαση, καθώς το αεροδρόμιο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης βρίσκεται σε απόσταση περίπου δύο χιλιομέτρων από το κέντρο του νησιού. Η μελέτη καταγράφει 181,9 χιλιάδες διεθνείς αφίξεις στο αεροδρόμιο της Σκιάθου το 2019, στοιχείο που αναδεικνύει τη σημασία του για την τουριστική οικονομία του νησιού. Η αεροπορική σύνδεση στηρίζεται κυρίως σε διεθνείς πτήσεις και charter κατά τη θερινή περίοδο, ενώ η ακτοπλοϊκή σύνδεση με τον Βόλο, τον Άγιο Κωνσταντίνο, τη Σκόπελο και την Αλόνησο ενισχύει τη θέση της Σκιάθου ως πύλης εισόδου στις Βόρειες Σποράδες. Η πρόσβαση, επομένως, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για κάθε στρατηγική επέκτασης της τουριστικής περιόδου, ιδίως σε περιόδους όπου η ζήτηση χρειάζεται να στηριχθεί σε σύντομες αποδράσεις και σε οργανωμένα θεματικά πακέτα (INΣΕΤΕ, 2021).

3.3 Κύρια τουριστικά προϊόντα και σχέση με τη Σκιάθο

Το κύριο τουριστικό προϊόν της Σκιάθου είναι το Sun and Beach, δηλαδή ο τουρισμός που βασίζεται στον ήλιο, τη θάλασσα και τις παραλίες. Το προϊόν αυτό συνδέεται με τη φυσική εικόνα του νησιού, τη γαλαζοπράσινη θάλασσα, την πυκνή βλάστηση και τις γνωστές παραλίες του. Η μελέτη του INΣΕΤΕ αναφέρει ενδεικτικά τα Λαλάρια, με λευκά βότσαλα και απόκρημνα βράχια, καθώς και τις Κουκουναριές, ως στοιχεία υψηλής φυσικής αναγνωρισιμότητας. Η Σκιάθος διαθέτει επίσης κοσμοπολίτικη εικόνα, έντονη νυχτερινή ζωή και δυνατότητα προσέλκυσης διαφορετικών ομάδων επισκεπτών. Αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν συμβάλει στη θερινή επιτυχία του προορισμού, αλλά ταυτόχρονα διαμορφώνουν έντονη εξάρτηση από την περίοδο αιχμής (INΣΕΤΕ, 2021).

Δεύτερο σημαντικό πεδίο είναι ο ναυτικός τουρισμός, κυρίως το yachting και οι διαδρομές island hopping. Η γεωγραφική εγγύτητα της Σκιάθου με τη Σκόπελο και την Αλόνησο επιτρέπει τη δημιουργία θαλάσσιων διαδρομών που μπορούν να συνδυάζουν περισσότερα νησιά σε μία εμπειρία. Η μελέτη επισημαίνει ότι οι Σποράδες έχουν δυνατότητα ανάπτυξης ναυτικού τουρισμού λόγω της ακτογραμμής, των απάνεμων όρμων και της μεταξύ τους εγγύτητας. Για τη Σκιάθο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά στη χωροθετημένη μαρίνα 350 θέσεων, η οποία δείχνει ότι υπάρχει αναπτυξιακό υπόβαθρο για την ενίσχυση του θαλάσσιου τουρισμού, υπό την προϋπόθεση της ολοκλήρωσης και λειτουργικής αξιοποίησης των υποδομών. Ο ναυτικός τουρισμός μπορεί να στηρίζει επιμήκυνση της περιόδου κυρίως την άνοιξη και το φθινόπωρο, όταν οι καιρικές συνθήκες επιτρέπουν θαλάσσιες διαδρομές με χαμηλότερη τουριστική πίεση.

Πίνακας 1. Κύρια και συμπληρωματικά τουριστικά προϊόντα της Σκιάθου και δυνατότητες αξιοποίησης εκτός θερινής περιόδου

Τουριστικό προϊόν	Σύνδεση με τη Σκιάθο	Δυνατότητα εκτός καλοκαιριού
Sun and Beach	Παραλίες, φυσική ομορφιά, διεθνής αναγνωρισιμότητα	Ισχυρή βάση εικόνας, κυρίως για άνοιξη και πρώιμο φθινόπωρο
Ναυτικός τουρισμός	Θέση στις Σποράδες, island hopping, μαρίνα Σκιάθου	Προοπτική με ενίσχυση υποδομών και υπηρεσιών
Πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός	Παπαδιαμάντης, Μονή Ευαγγελίστριας, πανηγύρια	Υψηλή αξία για θεματικές επισκέψεις μικρής διάρκειας
Οικοτουρισμός	Δάση, μονοπάτια, Αισθητικό Δάσος Σκιάθου	Ισχυρή προοπτική για άνοιξη και φθινόπωρο
Γαστρονομικός τουρισμός	Τοπικές γεύσεις, Αλυπιακός οίνος, γαστρονομικές κοινότητες	Συμπληρωματικό προϊόν με βιωματικό χαρακτήρα
Sports and Activities	Πεζοπορία, θαλάσσιες δραστηριότητες, αθλητικές διοργανώσεις	Κατάλληλο για ήπιες δραστηριότητες εκτός αιχμής

3.4 Πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός

Η Σκιάθος διαθέτει σημαντικό πολιτιστικό και θρησκευτικό απόθεμα, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί ως βάση για τουρισμό πέρα από τη θερινή περίοδο. Η μελέτη του ΙΝΣΕΤΕ αναφέρει την Οικία Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη ως χαρακτηριστικό πολιτιστικό σημείο ενδιαφέροντος των Σποράδων και τον ίδιο τον Παπαδιαμάντη ως ιστορική προσωπικότητα με δυνατότητα αξιοποίησης για τη δημιουργία αφηγηματικού περιεχομένου. Αυτό το στοιχείο είναι κομβικό για τη Σκιάθο, καθώς η λογοτεχνική ταυτότητα του νησιού μπορεί να αποτελέσει βάση για πολιτιστικές διαδρομές, θεματικές ξεναγήσεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις, λογοτεχνικές εκδηλώσεις και μικρά φεστιβάλ σε περιόδους χαμηλότερης ζήτησης.

Στον θρησκευτικό τουρισμό, η Μονή Ευαγγελίστριας Σκιάθου αναφέρεται στη μελέτη ως σημαντικό θρησκευτικό μνημείο του ευρύτερου προορισμού. Η συγκεκριμένη αναφορά ενισχύει τη δυνατότητα της Σκιάθου να αναπτύξει ήπιες μορφές θρησκευτικού και προσκυνηματικού τουρισμού, ιδιαίτερα όταν αυτές συνδέονται με την ιστορία, την τοπική παράδοση και το φυσικό τοπίο. Παράλληλα, τα πανηγύρια της Σκιάθου εντάσσονται στις λαογραφικές εκδηλώσεις του ευρύτερου προορισμού, γεγονός που δείχνει ότι η τοπική εορταστική ζωή μπορεί να ενταχθεί σε ένα ετήσιο πολιτιστικό ημερολόγιο. Η αξιοποίηση αυτών των στοιχείων χρειάζεται οργανωμένη αφήγηση, ψηφιακή προβολή και σύνδεση με τις υπόλοιπες εμπειρίες του νησιού, όπως η φύση και η γαστρονομία.

3.5 Οικοτουρισμός, φύση και υπαίθριες δραστηριότητες

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μία από τις πιο κατάλληλες κατευθύνσεις για τη Σκιάθο εκτός της θερινής περιόδου. Η μελέτη του ΙΝΣΕΤΕ αξιολογεί τον οικοτουρισμό ως εδραιωμένο ή ιδιαίτερα ανεπτυγμένο συμπληρωματικό προϊόν για τον ευρύτερο

προορισμό, λόγω της ποικιλομορφίας του φυσικού περιβάλλοντος, των προστατευόμενων περιοχών, της βιοποικιλότητας και των πεζοπορικών διαδρομών. Για τη Σκιάθο, η αναφορά στο Αισθητικό Δάσος Σκιάθου έχει ιδιαίτερη αξία, καθώς συνδέει το νησί με θεσμοθετημένο φυσικό απόθεμα και με δυνατότητα ανάπτυξης δραστηριοτήτων παρατήρησης, περιήγησης και φυσιολατρικής εμπειρίας (ΙΝΣΕΤΕ, 2021).

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού στη Σκιάθο μπορεί να στηριχθεί σε πεζοπορικές διαδρομές, περιπάτους, δασικές διαδρομές, παρατήρηση τοπίου, επισκέψεις σε σημεία φυσικού ενδιαφέροντος και ήπιες δραστηριότητες αναψυχής. Αυτές οι δραστηριότητες είναι συμβατές με την άνοιξη και το φθινόπωρο, καθώς οι καιρικές συνθήκες ευνοούν την κίνηση στη φύση και η χαμηλότερη επισκεψιμότητα ενισχύει την ποιότητα της εμπειρίας. Παράλληλα, η σύνδεση της Σκιάθου με το θαλάσσιο περιβάλλον των Σποράδων μπορεί να εμπλουτίσει το προϊόν με θαλάσσιες περιηγήσεις, καταδύσεις, ιστιοπλοΐα και εκπαιδευτικές δράσεις για το περιβάλλον.

Για να αποκτήσει ο οικοτουρισμός στρατηγική αξία, απαιτείται οργάνωση. Η μελέτη του ΙΝΣΕΤΕ προτείνει πιστοποίηση μονοπατιών, πιστοποίηση επιχειρήσεων, τοπικά περιβαλλοντικά σήματα, εκπαίδευση επιχειρήσεων και οδηγών, καθώς και ανάπτυξη ψηφιακής πληροφόρησης. Αυτές οι κατευθύνσεις μπορούν να προσαρμοστούν στη Σκιάθο μέσα από χαρτογράφηση διαδρομών, ψηφιακούς οδηγούς, σήμανση, κανόνες προστασίας, συνεργασία τοπικών επιχειρήσεων και δημιουργία ολοκληρωμένων πακέτων εμπειρίας. Με αυτόν τον τρόπο, η φύση μετατρέπεται από παθητικό πόρο σε οργανωμένο προϊόν βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

3.6 Γαστρονομικός τουρισμός και τοπική ταυτότητα

Ο γαστρονομικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως συμπληρωματικός πυλώνας για τη Σκιάθο, ιδίως σε συνδυασμό με τον πολιτισμό, τη φύση και τη χαλάρωση. Η μελέτη του ΙΝΣΕΤΕ αναφέρεται στη συμμετοχή της Σκιάθου στο πρόγραμμα Γαστρονομικές Κοινότητες, το οποίο στοχεύει στην καταγραφή της ποιοτικής γαστρονομικής προσφοράς και στην ανάδειξη των προορισμών ως

αναγνωρίσιμων γαστρονομικών και οινικών τόπων. Επιπλέον, προτείνεται η επέκταση του ψηφιακού οδηγού της Σκιάθου για την ανάδειξη του νησιού ως γαστρονομικού προορισμού, καθώς και η ανάπτυξη διαδρομών οίνου στις Σποράδες με επίκεντρο τον Αλυπιακό Οίνο Σκιάθου (ΙΝΣΕΤΕ, 2021).

Η γαστρονομία μπορεί να προσφέρει λόγους επίσκεψης εκτός θερινής περιόδου, ιδίως όταν συνδέεται με τοπικά προϊόντα, θαλασσινά, βότανα, μέλι, παραδοσιακές συνταγές, εμπειρίες γευστιγνωσίας και αφηγήσεις για την τοπική παραγωγή. Η δημιουργία θεματικών γαστρονομικών διαδρομών, μικρών φεστιβάλ, εργαστηρίων μαγειρικής και συνεργασιών ανάμεσα σε παραγωγούς, εστιατόρια και καταλύματα μπορεί να ενισχύσει την τοπική οικονομία και να προσδώσει μεγαλύτερο βάθος στην εμπειρία του επισκέπτη. Η βιωσιμότητα ενισχύεται όταν η τουριστική κατανάλωση συνδέεται με την τοπική παραγωγή, τη χρήση εποχικών προϊόντων, τη μείωση αποβλήτων και τη στήριξη μικρών επιχειρήσεων.

3.7 Περιορισμοί και στρατηγικές ανάγκες

Παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα, η Σκιάθος αντιμετωπίζει συγκεκριμένες στρατηγικές προκλήσεις. Η πρώτη αφορά την εποχικότητα. Η εικόνα του νησιού ως θερινού προορισμού είναι ισχυρή, όμως η ανάπτυξη όλο το έτος απαιτεί εμπλουτισμό του προϊόντος με δραστηριότητες που έχουν λόγο ύπαρξης και εκτός καλοκαιριού. Η δεύτερη αφορά την προσβασιμότητα. Το κόστος και η συχνότητα των ακτοπλοϊκών συνδέσεων, σε συνδυασμό με την εποχικότητα των αεροπορικών πτήσεων, επηρεάζουν άμεσα την πρόθεση επίσκεψης. Η τρίτη αφορά τη λειτουργική ετοιμότητα. Ανοιχτά καταλύματα, εστιατόρια, καφέ, οργανωμένες υπηρεσίες, πολιτιστικό πρόγραμμα και ψηφιακή ενημέρωση αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για την εμπιστοσύνη του επισκέπτη.

Πίνακας 2. Στρατηγικές ανάγκες και προτεινόμενες κατευθύνσεις για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Σκιάθου όλο το έτος

Στρατηγική ανάγκη	Εφαρμογή στη Σκιάθο	Αναμενόμενη συμβολή
Ενίσχυση προσβασιμότητας	Συχνότερες και οικονομικότερες συνδέσεις την άνοιξη και το φθινόπωρο	Αύξηση σύντομων αποδράσεων
Οργάνωση φυσιολατρικού προϊόντος	Σήμανση μονοπατιών, ψηφιακοί οδηγοί, πιστοποιημένες δραστηριότητες	Ανάπτυξη οικοτουρισμού
Πολιτιστικό ημερολόγιο	Εκδηλώσεις Παπαδιαμάντη, θρησκευτικές και τοπικές γιορτές	Εμπλουτισμός εμπειρίας
Γαστρονομική ταυτότητα	Τοπικές διαδρομές, γευσιγνωσίες, Αλυπιακός οίνος	Στήριξη τοπικής οικονομίας
Ψηφιακή προβολή	Ενιαίος οδηγός δραστηριοτήτων και κρατήσεων	Ενημέρωση και προσέλκυση επισκεπτών
Βιώσιμη διαχείριση	Προστασία δασών, ακτών και θαλάσσιου περιβάλλοντος	Διατήρηση φυσικού και τοπικού χαρακτήρα

Ανακεφαλαιώνοντας, η Σκιάθος διαθέτει σημαντικές δυνατότητες για τη διαμόρφωση ενός πιο βιώσιμου τουριστικού μοντέλου. Η θερινή της αναγνωρισιμότητα, οι παραλίες, η πυκνή βλάστηση, η διεθνής αεροπορική σύνδεση, η πολιτιστική ταυτότητα και η θέση της στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Σποράδων αποτελούν ισχυρή βάση ανάπτυξης. Η πρόκληση βρίσκεται στη μετατροπή αυτής της βάσης σε οργανωμένες εμπειρίες που απευθύνονται σε επισκέπτες της άνοιξης, του φθινοπώρου και επιλεγμένων χειμερινών περιόδων.

Η προοπτική αυτή μπορεί να στηριχθεί κυρίως στον οικοτουρισμό, στις υπαίθριες δραστηριότητες, στον πολιτιστικό και θρησκευτικό τουρισμό, στη

γαστρονομία και στον ήπιο ναυτικό τουρισμό. Τα προϊόντα αυτά ταιριάζουν με τον χαρακτήρα της Σκιάθου και μπορούν να ενισχύσουν την τοπική οικονομία με πιο ισορροπημένη κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας μέσα στο έτος. Παράλληλα, η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος αποτελεί βασική προϋπόθεση, καθώς η ελκυστικότητα του νησιού εξαρτάται από την ποιότητα του τοπίου, την αυθεντικότητα και την εμπειρία επαφής με τον τόπο.

Επομένως, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Σκιάθου όλο το έτος χρειάζεται να βασιστεί σε συνδυασμό στρατηγικών. Πρώτον, απαιτείται βελτίωση της πρόσβασης και της λειτουργίας βασικών υπηρεσιών εκτός θερινής περιόδου. Δεύτερον, χρειάζεται οργανωμένο χαρτοφυλάκιο δραστηριοτήτων που θα δίνει συγκεκριμένους λόγους επίσκεψης. Τρίτον, είναι αναγκαία η σύνδεση φύσης, πολιτισμού και γαστρονομίας σε ενιαίες βιωματικές προτάσεις. Τέταρτον, η ψηφιακή προβολή πρέπει να παρουσιάζει τη Σκιάθο ως νησί ποιότητας, ηρεμίας, αυθεντικότητας και περιβαλλοντικής αξίας. Με αυτές τις προϋποθέσεις, η Σκιάθος μπορεί να κινηθεί από το μοντέλο της έντονης θερινής συγκέντρωσης προς ένα πιο ανθεκτικό, ισορροπημένο και βιώσιμο τουριστικό υπόδειγμα.

4. Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των δυνατοτήτων της Σκιάθου για την ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, με έμφαση στην περίοδο πέρα από την παραδοσιακή θερινή αιχμή. Η έρευνα εστιάζει στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, στα κίνητρα που θα μπορούσαν να ενισχύσουν μια φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, στις προϋποθέσεις που καθιστούν έναν νησιωτικό προορισμό λειτουργικό και ελκυστικό εκτός υψηλής περιόδου, καθώς και στη σημασία της βιωσιμότητας για τη διαχείριση του προορισμού.

Η μελέτη επιχειρεί να συνδέσει την τουριστική ανάπτυξη με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο, η Σκιάθος εξετάζεται ως προορισμός που μπορεί να αναπτύξει ένα πιο ισορροπημένο τουριστικό μοντέλο, βασισμένο στην ποιότητα, στην αυθεντικότητα, στη φυσιολατρική εμπειρία, στην ευεξία και στις οργανωμένες δραστηριότητες εκτός θερινής περιόδου.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση τον σκοπό της έρευνας και την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε, τα ερευνητικά ερωτήματα διατυπώνονται ως εξής.

- Ποιο είναι το δημογραφικό και τουριστικό προφίλ των συμμετεχόντων στην έρευνα για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Σκιάθου όλο το έτος;
- Σε ποιον βαθμό οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη Σκιάθο ως ελκυστικό τουριστικό προορισμό εκτός της θερινής περιόδου;

- Ποια κίνητρα επηρεάζουν την πρόθεση των συμμετεχόντων να επισκεφθούν τη Σκιάθο κατά τη φθινοπωρινή ή χειμερινή περίοδο;
- Ποιες προϋποθέσεις και διευκολύνσεις θεωρούν οι συμμετέχοντες σημαντικές για την επιλογή της Σκιάθου ως προορισμού εκτός καλοκαιριού;
- Πώς αξιολογούν οι συμμετέχοντες τη σημασία της βιωσιμότητας και της ορθής διαχείρισης προορισμού για την τουριστική ανάπτυξη της Σκιάθου όλο το έτος;
- Ποιες μορφές τουρισμού θεωρούν οι συμμετέχοντες καταλληλότερες για την ανάπτυξη της Σκιάθου πέρα από τη θερινή περίοδο;
- Ποια εποχή και ποια διάρκεια διαμονής προτιμούν οι συμμετέχοντες για μια πιθανή επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού;
- Ποιες παροχές, δραστηριότητες ή συνθήκες θα ενίσχυαν την πρόθεση των συμμετεχόντων να επισκεφθούν τη Σκιάθο εκτός της θερινής περιόδου;
- Πώς συσχετίζονται οι αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου, τα κίνητρα επιλογής, οι προϋποθέσεις και διευκολύνσεις και η βιωσιμότητα του προορισμού;
- Ποιοι παράγοντες προβλέπουν τη βιωσιμότητα και διαχείριση της Σκιάθου ως τουριστικού προορισμού όλο το έτος;
- Διαφοροποιούνται οι αντιλήψεις, τα κίνητρα και οι αξιολογήσεις των συμμετεχόντων ανάλογα με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά;
- Ποιες στρατηγικές κατευθύνσεις προκύπτουν για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Σκιάθου πέρα από τη θερινή περίοδο;

4.3 Το δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 83 συμμετέχοντες. Η επιλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της ευκολίας, καθώς το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά και απαντήθηκε από άτομα που είχαν πρόσβαση στη φόρμα και ενδιαφέρον για το αντικείμενο της έρευνας. Η συγκεκριμένη μέθοδος είναι κατάλληλη για διερευνητικές κοινωνικές έρευνες που αποσκοπούν στην αποτύπωση στάσεων, αντιλήψεων και προθέσεων ενός κοινού απέναντι σε ένα συγκεκριμένο θέμα.

Το δείγμα περιλαμβάνει άνδρες και γυναίκες διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, επιπέδων εκπαίδευσης, εισοδηματικών κατηγοριών και οικογενειακών καταστάσεων. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες προέρχονται από διαφορετικούς τόπους μόνιμης κατοικίας, με ισχυρότερη παρουσία ατόμων από μεγάλα αστικά κέντρα, όπως η Αθήνα, η Αττική και η Θεσσαλονίκη, αλλά και από πόλεις της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και άλλων περιοχών της χώρας. Η γεωγραφική αυτή ποικιλία προσφέρει χρήσιμες ενδείξεις για την πιθανή εμβέλεια της Σκιάθου ως προορισμού εκτός θερινής περιόδου.

4.4 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο δημιουργήθηκε και διανεμήθηκε μέσω Google Forms. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο Μάρτιος με Μάιος 2026. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ερωτήσεις κλειστού τύπου, ερωτήσεις με κλίμακα Likert και μία ανοικτή ερώτηση.

Η πρώτη ενότητα αφορούσε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως το φύλο, η ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα, η οικογενειακή κατάσταση και ο τόπος μόνιμης κατοικίας. Η δεύτερη ενότητα εξέταζε το τουριστικό προφίλ και τη σχέση των συμμετεχόντων με τη Σκιάθο, μέσα από ερωτήσεις για προηγούμενη επίσκεψη, συχνότητα επίσκεψης και ενδιαφέρον για ταξίδια εκτός καλοκαιριού.

Οι επόμενες ενότητες βασίστηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, όπου η τιμή 1 αντιστοιχούσε στο Διαφωνώ απόλυτα και η τιμή 5 στο Συμφωνώ απόλυτα. Οι ερωτήσεις οργανώθηκαν σε τέσσερις βασικές διαστάσεις. Η πρώτη αφορούσε τις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού. Η δεύτερη εξέταζε τα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη. Η τρίτη αφορούσε τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις που επηρεάζουν την επίσκεψη. Η τέταρτη εστίαζε στη βιωσιμότητα και διαχείριση του προορισμού. Στο τέλος περιλήφθηκαν γενικές ερωτήσεις για την καταλληλότερη μορφή τουρισμού, την προτιμώμενη εποχή, τη διάρκεια διαμονής και τις παροχές που θα ενίσχυαν την πρόθεση επίσκεψης.

4.5 Στατιστικές μέθοδοι επεξεργασίας δεδομένων

Η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS v.26. Αρχικά εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική, με απόλυτες και σχετικές συχνότητες για τις κατηγορικές μεταβλητές και με μέσες τιμές και τυπικές αποκλίσεις για τις μεταβλητές κλίμακας. Με αυτόν τον τρόπο αποτυπώθηκε το δημογραφικό και τουριστικό προφίλ του δείγματος, καθώς και οι βασικές τάσεις των απαντήσεων.

Στη συνέχεια εξετάστηκε η αξιοπιστία των βασικών ενοτήτων του ερωτηματολογίου με τον δείκτη Cronbach's α . Οι τιμές που προέκυψαν ήταν υψηλές για όλες τις σύνθετες μεταβλητές, στοιχείο που επιβεβαιώνει την εσωτερική συνοχή των ερωτήσεων. Έπειτα δημιουργήθηκαν συνολικές μεταβλητές για τις αντιλήψεις, τα κίνητρα, τις προϋποθέσεις και τη βιωσιμότητα.

Για τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση με εξαρτημένη μεταβλητή τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού. Η ανάλυση εφαρμόστηκε με τη μέθοδο enter και στη συνέχεια με τη μέθοδο stepwise, ώστε να εντοπιστούν οι ισχυρότεροι προβλεπτικοί παράγοντες. Τέλος, οι διαφορές ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά εξετάστηκαν με t test και ANOVA.

4.6 Θέματα ηθικής και δεοντολογίας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με σεβασμό στις βασικές αρχές ηθικής και δεοντολογίας της κοινωνικής έρευνας. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τον σκοπό της μελέτης και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο εθελοντικά. Η συμμετοχή βασίστηκε στη συναίνεση των ερωτώμενων και τα δεδομένα αξιοποιήθηκαν αποκλειστικά για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας. Η ανωνυμία των συμμετεχόντων διασφαλίστηκε, καθώς το ερωτηματολόγιο συλλέχθηκε χωρίς προσωπικά στοιχεία

ταυτοποίησης. Οι απαντήσεις αναλύθηκαν συγκεντρωτικά, με τρόπο που προστατεύει την ιδιωτικότητα των ερωτώμενων. Η χρήση του Google Forms διευκόλυνε την ηλεκτρονική συλλογή των δεδομένων, ενώ η επεξεργασία στο SPSS v.26 πραγματοποιήθηκε με στόχο την ακριβή, συστηματική και διαφανή παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

5. Τα αποτελέσματα της έρευνας

5.1 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τα βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην έρευνα, με στόχο τη σκιαγράφηση του προφίλ του δείγματος. Το συνολικό δείγμα της έρευνας αποτελείται από 83 άτομα. Ως προς το φύλο, η πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι γυναίκες, με 57 απαντήσεις και ποσοστό 68,7%. Οι άνδρες ανέρχονται σε 26 άτομα, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 31,3% του δείγματος. Σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος συγκεντρώνεται στην ηλικιακή κατηγορία 45 έως 54 ετών. Συγκεκριμένα, 48 άτομα, δηλαδή το 57,8%, ανήκουν σε αυτή την ομάδα. Ακολουθούν οι συμμετέχοντες ηλικίας 35 έως 44 ετών, οι οποίοι είναι 16 και αντιστοιχούν στο 19,3%. Η ομάδα των 55 ετών και άνω περιλαμβάνει 14 άτομα, με ποσοστό 16,9%, ενώ η μικρότερη ηλικιακή ομάδα, 18 έως 34 ετών, περιλαμβάνει 5 άτομα και αντιστοιχεί στο 6,0%. Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, το δείγμα εμφανίζει υψηλό μορφωτικό προφίλ. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες διαθέτουν μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο, καθώς η συγκεκριμένη κατηγορία συγκεντρώνει 39 άτομα και ποσοστό 47,0%. Πολύ κοντά βρίσκεται η κατηγορία των αποφοίτων πανεπιστημίου, με 37 άτομα και ποσοστό 44,6%. Τέλος, η μέση εκπαίδευση εκπροσωπείται από 7 άτομα, ποσοστό 8,4%. Αναφορικά με το μέσο ατομικό ή οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα, η μεγαλύτερη ομάδα συμμετεχόντων δηλώνει εισόδημα έως 1.500 ευρώ, με 29 άτομα και ποσοστό 34,9%. Ακολουθεί η εισοδηματική κατηγορία 1.501 έως 2.500 ευρώ, με 26 άτομα και ποσοστό 31,3%. Στην κατηγορία 2.501 έως 3.500 ευρώ ανήκουν 17 άτομα, ποσοστό 20,5%, ενώ 11 άτομα, ποσοστό 13,3%, δηλώνουν εισόδημα 3.501 ευρώ και άνω. Τέλος, ως προς την οικογενειακή κατάσταση, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι έγγαμοι ή έγγαμες. Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει 59 άτομα και ποσοστό 71,1%. Οι άγαμοι ή άγαμες είναι 21 άτομα, με ποσοστό 25,3%, ενώ οι διαζευγμένοι ή διαζευγμένες ανέρχονται σε 3 άτομα, ποσοστό 3,6%.

Πίνακας 3. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Ερώτηση	Επιλογές	Συχνότητες	% Συχνότητες
Φύλο	Ανδρας	26	31,3
	Γυναίκα	57	68,7
Ηλικιακή ομάδα	18 έως 34 ετών	5	6,0
	35 έως 44 ετών	16	19,3
	45 έως 54 ετών	48	57,8
	55 ετών και άνω	14	16,9
Επίπεδο εκπαίδευσης	Μέση εκπαίδευση	7	8,4
	Πτυχίο πανεπιστημίου	37	44,6
	Μεταπτυχιακό ή διδακτορικό	39	47,0
Μέσο ατομικό ή οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα	Έως 1.500 ευρώ	29	34,9
	1.501 έως 2.500 ευρώ	26	31,3
	2.501 έως 3.500 ευρώ	17	20,5
	3.501 ευρώ και άνω	11	13,3
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος ή άγαμη	21	25,3
	Έγγαμος ή έγγαμη	59	71,1
	Διαζευγμένος ή διαζευγμένη	3	3,6

Στο πλαίσιο της δημογραφικής περιγραφής του δείγματος εξετάστηκε και ο τύπος μόνιμης κατοικίας των συμμετεχόντων. Η μεταβλητή αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για την παρούσα έρευνα, καθώς δείχνει από ποιες γεωγραφικές περιοχές προέρχονται οι ερωτώμενοι και, κατά συνέπεια, ποια είναι η πιθανή δεξαμενή επισκεπτών που εκφράζει ενδιαφέρον για τη Σκιάθο ως προορισμό εκτός της θερινής περιόδου. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση συμμετεχόντων προέρχεται από την Αθήνα και την ευρύτερη Αττική, με 26 άτομα και ποσοστό 31,3%. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει απαντήσεις που αναφέρονται στην Αθήνα, στην Αττική, στη Γλυφάδα και στον Πειραιά. Το εύρημα δείχνει ότι ένα σημαντικό μέρος του δείγματος προέρχεται από το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για τη διαμόρφωση στρατηγικών προσέλκυσης επισκεπτών εκτός καλοκαιριού. Ακολουθεί η Θεσσαλονίκη, με 16 συμμετέχοντες και ποσοστό 19,3%. Η παρουσία της

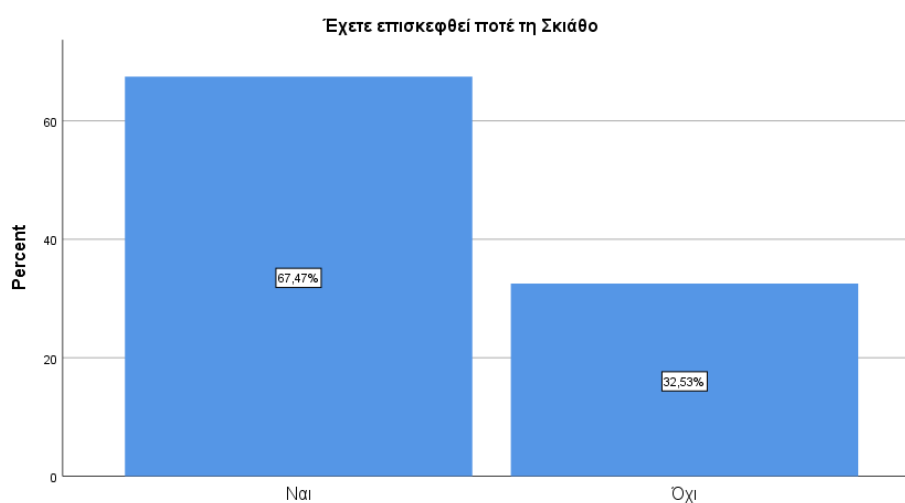
Θεσσαλονίκης είναι επίσης σημαντική, καθώς αποτελεί βασικό αστικό κέντρο της Βόρειας Ελλάδας και μπορεί να λειτουργήσει ως δυναμική αγορά για σύντομες ή ολιγοήμερες αποδράσεις στη Σκιάθο, ιδιαίτερα εφόσον υπάρχουν εύκολες και οικονομικά προσιτές μεταφορικές συνδέσεις. Ο Βόλος συγκεντρώνει 7 συμμετέχοντες και ποσοστό 8,4%, γεγονός που έχει ειδική σημασία λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας με τη Σκιάθο και της σύνδεσης του λιμανιού του Βόλου με τις Βόρειες Σποράδες. Η Κοζάνη και η Νεάπολη Κοζάνης ακολουθούν με 5 συμμετέχοντες και ποσοστό 6,0%, ενώ η Λάρισα μαζί με τον Τύρναβο και τα Τρίκαλα συγκεντρώνουν από 3 συμμετέχοντες, με ποσοστό 3,6% αντίστοιχα. Οι υπόλοιπες περιοχές εμφανίζονται με μικρότερη συμμετοχή, αλλά συμβάλλουν στη γεωγραφική ποικιλία του δείγματος. Η παρουσία απαντήσεων από πόλεις όπως η Πάτρα, η Καβάλα, η Ρόδος, η Δράμα, οι Σέρρες, η Λαμία, η Καστοριά, η Κατερίνη, η Ξάνθη, το Ηράκλειο, η Σάμος, τα Ιωάννινα, η Λέρος και η Μυτιλήνη δείχνει ότι το ενδιαφέρον για τη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου εκτείνεται σε διαφορετικές περιοχές της χώρας.

5.2 Τουριστικό προφίλ και σχέση με τη Σκιάθο

Η παρούσα ενότητα εξετάζει τη σχέση των συμμετεχόντων με τη Σκιάθο και τις γενικότερες τουριστικές τους προτιμήσεις σε περιόδους πέρα από το καλοκαίρι. Η διερεύνηση αυτών των στοιχείων είναι κρίσιμη για την εργασία, καθώς η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη όλο το έτος προϋποθέτει κατανόηση της προηγούμενης εμπειρίας των επισκεπτών, του βαθμού εξοικείωσής τους με τον προορισμό και της διάθεσής τους να επιλέξουν νησιωτικούς προορισμούς κατά τη φθινοπωρινή ή χειμερινή περίοδο. Αρχικά, ως προς την προηγούμενη επίσκεψη στη Σκιάθο, η πλειονότητα των συμμετεχόντων δηλώνει ότι έχει επισκεφθεί το νησί. Συγκεκριμένα, 56 άτομα, δηλαδή το 67,5% του δείγματος, απάντησαν θετικά, ενώ 27 άτομα, ποσοστό 32,5%, δήλωσαν ότι δεν έχουν επισκεφθεί τη Σκιάθο. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος διαθέτει άμεση εμπειρία από τον προορισμό.

Πίνακας 4. Έχετε επισκεφθεί ποτέ τη Σκιάθο

Ερώτηση B1	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Ναι	56	67,5
Όχι	27	32,5
Σύνολο	83	100,0

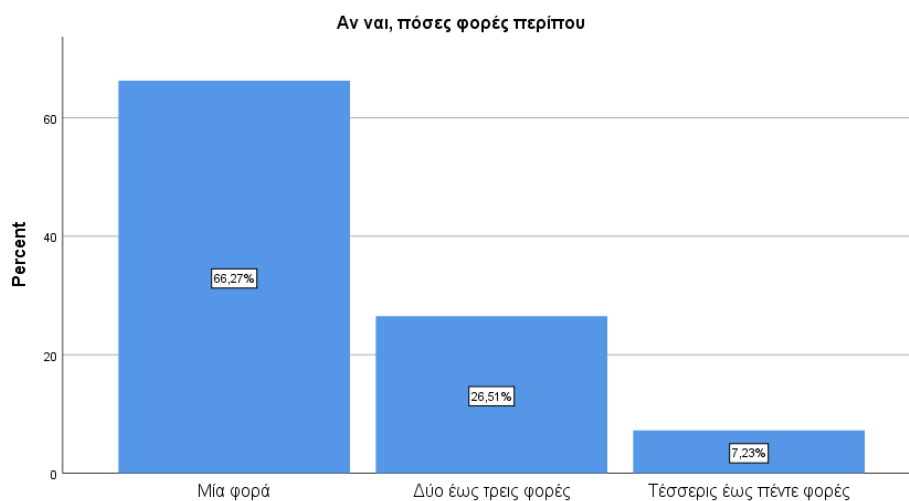

Διάγραμμα 1. Έχετε επισκεφθεί ποτέ τη Σκιάθο

Στη συνέχεια, η συχνότητα επίσκεψης στη Σκιάθο προσφέρει πιο αναλυτική εικόνα για τον βαθμό σύνδεσης των συμμετεχόντων με τον προορισμό. Η μεγαλύτερη ομάδα, 55 άτομα και ποσοστό 66,3%, δηλώνει ότι έχει επισκεφθεί τη Σκιάθο μία φορά. Ακολουθούν 22 άτομα, ποσοστό 26,5%, που δηλώνουν δύο έως τρεις επισκέψεις, ενώ 6 άτομα, ποσοστό 7,2%, αναφέρουν τέσσερις έως πέντε επισκέψεις.

Πίνακας 5. Αν ναι, πόσες φορές περίπου

Ερώτηση B2	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Μία φορά	55	66,3
Δύο έως τρεις φορές	22	26,5
Τέσσερις έως πέντε φορές	6	7,2
Σύνολο	83	100,0

Διάγραμμα 2. Αν ναι, πόσες φορές περίπου

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προτίμηση για ταξίδια μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιριού, καθώς η συγκεκριμένη μεταβλητή συνδέεται άμεσα με τη δυνατότητα επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Στην ερώτηση αυτή, 35 συμμετέχοντες, δηλαδή το 42,2%, απάντησαν αρκετά, ενώ 6 άτομα, ποσοστό 7,2%, απάντησαν πολύ. Επομένως, σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες εμφανίζουν θετική στάση απέναντι σε σύντομες αποδράσεις εκτός θερινής περιόδου. Παράλληλα, 30 άτομα, ποσοστό 36,1%, απάντησαν λίγο, ενώ 12 άτομα, ποσοστό 14,5%, απάντησαν καθόλου.

Πίνακας 6. Συνήθως προτιμάτε ταξίδια μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιριού

Ερώτηση B3	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Καθόλου	12	14,5
Λίγο	30	36,1
Αρκετά	35	42,2
Πολύ	6	7,2
Σύνολο	83	100,0

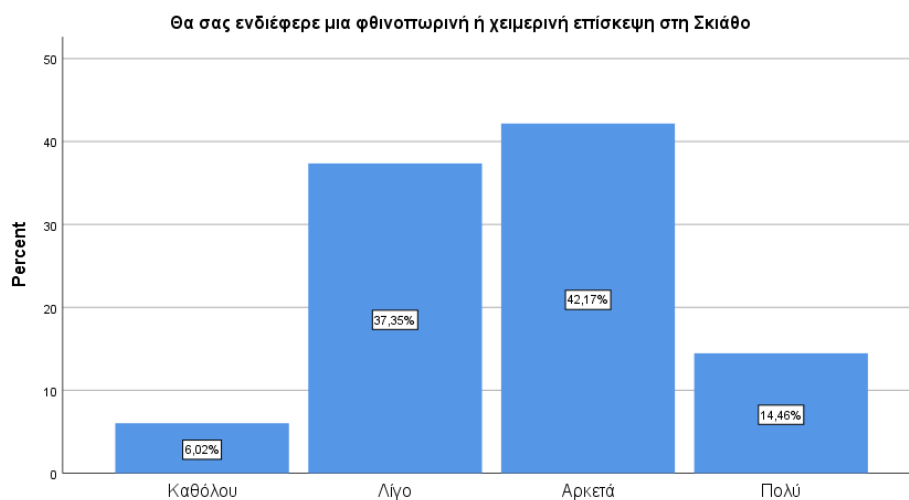

Διάγραμμα 3. Συνήθως προτιμάτε ταξίδια μικρής διάρκειας εκτός καλοκαιριού

Ακόμη πιο άμεσα συνδεδεμένη με το αντικείμενο της εργασίας είναι η ερώτηση σχετικά με το ενδιαφέρον για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη στη Σκιάθο. Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην απάντηση αρκετά, με 35 άτομα και 42,2%. Επιπλέον, 12 άτομα, ποσοστό 14,5%, δηλώνουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον. Συνολικά, το 56,7% του δείγματος εκφράζει ουσιαστικό ενδιαφέρον για επίσκεψη στη Σκιάθο κατά τη φθινοπωρινή ή χειμερινή περίοδο. Αντίστοιχα, 31 άτομα, ποσοστό 37,3%, απαντούν λίγο και 5 άτομα, ποσοστό 6,0%, απαντούν καθόλου.

Πίνακας 7. Θα σας ενδιέφερε μια φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη στη Σκιάθο

Ερώτηση B4	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Καθόλου	5	6,0
Λίγο	31	37,3
Αρκετά	35	42,2
Πολύ	12	14,5
Σύνολο	83	100,0

Διάγραμμα 4. Θα σας ενδιέφερε μια φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη στη Σκιάθο

Τέλος, ως προς το γενικό ενδιαφέρον για επιλογή νησιωτικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου, η εικόνα εμφανίζεται πιο συγκρατημένη. Συγκεκριμένα, 57 συμμετέχοντες, ποσοστό 68,7%, δηλώνουν μάλλον διαφωνώ, ενώ 26 άτομα, ποσοστό 31,3%, δηλώνουν συμφωνώ. Η κατανομή αυτή φανερώνει ότι το γενικό ενδιαφέρον για νησιωτικούς προορισμούς εκτός καλοκαιριού παραμένει περιορισμένο σε σχέση με το ειδικό ενδιαφέρον για τη Σκιάθο.

Πίνακας 8. Η επιλογή ενός νησιωτικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου με ενδιαφέρει γενικά

Ερώτηση B5	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Μάλλον διαφωνώ	57	68,7
Συμφωνώ	26	31,3
Σύνολο	83	100,0

Διάγραμμα 5. Η επιλογή ενός νησιωτικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου με ενδιαφέρει γενικά

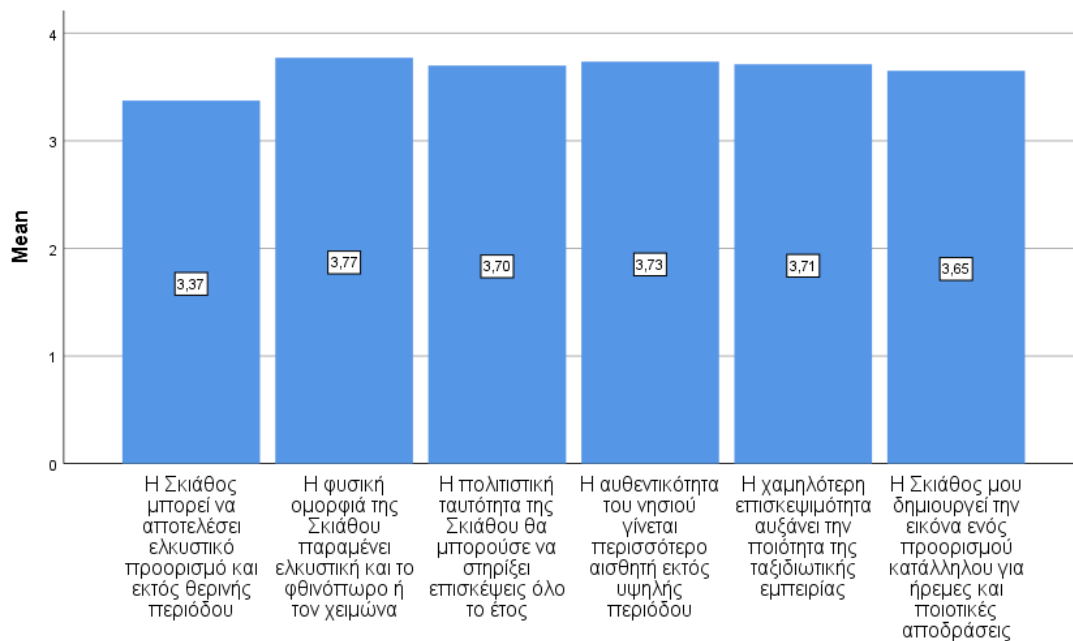
5.3 Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού

Η ενότητα αυτή εξετάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με την ελκυστικότητα της Σκιάθου ως τουριστικού προορισμού πέρα από τη θερινή περίοδο. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, όπου η τιμή 1 αντιστοιχεί στο Διαφωνώ απόλυτα, η τιμή 2 στο Διαφωνώ, η τιμή 3 στο Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, η τιμή 4 στο Συμφωνώ και η τιμή 5 στο Συμφωνώ απόλυτα. Με βάση αυτή την κλίμακα, τιμές κοντά στο 3 δείχνουν ουδέτερη στάση, ενώ τιμές πάνω από το 3 δείχνουν θετικότερη αντίληψη των συμμετεχόντων. Στην πρόταση ότι η Σκιάθος μπορεί να αποτελέσει ελκυστικό προορισμό και εκτός θερινής περιόδου, η μέση τιμή διαμορφώνεται στο 3,37, με τυπική απόκλιση 0,946. Η υψηλότερη μέση τιμή καταγράφεται στην πρόταση ότι η φυσική ομορφιά της Σκιάθου παραμένει ελκυστική και το φθινόπωρο ή τον χειμώνα, με μέση τιμή 3,77 και τυπική απόκλιση 0,846. Η πολιτιστική ταυτότητα της Σκιάθου αξιολογείται επίσης θετικά, καθώς η πρόταση ότι θα μπορούσε να στηρίξει επισκέψεις όλο το έτος συγκεντρώνει μέση τιμή 3,70 και τυπική απόκλιση 0,934. Αντίστοιχα, η πρόταση ότι η αυθεντικότητα του νησιού γίνεται περισσότερο αισθητή εκτός υψηλής περιόδου λαμβάνει μέση τιμή 3,73 και τυπική

απόκλιση 0,912. Η χαμηλότερη επισκεψιμότητα φαίνεται επίσης να συνδέεται με την ποιότητα της ταξιδιωτικής εμπειρίας, καθώς η σχετική πρόταση εμφανίζει μέση τιμή 3,71 και τυπική απόκλιση 1,054. Η μέση τιμή δείχνει θετική στάση, ενώ η υψηλότερη τυπική απόκλιση σε σχέση με τις υπόλοιπες προτάσεις φανερώνει μεγαλύτερη ποικιλία απόψεων. Τέλος, η πρόταση ότι η Σκιάθος δημιουργεί την εικόνα ενός προορισμού κατάλληλου για ήρεμες και ποιοτικές αποδράσεις συγκεντρώνει μέση τιμή 3,65 και τυπική απόκλιση 0,993.

Πίνακας 9. Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού

Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	N	Mean	Std. Deviation
Η Σκιάθος μπορεί να αποτελέσει ελκυστικό προορισμό και εκτός θερινής περιόδου	83	3,37	0,946
Η φυσική ομορφιά της Σκιάθου παραμένει ελκυστική και το φθινόπωρο ή τον χειμώνα	83	3,77	0,846
Η πολιτιστική ταυτότητα της Σκιάθου θα μπορούσε να στηρίζει επισκέψεις όλο το έτος	83	3,70	0,934
Η αυθεντικότητα του νησιού γίνεται περισσότερο αισθητή εκτός υψηλής περιόδου	83	3,73	0,912
Η χαμηλότερη επισκεψιμότητα αυξάνει την ποιότητα της ταξιδιωτικής εμπειρίας	83	3,71	1,054
Η Σκιάθος μου δημιουργεί την εικόνα ενός προορισμού κατάλληλου για ήρεμες και ποιοτικές αποδράσεις	83	3,65	0,993

Διάγραμμα 6. Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού

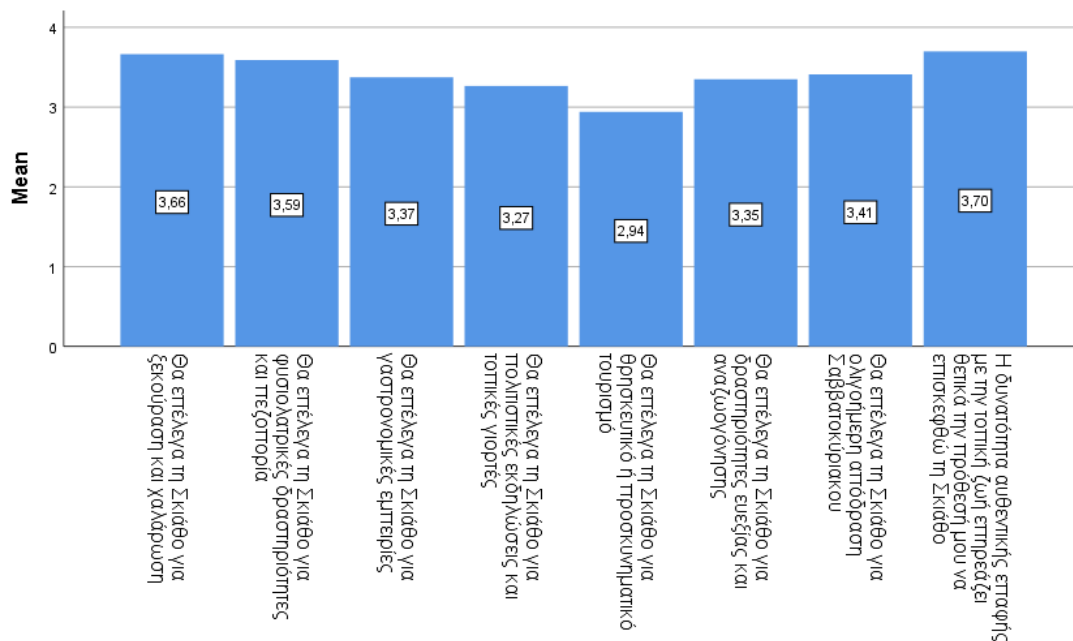
5.4 Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη

Η ενότητα αυτή εξετάζει τα βασικά κίνητρα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την πρόθεση των συμμετεχόντων να επιλέξουν τη Σκιάθο για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, όπου οι υψηλότερες τιμές δηλώνουν μεγαλύτερο βαθμό συμφωνίας. Το ισχυρότερο κίνητρο που καταγράφεται είναι η δυνατότητα αυθεντικής επαφής με την τοπική ζωή. Η σχετική πρόταση συγκεντρώνει μέση τιμή 3,70 και τυπική απόκλιση 0,972. Η ξεκούραση και η χαλάρωση αποτελούν επίσης σημαντικό κίνητρο επιλογής. Η πρόταση Θα επέλεγα τη Σκιάθο για ξεκούραση και χαλάρωση παρουσιάζει μέση τιμή 3,66 και τυπική απόκλιση 0,979. Σημαντική θέση καταλαμβάνουν και οι φυσιολατρικές δραστηριότητες και η πεζοπορία, με μέση τιμή 3,59 και τυπική απόκλιση 1,025. Το αποτέλεσμα δείχνει ότι το φυσικό περιβάλλον της Σκιάθου μπορεί να λειτουργήσει ως ουσιαστικός πόλος έλξης εκτός καλοκαιριού. Η ολιγοήμερη απόδραση Σαββατοκύριακου εμφανίζει μέση τιμή 3,41 και τυπική απόκλιση 1,250. Οι γαστρονομικές εμπειρίες συγκεντρώνουν μέση τιμή 3,37 και τυπική απόκλιση 0,879. Οι δραστηριότητες ευεξίας και

αναζωογόνησης παρουσιάζουν μέση τιμή 3,35 και τυπική απόκλιση 1,064. Η τιμή αυτή δείχνει ότι η ευεξία αποτελεί ένα δυνητικά αξιοποιήσιμο πεδίο για τη Σκιάθο, κυρίως σε συνδυασμό με τη φυσική ομορφιά, την ηρεμία και το καθαρό περιβάλλον. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και οι τοπικές γιορτές συγκεντρώνουν μέση τιμή 3,27 και τυπική απόκλιση 1,001. Πιο συγκρατημένη είναι η στάση απέναντι στον θρησκευτικό ή προσκυνηματικό τουρισμό, καθώς η σχετική πρόταση συγκεντρώνει μέση τιμή 2,94 και τυπική απόκλιση 1,162. Η τιμή αυτή κινείται πολύ κοντά στο ουδέτερο σημείο της κλίμακας και δείχνει ότι το συγκεκριμένο κίνητρο έχει πιο περιορισμένη δυναμική στο παρόν δείγμα.

Πίνακας 10. Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη

Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	N	Mean	Std. Deviation
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για ξεκούραση και χαλάρωση	83	3,66	0,979
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για φυσιολατρικές δραστηριότητες και πεζοπορία	83	3,59	1,025
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για γαστρονομικές εμπειρίες	83	3,37	0,879
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για πολιτιστικές εκδηλώσεις και τοπικές γιορτές	83	3,27	1,001
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για θρησκευτικό ή προσκυνηματικό τουρισμό	83	2,94	1,162
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για δραστηριότητες ευεξίας και αναζωογόνησης	83	3,35	1,064
Θα επέλεγα τη Σκιάθο για ολιγοήμερη απόδραση Σαββατοκύριακου	83	3,41	1,250
Η δυνατότητα αυθεντικής επαφής με την τοπική ζωή επηρεάζει θετικά την πρόθεσή μου να επισκεφθώ τη Σκιάθο	83	3,70	0,972

Διάγραμμα 7. Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη

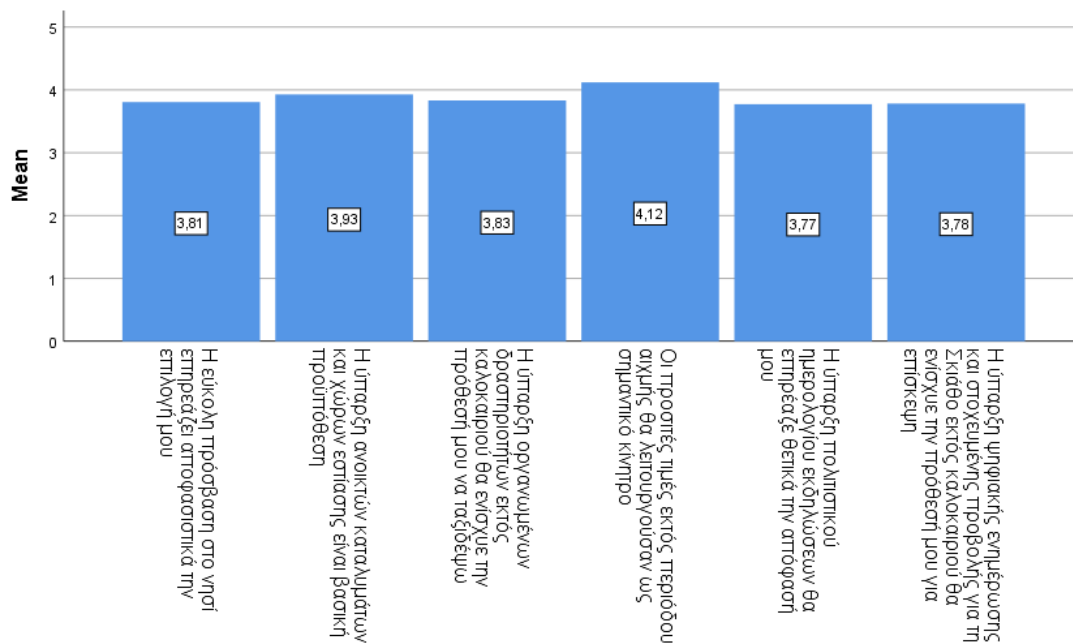
5.5 Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις

Η ενότητα αυτή εξετάζει τις βασικές προϋποθέσεις που μπορούν να διευκολύνουν την επιλογή της Σκιάθου ως προορισμού κατά τη φθινοπωρινή ή χειμερινή περίοδο. Οι απαντήσεις δόθηκαν στην ίδια πενταβάθμια κλίμακα Likert. Η υψηλότερη μέση τιμή καταγράφεται στην πρόταση ότι οι προσιτές τιμές εκτός περιόδου αιχμής θα λειτουργούσαν ως σημαντικό κίνητρο. Η μέση τιμή ανέρχεται σε 4,12, με τυπική απόκλιση 1,052. Αμέσως μετά ακολουθεί η ύπαρξη ανοικτών καταλυμάτων και χώρων εστίασης, με μέση τιμή 3,93 και τυπική απόκλιση 0,894. Η τιμή αυτή δείχνει ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν τη λειτουργία βασικών τουριστικών υπηρεσιών ως ουσιαστική προϋπόθεση για την επιλογή της Σκιάθου εκτός θερινής περιόδου. Η ύπαρξη οργανωμένων δραστηριοτήτων εκτός καλοκαιριού εμφανίζει επίσης υψηλή μέση τιμή, η οποία διαμορφώνεται στο 3,83, με τυπική απόκλιση 0,998. Η εύκολη πρόσβαση στο νησί συγκεντρώνει μέση τιμή 3,81 και τυπική απόκλιση 1,030. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν τις μεταφορικές συνδέσεις καθοριστικό παράγοντα για την επιλογή της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού. Η ψηφιακή

ενημέρωση και η στοχευμένη προβολή για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού εμφανίζουν μέση τιμή 3,78 και τυπική απόκλιση 0,963. Η τιμή αυτή δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τη σημασία της οργανωμένης επικοινωνίας και της έγκαιρης πληροφόρησης. Η ύπαρξη πολιτιστικού ημερολογίου εκδηλώσεων συγκεντρώνει μέση τιμή 3,77 και τυπική απόκλιση 0,941. Συνολικά, οι μέσες τιμές των προτάσεων κυμαίνονται από 3,77 έως 4,12, γεγονός που δείχνει υψηλό επίπεδο συμφωνίας ως προς τη σημασία των πρακτικών προϋποθέσεων για την ανάπτυξη τουρισμού στη Σκιάθο πέρα από το καλοκαίρι.

Πίνακας 11. Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις

Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	N	Mean	Std. Deviation
Η εύκολη πρόσβαση στο νησί επηρεάζει αποφασιστικά την επιλογή μου	83	3,81	1,030
Η ύπαρξη ανοικτών καταλυμάτων και χώρων εστίασης είναι βασική προϋπόθεση	83	3,93	0,894
Η ύπαρξη οργανωμένων δραστηριοτήτων εκτός καλοκαιριού θα ενίσχυε την πρόθεσή μου να ταξιδέψω	83	3,83	0,998
Οι προσιτές τιμές εκτός περιόδου αιχμής θα λειτουργούσαν ως σημαντικό κίνητρο	83	4,12	1,052
Η ύπαρξη πολιτιστικού ημερολογίου εκδηλώσεων θα επηρέαζε θετικά την απόφασή μου	83	3,77	0,941
Η ύπαρξη ψηφιακής ενημέρωσης και στοχευμένης προβολής για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού θα ενίσχυε την πρόθεσή μου για επίσκεψη	83	3,78	0,963

Διάγραμμα 8. Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις

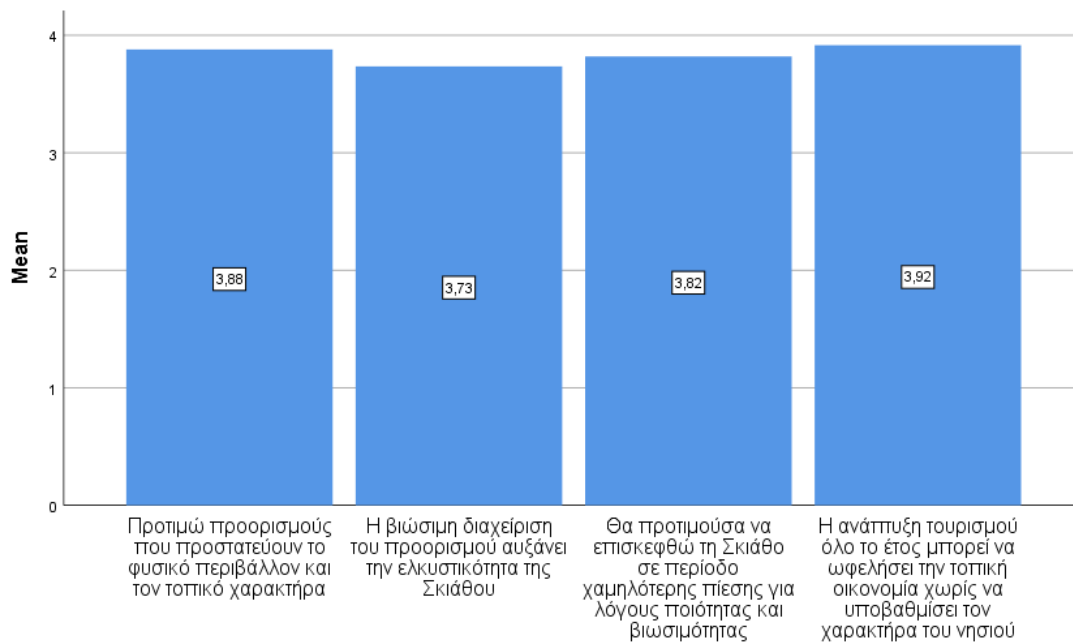
5.6 Προϋποθέσεις, διευκολύνσεις και τελικές ερωτήσεις

Η ενότητα αυτή εξετάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη βιωσιμότητα και τη διαχείριση της Σκιάθου ως τουριστικού προορισμού. Το ζήτημα αυτό συνδέεται άμεσα με τον κεντρικό στόχο της εργασίας, καθώς η ανάπτυξη τουρισμού όλο το έτος χρειάζεται να συνδυάζει την οικονομική ενίσχυση του νησιού με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας και την ποιότητα της ταξιδιωτικής εμπειρίας. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, όπου οι υψηλότερες τιμές δείχνουν μεγαλύτερο βαθμό συμφωνίας. Στην πρόταση ότι οι συμμετέχοντες προτιμούν προορισμούς που προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον και τον τοπικό χαρακτήρα, η μέση τιμή διαμορφώνεται στο 3,88, με τυπική απόκλιση 0,993. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ισχυρή θετική στάση απέναντι στην περιβαλλοντική προστασία και στη διαφύλαξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του τόπου. Η πρόταση ότι η βιώσιμη διαχείριση του προορισμού αυξάνει την ελκυστικότητα της Σκιάθου συγκεντρώνει μέση τιμή 3,73 και τυπική απόκλιση 0,951. Η τιμή αυτή δείχνει ότι οι συμμετέχοντες συνδέουν τη βιωσιμότητα με την εικόνα και

την ελκυστικότητα του νησιού. Ιδιαίτερα θετική είναι και η στάση απέναντι στην επίσκεψη σε περίοδο χαμηλότερης πίεσης για λόγους ποιότητας και βιωσιμότητας. Η σχετική πρόταση παρουσιάζει μέση τιμή 3,82 και τυπική απόκλιση 0,965. Το αποτέλεσμα δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τα οφέλη της χαμηλότερης τουριστικής έντασης, καθώς η επίσκεψη εκτός υψηλής περιόδου μπορεί να προσφέρει πιο ήρεμη εμπειρία, καλύτερη επαφή με τον τόπο και πιο ισορροπημένη χρήση των υποδομών. Η υψηλότερη μέση τιμή της ενότητας καταγράφεται στην πρόταση ότι η ανάπτυξη τουρισμού όλο το έτος μπορεί να ωφελήσει την τοπική οικονομία χωρίς να υποβαθμίσει τον χαρακτήρα του νησιού. Η μέση τιμή ανέρχεται σε 3,92, με τυπική απόκλιση 1,027. Συνολικά, οι μέσες τιμές της ενότητας κυμαίνονται από 3,73 έως 3,92, γεγονός που δείχνει σαφή θετική στάση απέναντι στη βιώσιμη διαχείριση της Σκιάθου καθώς οι συμμετέχοντες φαίνεται να αντιλαμβάνονται τη βιωσιμότητα ως ουσιαστικό παράγοντα ελκυστικότητας, ποιότητας και τοπικής ανάπτυξης.

Πίνακας 12. Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού

Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού	N	Mean	Std. Deviation
Προτιμώ προορισμούς που προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον και τον τοπικό χαρακτήρα	83	3,88	0,993
Η βιώσιμη διαχείριση του προορισμού αυξάνει την ελκυστικότητα της Σκιάθου	83	3,73	0,951
Θα προτιμούσα να επισκεφθώ τη Σκιάθο σε περίοδο χαμηλότερης πίεσης για λόγους ποιότητας και βιωσιμότητας	83	3,82	0,965
Η ανάπτυξη τουρισμού όλο το έτος μπορεί να ωφελήσει την τοπική οικονομία χωρίς να υποβαθμίσει τον χαρακτήρα του νησιού	83	3,92	1,027

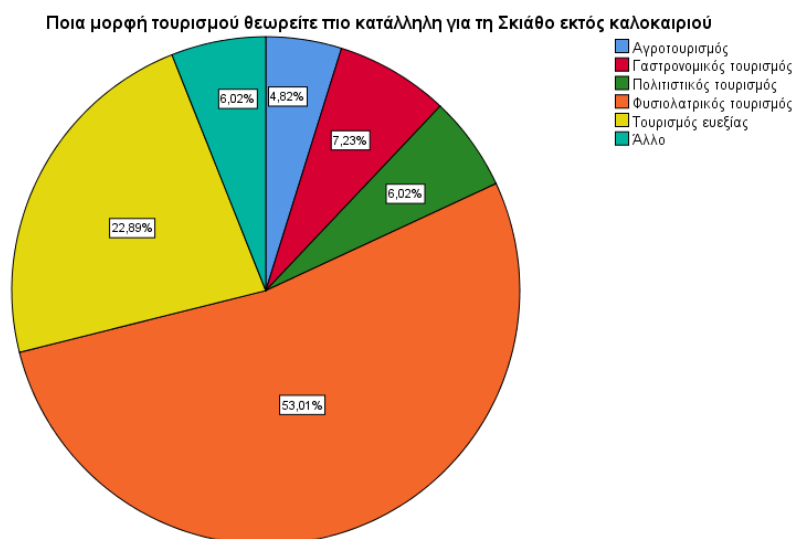
Διάγραμμα 9 .Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού

Οι τελικές γενικές ερωτήσεις της έρευνας αποτυπώνουν πιο συνοπτικά τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων ως προς τις μορφές τουρισμού και τις περιόδους επίσκεψης στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού. Τα ευρήματα αυτά έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις προηγούμενες ενότητες και δείχνουν ποιες κατευθύνσεις μπορούν να υποστηρίξουν πιο αποτελεσματικά την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Στην ερώτηση σχετικά με τη μορφή τουρισμού που θεωρείται πιο κατάλληλη για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού, η πλειονότητα των συμμετεχόντων επιλέγει τον φυσιολατρικό τουρισμό. Συγκεκριμένα, 44 άτομα, ποσοστό 53,0%, θεωρούν ότι η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού ταιριάζει περισσότερο στο νησί κατά τις περιόδους χαμηλότερης τουριστικής έντασης. Δεύτερη σε συχνότητα επιλογής είναι η κατηγορία του τουρισμού ευεξίας, με 19 απαντήσεις και ποσοστό 22,9%. Οι υπόλοιπες μορφές τουρισμού συγκεντρώνουν χαμηλότερα ποσοστά, αλλά εξακολουθούν να παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως συμπληρωματικές επιλογές. Ο γαστρονομικός τουρισμός επιλέγεται από 6 άτομα, ποσοστό 7,2%, ενώ ο πολιτιστικός τουρισμός και η κατηγορία άλλο συγκεντρώνουν από 5 απαντήσεις η καθεμία, με ποσοστό 6,0%. Ο αγροτουρισμός επιλέγεται από 4 συμμετέχοντες, ποσοστό 4,8%.

Πίνακας 13. Ποια μορφή τουρισμού θεωρείτε πιο κατάλληλη για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού

Ερώτηση Ζ1	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Αγροτουρισμός	4	4,8
Γαστρονομικός τουρισμός	6	7,2
Πολιτιστικός τουρισμός	5	6,0
Φυσιολατρικός τουρισμός	44	53,0
Τουρισμός ευεξίας	19	22,9
Άλλο	5	6,0
Σύνολο	83	100,0

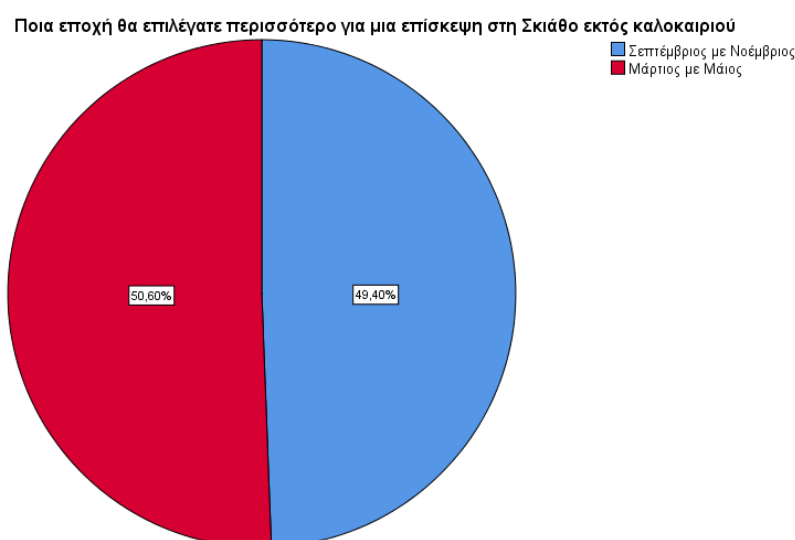
Διάγραμμα 10. Ποια μορφή τουρισμού θεωρείτε πιο κατάλληλη για τη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού

Στη δεύτερη ερώτηση, η οποία αφορά την εποχή που θα επέλεγαν οι συμμετέχοντες για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού, οι απαντήσεις εμφανίζονται σχεδόν ισομερώς κατανεμημένες ανάμεσα στην άνοιξη και το φθινόπωρο. Η περίοδος Μάρτιος με Μάιος επιλέγεται από 42 άτομα, ποσοστό 50,6%, ενώ η περίοδος Σεπτέμβριος με Νοέμβριος επιλέγεται από 41 άτομα, ποσοστό 49,4%.

Η μικρή διαφορά ανάμεσα στις δύο επιλογές δείχνει ότι και οι δύο περίοδοι διαθέτουν ισχυρή δυναμική για την ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας εκτός καλοκαιριού.

Πίνακας 14. Ποια εποχή θα επιλέγατε περισσότερο για μια επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού

Ερώτηση Z2	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
Σεπτέμβριος με Νοέμβριος	41	49,4
Μάρτιος με Μάιος	42	50,6
Σύνολο	83	100,0

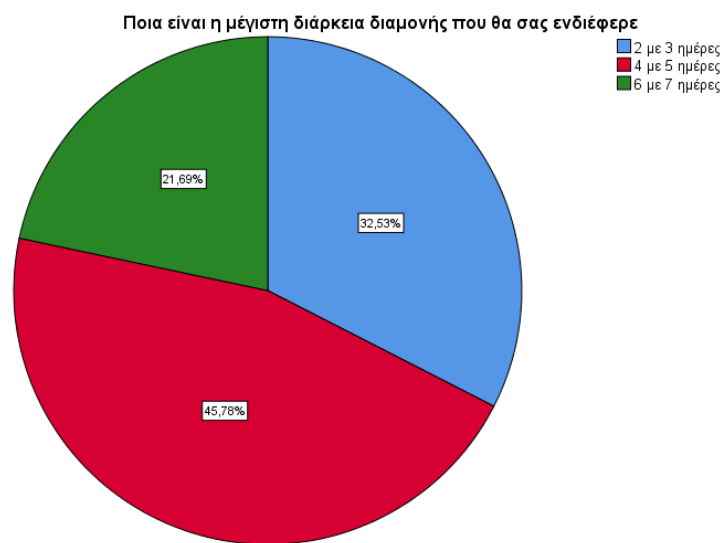
Διάγραμμα 11. Ποια εποχή θα επιλέγατε περισσότερο για μια επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού

Στην ερώτηση σχετικά με τη μέγιστη διάρκεια διαμονής που θα ενδιέφερε τους συμμετέχοντες για μια επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η επικρατέστερη επιλογή αφορά διαμονή μέσης διάρκειας. Συγκεκριμένα, 38 άτομα, ποσοστό 45,8%, δηλώνουν ότι θα ενδιαφέρονταν για διαμονή 4 με 5 ημερών. Η δεύτερη συχνότερη επιλογή αφορά διαμονή 2 με 3 ημερών, την οποία επέλεξαν 27 συμμετέχοντες, ποσοστό 32,5%. Μικρότερο αλλά αξιόλογο ποσοστό συμμετεχόντων δηλώνει ενδιαφέρον για διαμονή 6 με 7 ημερών. Συγκεκριμένα, την επιλογή αυτή

έδωσαν 18 άτομα, ποσοστό 21,7%. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι υπάρχει και μια ομάδα επισκεπτών που θα μπορούσε να επιλέξει τη Σκιάθο για πιο ολοκληρωμένη εμπειρία εκτός καλοκαιριού, εφόσον υπάρχουν επαρκείς δραστηριότητες, ανοιχτές υπηρεσίες, οργανωμένες μετακινήσεις και σαφής τουριστική πρόταση για μεγαλύτερη παραμονή.

Πίνακας 15. Ποια είναι η μέγιστη διάρκεια διαμονής που θα σας ενδιέφερε

Ερώτηση Z3	Απόλυτες συχνότητες	Σχετικές συχνότητες
2 με 3 ημέρες	27	32,5
4 με 5 ημέρες	38	45,8
6 με 7 ημέρες	18	21,7
Σύνολο	83	100,0

Διάγραμμα 12. Ποια είναι η μέγιστη διάρκεια διαμονής που θα σας ενδιέφερε

Τέλος, η ανοικτή ερώτηση διερεύνησε πιο ελεύθερα τις παροχές, τις δραστηριότητες και τις συνθήκες που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την πρόθεση επίσκεψης στη Σκιάθο εκτός της θερινής περιόδου. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων εμπλουτίζουν τα ποσοτικά ευρήματα, καθώς αποτυπώνουν με πιο άμεσο τρόπο τις πρακτικές ανάγκες και τις προσδοκίες που συνδέονται με την επιλογή του νησιού κατά

την άνοιξη, το φθινόπωρο ή τον χειμώνα. Από τη θεματική επεξεργασία των απαντήσεων προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες συνδέουν την εκτός καλοκαιριού επίσκεψη κυρίως με τη φύση, τις οργανωμένες δραστηριότητες, τις προσιτές τιμές, την εύκολη πρόσβαση και τη λειτουργία βασικών τουριστικών υπηρεσιών. Η πιο συχνή θεματική κατηγορία αφορά τη φύση και τις υπαίθριες δραστηριότητες. Πολλοί συμμετέχοντες αναφέρουν την πεζοπορία, τις φυσιολατρικές διαδρομές, τους περιπάτους, την ορειβασία, το ψάρεμα, τις καθαρές θάλασσες, το πράσινο και τις δράσεις στη φύση. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποκτούν επίσης οι πολιτιστικές, γαστρονομικές, θρησκευτικές και τοπικές εκδηλώσεις. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν πολιτιστικά δρώμενα, τοπικές γιορτές, γαστρονομικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ γαστρονομίας, θρησκευτικές εκδηλώσεις και ξεναγήσεις. Ένας ακόμη ισχυρός άξονας αφορά το οικονομικό κόστος. Οι απαντήσεις αναφέρονται σε χαμηλές τιμές, οικονομικά πακέτα, προσφορές, φθηνότερη μετάβαση, χαμηλό κόστος διαμονής και εκπωτικές καμπάνιες. Παράλληλα, αρκετές απαντήσεις αναδεικνύουν τη σημασία της λειτουργικής ετοιμότητας του προορισμού. Οι συμμετέχοντες ζητούν ανοικτά καταλύματα, ξενοδοχεία, εστιατόρια, χώρους εστίασης, αγορά, μαγαζιά και δυνατότητα εύκολης διαβίωσης όλες τις εποχές. Η πρόσβαση και οι μεταφορές αποτελούν επίσης επαναλαμβανόμενη θεματική. Αναφέρονται η εύκολη πρόσβαση, οι τακτικές ακτοπλοϊκές συγκοινωνίες, το κόστος του καραβιού, η σύνδεση με τη Θεσσαλονίκη και η εύκολη μετακίνηση στο νησί. Τέλος, εμφανίζεται και η θεματική της ευεξίας, της ηρεμίας και της χαλάρωσης. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν διαλογισμό, γιόγκα, ηρεμία, χαλάρωση, αναψυχή και απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος. Η διάσταση αυτή μπορεί να συνδεθεί με τον τουρισμό ευεξίας και να λειτουργήσει συμπληρωματικά προς τον φυσιολατρικό τουρισμό, ιδίως σε περιόδους με χαμηλότερη επισκεψιμότητα.

Πίνακας 16. Ποιες παροχές, δραστηριότητες ή συνθήκες θα σας έπειθαν να επισκεφθείτε τη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου

Θεματική κατηγορία	Κύριο περιεχόμενο απαντήσεων	Ενδεικτική ερμηνεία
Φύση και υπαίθριες δραστηριότητες	Πεζοπορία, περίπατοι, φυσιολατρικές διαδρομές,	Η Σκιάθος συνδέεται έντονα με το φυσικό περιβάλλον και τις ήπιες δραστηριότητες

	ψάρεμα, ορειβασία, θάλασσα, πράσινο	
Πολιτισμός, γαστρονομία και εκδηλώσεις	Πολιτιστικές δράσεις, τοπικές γιορτές, γαστρονομικές εμπειρίες, θρησκευτικές εκδηλώσεις	Το πολιτιστικό και τοπικό περιεχόμενο μπορεί να εμπλουτίσει την εμπειρία εκτός καλοκαιριού
Οικονομική προσιτότητα	Χαμηλές τιμές, οικονομικά πακέτα, προσφορές, φθηνή μετάβαση	Το κόστος αποτελεί βασικό κίνητρο επιλογής
Ανοικτές υπηρεσίες	Καταλύματα, εστιατόρια, αγορά, ξενοδοχεία, μαγαζιά	Η λειτουργία βασικών υπηρεσιών ενισχύει την αίσθηση οργανωμένου προορισμού
Πρόσβαση και μεταφορές	Ακτοπλοϊκές συνδέσεις, εύκολη πρόσβαση, μετακίνηση στο νησί	Η συνδεσιμότητα επηρεάζει άμεσα την πρόθεση επίσκεψης
Ευεξία και χαλάρωση	Ηρεμία, γιόγκα, διαλογισμός, χαλάρωση, αναζωογόνηση	Η Σκιάθος μπορεί να συνδεθεί με ποιοτικές εμπειρίες ξεκούρασης

5.7 Οι συνολικές μεταβλητές της έρευνας και η συσχέτισή τους

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τις συνολικές μεταβλητές που δημιουργήθηκαν από τις επιμέρους ομάδες ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Η σύνθεση των επιμέρους ερωτήσεων σε συνολικούς δείκτες επιτρέπει μια πιο συγκεντρωτική αποτύπωση των βασικών διαστάσεων της έρευνας, δηλαδή των αντιλήψεων για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, των κινήτρων επιλογής, των προϋποθέσεων και διευκολύνσεων, καθώς και της βιωσιμότητας και διαχείρισης του προορισμού. Παράλληλα, δημιουργήθηκε και η μεταβλητή ενδιαφέρον για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου, η οποία προέκυψε από τον

συνδυασμό των δύο τελευταίων ερωτήσεων του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου.

Αρχικά, εξετάστηκε η εσωτερική αξιοπιστία των βασικών ομάδων ερωτήσεων με τον δείκτη Cronbach's α . Τα αποτελέσματα δείχνουν πολύ υψηλή αξιοπιστία για όλες τις μεταβλητές. Συγκεκριμένα, η μεταβλητή «αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού», η οποία αποτελείται από 6 ερωτήσεις, παρουσιάζει Cronbach's $\alpha = 0,901$. Η τιμή αυτή δείχνει πολύ ισχυρή εσωτερική συνοχή των ερωτήσεων, γεγονός που σημαίνει ότι οι επιμέρους προτάσεις μετρούν με συνεκτικό τρόπο την ίδια γενική διάσταση. Αντίστοιχα, η μεταβλητή «κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη», η οποία περιλαμβάνει 8 ερωτήσεις, εμφανίζει Cronbach's $\alpha = 0,917$. Η υψηλή αυτή τιμή δείχνει ότι τα επιμέρους κίνητρα, όπως η χαλάρωση, η φύση, η γαστρονομία, οι πολιτιστικές δράσεις, η ευεξία και η αυθεντική επαφή με την τοπική ζωή, συγκροτούν έναν αξιόπιστο συνολικό δείκτη τουριστικής πρόθεσης. Η μεταβλητή «προϋποθέσεις και διευκολύνσεις», με 6 ερωτήσεις, παρουσιάζει επίσης υψηλή αξιοπιστία, με Cronbach's $\alpha = 0,914$. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι παράγοντες όπως η πρόσβαση, οι ανοικτές υπηρεσίες, οι προσιτές τιμές, οι οργανωμένες δραστηριότητες, το πολιτιστικό ημερολόγιο και η ψηφιακή προβολή λειτουργούν ως ενιαία διάσταση που αφορά τις πρακτικές προϋποθέσεις ενίσχυσης της επίσκεψης. Τέλος, η μεταβλητή «βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού», η οποία αποτελείται από 4 ερωτήσεις, παρουσιάζει την υψηλότερη τιμή αξιοπιστίας, με Cronbach's $\alpha = 0,923$. Η τιμή αυτή δείχνει ότι οι ερωτήσεις που αφορούν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τη βιώσιμη διαχείριση, τη χαμηλότερη τουριστική πίεση και την τοπική οικονομική ωφέλεια συγκροτούν έναν ιδιαίτερα συνεκτικό δείκτη.

Πίνακας 17. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αξιοπιστίας

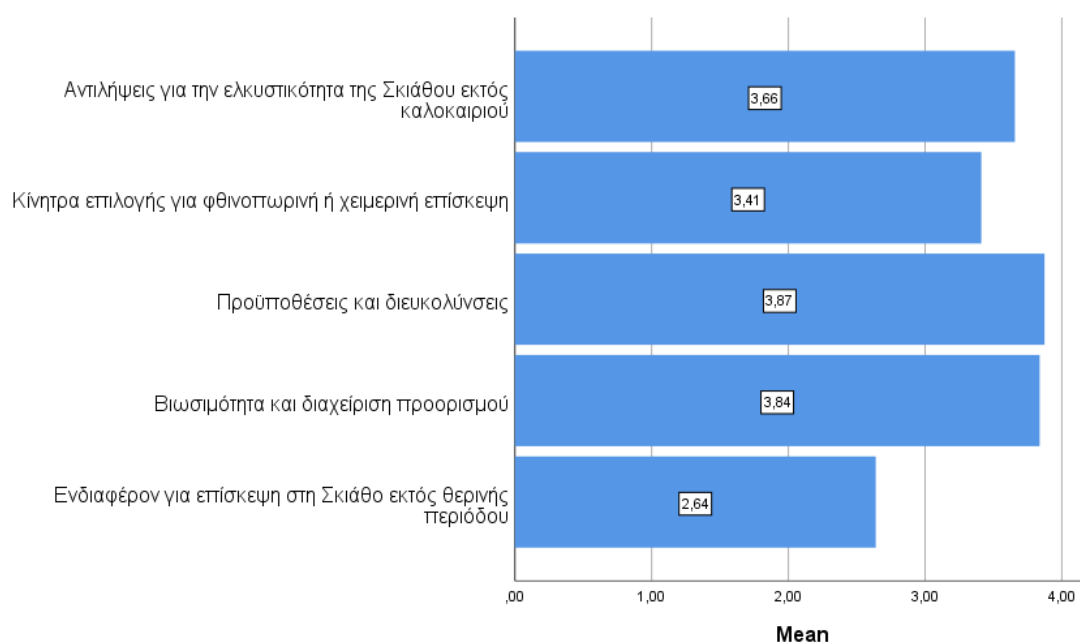
Τμήμα ερωτηματολογίου/ μεταβλητή	Αριθμός ερωτήσεων	Cronbach's α
Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	6	0,901
Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	8	0,917

Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	6	0,914
Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού	4	0,923

Στη συνέχεια, εξετάστηκαν οι μέσες τιμές και οι τυπικές αποκλίσεις των συνολικών μεταβλητών. Η υψηλότερη μέση τιμή καταγράφεται στη μεταβλητή προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, με $M = 3,87$ και $TA = 0,820$. Το εύρημα δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στις πρακτικές συνθήκες που καθιστούν εφικτή και ελκυστική μια επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού. Η πρόσβαση, οι τιμές, οι ανοικτές επιχειρήσεις, οι οργανωμένες δραστηριότητες και η ενημέρωση αναδεικνύονται ως κεντρικά στοιχεία του τουριστικού σχεδιασμού. Πολύ υψηλή είναι και η μέση τιμή της μεταβλητής βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού, με $M = 3,83$ και $TA = 0,887$. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη βιώσιμη διαχείριση ως βασικό παράγοντα ελκυστικότητας και ποιότητας. Η μεταβλητή αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού παρουσιάζει μέση τιμή $M = 3,65$ και $TA = 0,777$. Η τιμή αυτή δείχνει θετική συνολική αξιολόγηση της Σκιάθου ως προορισμού πέρα από τη θερινή περίοδο. Τα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη εμφανίζουν μέση τιμή $M = 3,41$ και $TA = 0,833$. Η τιμή αυτή κινείται πάνω από το ουδέτερο σημείο της κλίμακας και δείχνει μέτρια προς θετική πρόθεση επιλογής της Σκιάθου για συγκεκριμένες εμπειρίες, όπως χαλάρωση, φυσιολατρικές δραστηριότητες, γαστρονομία, πολιτιστικές δράσεις, ευεξία και αυθεντική επαφή με την τοπική ζωή. Η μεταβλητή «ενδιαφέρον για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου» παρουσιάζει μέση τιμή $M = 2,63$ και $TA = 0,782$. Η μεταβλητή αυτή προέκυψε από τον συνδυασμό των δύο τελευταίων ερωτήσεων του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου, οι οποίες αφορούσαν το ενδιαφέρον για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη στη Σκιάθο και το γενικότερο ενδιαφέρον για επιλογή νησιωτικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου. Η χαμηλότερη μέση τιμή σε σχέση με τις υπόλοιπες συνολικές μεταβλητές δείχνει ότι, ενώ οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τις δυνατότητες της Σκιάθου και αξιολογούν θετικά τις προϋποθέσεις και τη βιώσιμη διαχείριση, η πραγματική πρόθεση επίσκεψης παραμένει πιο συγκρατημένη.

Πίνακας 18. Οι συνολικές μεταβλητές της έρευνας

Συνολικές μεταβλητές	N	Mean	Std. Deviation
Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	83	3,65	0,777
Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	83	3,41	0,833
Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	83	3,87	0,820
Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού	83	3,83	0,887
Ενδιαφέρον για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου	83	2,63	0,782

Διάγραμμα 13. Οι συνολικές μεταβλητές της έρευνας

Στο επόμενο στάδιο της ανάλυσης εξετάστηκαν οι συσχετίσεις μεταξύ των συνολικών μεταβλητών της έρευνας, με τη χρήση του συντελεστή Pearson. Η ανάλυση αυτή επιτρέπει να διερευνηθεί ο βαθμός σύνδεσης ανάμεσα στο ενδιαφέρον για

επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου και στις βασικές διαστάσεις που εξετάστηκαν, δηλαδή τις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα του νησιού, τα κίνητρα επιλογής, τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, καθώς και τη βιωσιμότητα και διαχείριση του προορισμού. Παράλληλα, η ανάλυση δείχνει τον βαθμό στον οποίο οι ίδιες οι ερμηνευτικές μεταβλητές συνδέονται μεταξύ τους.

Η συσχέτιση του ενδιαφέροντος για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου με τις υπόλοιπες μεταβλητές εμφανίζεται χαμηλής έντασης. Η ισχυρότερη σχέση του ενδιαφέροντος καταγράφεται με τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού, με $r = 0,204$ και $p = 0,064$. Ακολουθεί η σχέση με τις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, με $r = 0,195$ και $p = 0,078$. Στη συνέχεια, το ενδιαφέρον συνδέεται με τα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, με $r = 0,169$ και $p = 0,127$, ενώ η χαμηλότερη σχέση καταγράφεται με τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, με $r = 0,099$ και $p = 0,374$. Οι τιμές αυτές δείχνουν ότι το ενδιαφέρον για επίσκεψη κινείται προς την ίδια κατεύθυνση με τις υπόλοιπες μεταβλητές, αλλά η ένταση των σχέσεων παραμένει περιορισμένη.

Ιδιαίτερα σημαντικά ευρήματα προκύπτουν από τις συσχετίσεις μεταξύ των τεσσάρων βασικών ερμηνευτικών μεταβλητών. Η υψηλότερη συσχέτιση καταγράφεται ανάμεσα στις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού και στα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, με $r = 0,802$ και $p < 0,001$. Υψηλή θετική συσχέτιση εμφανίζεται και ανάμεσα στις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα και στις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, με $r = 0,758$ και $p < 0,001$. Αντίστοιχα, οι προϋποθέσεις και διευκολύνσεις συσχετίζονται έντονα με τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού, με $r = 0,741$ και $p < 0,001$. Τα κίνητρα επιλογής συσχετίζονται επίσης ισχυρά με τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, με $r = 0,724$ και $p < 0,001$. Η σχέση ανάμεσα στις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα και στη βιωσιμότητα και διαχείριση του προορισμού είναι επίσης ισχυρή, με $r = 0,693$ και $p < 0,001$. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι η Σκιάθος γίνεται πιο ελκυστική όταν συνδέεται με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τη διατήρηση του τοπικού χαρακτήρα και τη διαχείριση της τουριστικής πίεσης. Παράλληλα, τα κίνητρα επιλογής συνδέονται θετικά με τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού, με $r = 0,672$ και $p < 0,001$, γεγονός που δείχνει ότι οι βιώσιμες πρακτικές μπορούν να ενισχύσουν τις θετικές ταξιδιωτικές προθέσεις.

Συνολικά, η ανάλυση συσχέτισης αναδεικνύει ιδιαίτερα σημαντικό τον ρόλο της βιωσιμότητας και διαχείρισης προορισμού, καθώς η μεταβλητή αυτή συνδέεται ισχυρά και θετικά με τις τρεις βασικές διαστάσεις της έρευνας. Συγκεκριμένα, η βιωσιμότητα παρουσιάζει υψηλή θετική συσχέτιση με τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, με $r = 0,741$ και $p < 0,001$, γεγονός που δείχνει ότι η βιώσιμη διαχείριση της Σκιάθου συνδέεται στενά με την ύπαρξη πρόσβασης, ανοικτών υπηρεσιών, οργανωμένων δραστηριοτήτων, προσιτών τιμών και στοχευμένης ενημέρωσης. Παράλληλα, η βιωσιμότητα συσχετίζεται θετικά με τις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, με $r = 0,693$ και $p < 0,001$, στοιχείο που δείχνει ότι όσο πιο ελκυστικός γίνεται αντιληπτός ο προορισμός, τόσο περισσότερο ενισχύεται και η αντίληψη περί βιώσιμης διαχείρισης. Επιπλέον, η σχέση της βιωσιμότητας με τα κίνητρα επιλογής είναι επίσης ισχυρή και θετική, με $r = 0,672$ και $p < 0,001$, γεγονός που φανερώνει ότι τα κίνητρα επίσκεψης, όπως η φύση, η χαλάρωση, η αυθεντικότητα, η γαστρονομία και οι πολιτιστικές εμπειρίες, συνδέονται με τη βιώσιμη εικόνα του νησιού. Με βάση αυτά τα ευρήματα, προκύπτει η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης μέσω ανάλυσης παλινδρόμησης, με εξαρτημένη μεταβλητή τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού και ανεξάρτητες μεταβλητές τις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα, τα κίνητρα επιλογής και τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να εξεταστεί ποιοι παράγοντες συμβάλλουν περισσότερο στη διαμόρφωση της βιώσιμης τουριστικής προοπτικής της Σκιάθου.

Πίνακας 19. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης συσχέτισης

Correlations						
		Ενδιαφ έρον	Αντιλ ήψεις	Κίνητ ρα	Προϋπο θέσεις	Βιωσιμ ότητα
Ενδιαφέρον για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός θερινής περιόδου	Pearson Correlation	1	,195	,169	,099	,204
	Sig. (2-tailed)		,078	,127	,374	,064
	N	83	83	83	83	83
Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	Pearson Correlation	,195	1	,802**	,758**	,693**
	Sig. (2-tailed)	,078		,000	,000	,000
	N	83	83	83	83	83
Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	Pearson Correlation	,169	,802**	1	,724**	,672**
	Sig. (2-tailed)	,127	,000		,000	,000
	N	83	83	83	83	83
	Pearson Correlation	,099	,758**	,724**	1	,741**

Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	Sig. (2-tailed)	,374	,000	,000		,000
	N	83	83	83	83	83
Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού	Pearson Correlation	,204	,693**	,672**	,741**	1
	Sig. (2-tailed)	,064	,000	,000	,000	
	N	83	83	83	83	83
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).						

5.8 Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή την Βιωσιμότητα του προορισμού

Η ανάλυση παλινδρόμησης πραγματοποιήθηκε με εξαρτημένη μεταβλητή τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν οι αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, τα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη και οι προϋποθέσεις και διευκολύνσεις. Η επιλογή της συγκεκριμένης ανάλυσης βασίστηκε στα αποτελέσματα των συσχετίσεων, όπου η βιωσιμότητα παρουσίασε ισχυρές θετικές σχέσεις με τις τρεις αυτές μεταβλητές. Επομένως, κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθεί ποιοι παράγοντες συμβάλλουν περισσότερο στην πρόβλεψη της βιώσιμης διαχείρισης της Σκιάθου ως προορισμού όλο το έτος.

Αρχικά εφαρμόστηκε πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση με τη μέθοδο enter, κατά την οποία όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές εισήχθησαν ταυτόχρονα στο μοντέλο. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το συνολικό μοντέλο παρουσιάζει υψηλή ερμηνευτική ισχύ. Συγκεκριμένα, ο συντελεστής συσχέτισης είναι $R = 0,774$, ενώ ο συντελεστής προσδιορισμού είναι $R^2 = 0,599$. Αυτό σημαίνει ότι οι τρεις ανεξάρτητες μεταβλητές εξηγούν το 59,9% της διακύμανσης της βιωσιμότητας και διαχείρισης προορισμού. Η προσαρμοσμένη τιμή του συντελεστή προσδιορισμού είναι επίσης υψηλή, καθώς το $Adjusted R^2 = 0,584$, στοιχείο που δείχνει ότι το μοντέλο διατηρεί ισχυρή ερμηνευτική αξία ακόμη και μετά την προσαρμογή στον αριθμό των προβλεπτικών μεταβλητών.

Η ανάλυση διακύμανσης επιβεβαιώνει τη στατιστική σημαντικότητα του μοντέλου, καθώς $F(3,79) = 39,336$ και $p < 0,001$. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι ο συνδυασμός των αντιλήψεων, των κινήτρων και των προϋποθέσεων συμβάλλει

ουσιαστικά στην πρόβλεψη της βιωσιμότητας του προορισμού. Με άλλα λόγια, η βιώσιμη διαχείριση της Σκιάθου συνδέεται με ένα ευρύτερο πλέγμα παραγόντων που αφορά την εικόνα του νησιού, τα ταξιδιωτικά κίνητρα και τις πρακτικές συνθήκες που διευκολύνουν την επίσκεψη εκτός καλοκαιριού.

Σε επίπεδο επιμέρους προβλεπτικών παραγόντων, η μεταβλητή προϋποθέσεις και διευκολύνσεις αναδεικνύεται ως ο ισχυρότερος και στατιστικά σημαντικός παράγοντας πρόβλεψης της βιωσιμότητας, με $B = 0,496$, $\beta = 0,459$, $t = 4,007$ και $p < 0,001$. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι όσο αυξάνεται η θετική αξιολόγηση των πρακτικών προϋποθέσεων, όπως η εύκολη πρόσβαση, οι ανοικτές υπηρεσίες, οι οργανωμένες δραστηριότητες, οι προσιτές τιμές, το πολιτιστικό ημερολόγιο και η ψηφιακή ενημέρωση, τόσο ενισχύεται και η αντίληψη για τη βιώσιμη διαχείριση της Σκιάθου. Η βιωσιμότητα, επομένως, φαίνεται να γίνεται αντιληπτή κυρίως ως ζήτημα οργανωμένης λειτουργίας και πρακτικής ετοιμότητας του προορισμού.

Οι αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού παρουσιάζουν θετική αλλά ηπιότερη συμβολή στο μοντέλο, με $B = 0,231$, $\beta = 0,203$, $t = 1,533$ και $p = 0,129$. Η θετική κατεύθυνση του συντελεστή δείχνει ότι η ελκυστική εικόνα του νησιού συνδέεται με υψηλότερη αντίληψη βιωσιμότητας, αν και η μοναδική προβλεπτική της ισχύς περιορίζεται όταν συνεξετάζονται τα κίνητρα και οι προϋποθέσεις. Αντίστοιχα, τα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη εμφανίζουν θετική συμβολή, με $B = 0,188$, $\beta = 0,177$, $t = 1,415$ και $p = 0,161$. Η συμβολή τους κινείται στην ίδια θεωρητική κατεύθυνση, όμως η στατιστική βαρύτητα συγκεντρώνεται κυρίως στις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις.

Πίνακας 20. Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης με την μέθοδο enter

Variables Entered/Removed ^a			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού ^b	.	Enter
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού			
b. All requested variables entered.			

Model Summary						
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate		
1	,774 ^a	,599	,584	,57243		
a. Predictors: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού						
ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	38,668	3	12,889	39,336	,000 ^b
	Residual	25,886	79	,328		
	Total	64,554	82			
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού						
b. Predictors: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη, Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού						
Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,427	,324		1,318	,191
	Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	,231	,151	,203	1,533	,129
	Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	,188	,133	,177	1,415	,161
	Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	,496	,124	,459	4,007	,000
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού						

Μετά την αρχική πολλαπλή παλινδρόμηση με τη μέθοδο enter κρίθηκε σκόπιμη η εφαρμογή της μεθόδου stepwise, ώστε να διερευνηθεί ποιοι από τους προβλεπτικούς παράγοντες διατηρούν ουσιαστική και στατιστικά σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της βιωσιμότητας και διαχείρισης προορισμού. Η ανάγκη για τη συμπληρωματική αυτή ανάλυση προέκυψε επειδή, παρότι το συνολικό μοντέλο enter ήταν στατιστικά

σημαντικό, δεν είχαν όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές την ίδια προβλεπτική ισχύ. Συγκεκριμένα, οι Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού παρουσίασαν θετικό συντελεστή αλλά μη στατιστικά σημαντική επίδραση, με $\beta = 0,203$ και $p = 0,129$. Αντίστοιχα, τα Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη εμφάνισαν επίσης θετική αλλά μη στατιστικά σημαντική επίδραση, με $\beta = 0,177$ και $p = 0,161$. Αντίθετα, οι Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις αποτέλεσαν τον μόνο στατιστικά σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα στο αρχικό μοντέλο, με $\beta = 0,459$ και $p < 0,001$. Επομένως, η stepwise παλινδρόμηση χρησιμοποιήθηκε για να προσδιοριστεί ένα πιο λιτό και ερμηνευτικά καθαρό μοντέλο, το οποίο περιλαμβάνει μόνο τις μεταβλητές που συνεισφέρουν στατιστικά σημαντικά στην πρόβλεψη της βιωσιμότητας.

Στο πρώτο βήμα της stepwise ανάλυσης εισήχθη στο μοντέλο η μεταβλητή Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις. Η επιλογή αυτή δείχνει ότι η συγκεκριμένη μεταβλητή είχε την ισχυρότερη αυτοτελή σχέση με τη βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού. Το πρώτο μοντέλο παρουσίασε $R = 0,741$, $R^2 = 0,548$ και Adjusted $R^2 = 0,543$. Αυτό σημαίνει ότι οι Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις από μόνες τους εξηγούν το 54,8% της διακύμανσης της βιωσιμότητας. Η τιμή αυτή είναι ιδιαίτερα υψηλή και δείχνει ότι η αντίληψη των συμμετεχόντων για τη βιώσιμη διαχείριση της Σκιάθου συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με πρακτικούς παράγοντες, όπως η εύκολη πρόσβαση, οι ανοιχτές τουριστικές υπηρεσίες, οι οργανωμένες δραστηριότητες, οι προσιτές τιμές, το πολιτιστικό ημερολόγιο και η ψηφιακή ενημέρωση. Το μοντέλο ήταν στατιστικά σημαντικό, $F(1,81) = 98,393$ και $p < 0,001$. Σε επίπεδο συντελεστών, οι Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις είχαν $B = 0,801$, $\beta = 0,741$, $t = 9,919$ και $p < 0,001$. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει ότι πρόκειται για τον ισχυρότερο προβλεπτικό παράγοντα της βιωσιμότητας.

Στο δεύτερο βήμα της stepwise ανάλυσης προστέθηκε η μεταβλητή Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού. Με την προσθήκη αυτή, το μοντέλο βελτιώθηκε περαιτέρω, καθώς το R αυξήθηκε από 0,741 σε 0,767 και το R^2 από 0,548 σε 0,589. Επομένως, οι δύο μεταβλητές μαζί εξηγούν το 58,9% της διακύμανσης της βιωσιμότητας και διαχείρισης προορισμού. Η προσαρμοσμένη τιμή Adjusted $R^2 = 0,579$ δείχνει ότι το μοντέλο διατηρεί υψηλή ερμηνευτική ισχύ ακόμη και μετά την προσαρμογή στον αριθμό των προβλεπτικών μεταβλητών. Η ανάλυση

ANOVA επιβεβαιώνει τη στατιστική σημαντικότητα του δεύτερου μοντέλου, $F(2,80) = 57,285$ και $p < 0,001$.

Στο τελικό stepwise μοντέλο, οι Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις παρέμειναν ο ισχυρότερος προβλεπτικός παράγοντας, με $B = 0,548$, $\beta = 0,507$, $t = 4,610$ και $p < 0,001$. Αυτό δείχνει ότι, ακόμη και όταν λαμβάνεται υπόψη η ελκυστικότητα της Σκιάθου, οι πρακτικές διευκολύνσεις εξακολουθούν να έχουν την πιο ισχυρή ανεξάρτητη συμβολή στην πρόβλεψη της βιωσιμότητας. Παράλληλα, οι Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού παρουσίασαν επίσης στατιστικά σημαντική επίδραση, με $B = 0,352$, $\beta = 0,308$, $t = 2,802$ και $p = 0,006$. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι η βιώσιμη διαχείριση του προορισμού ενισχύεται όχι μόνο μέσα από πρακτικές προϋποθέσεις, αλλά και μέσα από τη θετική εικόνα της Σκιάθου ως ελκυστικού προορισμού εκτός θερινής περιόδου.

Αντίθετα, η μεταβλητή Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη αποκλείστηκε από το τελικό stepwise μοντέλο. Στο δεύτερο μοντέλο, όπου είχαν ήδη εισαχθεί οι Προϋποθέσεις και οι Αντιλήψεις, τα Κίνητρα παρουσίασαν $\beta = 0,177$, $t = 1,415$ και $p = 0,161$. Η τιμή αυτή δείχνει ότι τα Κίνητρα δεν πρόσθεσαν στατιστικά σημαντική επιπλέον ερμηνευτική ισχύ στο τελικό μοντέλο. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να εξηγηθεί από τη μεγάλη συσχέτιση των κινήτρων με τις υπόλοιπες μεταβλητές, καθώς τα κίνητρα επιλογής φαίνεται να επικαλύπτονται εν μέρει με την ελκυστικότητα της Σκιάθου και με τις πρακτικές προϋποθέσεις της επίσκεψης.

Συνολικά, η stepwise παλινδρόμηση δείχνει ότι η βιωσιμότητα και διαχείριση της Σκιάθου προβλέπεται κυρίως από δύο παράγοντες. Ο πρώτος και ισχυρότερος είναι οι Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, οι οποίες εκφράζουν την πρακτική ετοιμότητα του προορισμού. Ο δεύτερος είναι οι Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού, οι οποίες εκφράζουν την εικόνα και τη θετική αξιολόγηση του νησιού ως πολυεποχικού προορισμού. Το τελικό μοντέλο δείχνει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη της Σκιάθου εξαρτάται κυρίως από τη σύνδεση της ελκυστικότητας του τόπου με συγκεκριμένες οργανωτικές και λειτουργικές παρεμβάσεις. Επομένως, η βιωσιμότητα δεν προκύπτει μόνο από την ύπαρξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων, αλλά κυρίως από τον τρόπο με τον οποίο αυτοί οι πόροι οργανώνονται, προβάλλονται και υποστηρίζονται στην πράξη.

Πίνακας 21. Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης με την μέθοδο stepwise

Variables Entered/Removed ^a						
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method			
1	Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	.	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= ,050, Probability-of-F-to-remove >= ,100).			
2	Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	.	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= ,050, Probability-of-F-to-remove >= ,100).			
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού						
Model Summary						
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate		
1	,741 ^a	,548	,543	,59987		
2	,767 ^b	,589	,579	,57600		
a. Predictors: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις						
b. Predictors: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού						
ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	35,407	1	35,407	98,393	,000 ^b
	Residual	29,148	81	,360		
	Total	64,554	82			
2	Regression	38,012	2	19,006	57,285	,000 ^c
	Residual	26,542	80	,332		
	Total	64,554	82			
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού						
b. Predictors: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις						
c. Predictors: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού						
Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.

		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,735	,320		2,300	,024
	Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	,801	,081	,741	9,919	,000
2	(Constant)	,427	,326		1,311	,194
	Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	,548	,119	,507	4,610	,000
	Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	,352	,126	,308	2,802	,006
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού						
Excluded Variables^a						
Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Collinearity Statistics
						Tolerance
1	Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	,308 ^b	2,802	,006	,299	,425
	Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	,285 ^b	2,735	,008	,292	,475
2	Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	,177 ^c	1,415	,161	,157	,325
a. Dependent Variable: Βιωσιμότητα και διαχείριση προορισμού						
b. Predictors in the Model: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις						
c. Predictors in the Model: (Constant), Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού						

5.9 Στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά

Στην παρούσα ενότητα εξετάστηκαν οι πιθανές διαφοροποιήσεις των συνολικών μεταβλητών της έρευνας ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν έλεγχοι t test για μεταβλητές με δύο κατηγορίες και αναλύσεις διακύμανσης ANOVA για μεταβλητές με περισσότερες από δύο κατηγορίες. Οι έλεγχοι εφαρμόστηκαν σε όλα τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, όπως το φύλο, η ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα, η οικογενειακή κατάσταση και ο τύπος μόνιμης κατοικίας. Από το σύνολο των ελέγχων, στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις εντοπίστηκαν αποκλειστικά ως προς το φύλο. Οι υπόλοιπες δημογραφικές μεταβλητές παρουσίασαν τιμές p πάνω από το όριο στατιστικής σημαντικότητας.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το φύλο διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά τις αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού. Οι γυναίκες εμφανίζουν υψηλότερη μέση τιμή, με $M = 3,8187$ και $TA = 0,72531$, σε σύγκριση με τους άνδρες, οι οποίοι εμφανίζουν $M = 3,3013$ και $TA = 0,78176$. Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική, με $t = -2,942$ και $p = 0,004$. Το εύρημα δείχνει ότι οι γυναίκες του δείγματος αξιολογούν θετικότερα τη δυνατότητα της Σκιάθου να λειτουργήσει ως ελκυστικός προορισμός πέρα από τη θερινή περίοδο.

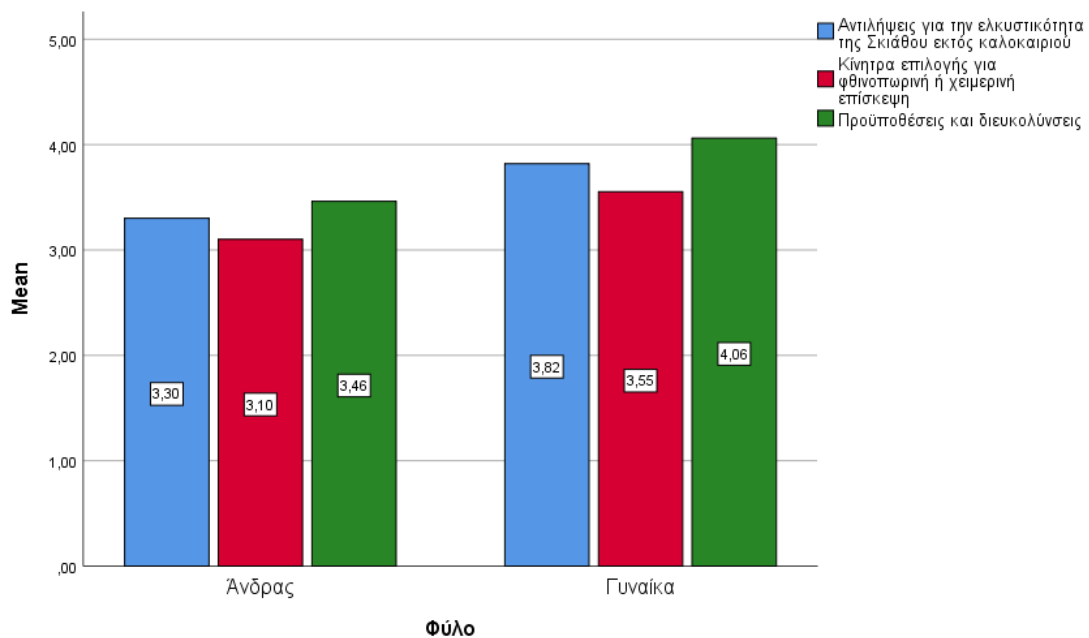
Στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση εντοπίζεται και στα κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη. Οι γυναίκες παρουσιάζουν υψηλότερη μέση τιμή, με $M = 3,5526$ και $TA = 0,74325$, ενώ οι άνδρες παρουσιάζουν $M = 3,1010$ και $TA = 0,94606$. Η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική, με $t = -2,353$ και $p = 0,021$. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι γυναίκες εκφράζουν ισχυρότερα κίνητρα για επίσκεψη στη Σκιάθο εκτός καλοκαιριού, όπως η χαλάρωση, η επαφή με τη φύση, οι γαστρονομικές εμπειρίες, οι πολιτιστικές δράσεις, η ευεξία και η αυθεντική επαφή με την τοπική ζωή.

Αντίστοιχη εικόνα παρατηρείται στη μεταβλητή προϋποθέσεις και διευκολύνσεις. Οι γυναίκες εμφανίζουν υψηλότερη μέση τιμή, με $M = 4,0614$ και $TA = 0,69838$, σε σχέση με τους άνδρες, οι οποίοι εμφανίζουν $M = 3,4615$ και $TA = 0,92653$. Η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική, με $t = -2,942$ και $p = 0,005$. Το εύρημα δείχνει ότι οι γυναίκες αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία σε πρακτικές παραμέτρους, όπως η εύκολη πρόσβαση, η λειτουργία καταλυμάτων και χώρων εστίασης, οι

οργανωμένες δραστηριότητες, οι προσιτές τιμές, το πολιτιστικό ημερολόγιο και η ψηφιακή ενημέρωση.

Πίνακας 22. Στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικό φύλο

	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	t	p-value
Αντιλήψεις για την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού	Άνδρας	26	3,3013	,78176		
	Γυναίκα	57	3,8187	,72531	-2,942	,004
Κίνητρα επιλογής για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη	Άνδρας	26	3,1010	,94606		
	Γυναίκα	57	3,5526	,74325	-2,353	,021
Προϋποθέσεις και διευκολύνσεις	Άνδρας	26	3,4615	,92653		
	Γυναίκα	57	4,0614	,69838	-2,942	,005

Διάγραμμα 14. Στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικό φύλο

6. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία εξέτασε τις δυνατότητες της Σκιάθου για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη όλο το έτος, με έμφαση στην περίοδο πέρα από τη θερινή αιχμή. Η ανάλυση ανέδειξε ότι η Σκιάθος διαθέτει ισχυρό φυσικό, πολιτιστικό και τουριστικό απόθεμα, το οποίο μπορεί να στηρίζει ένα πιο ισορροπημένο μοντέλο ανάπτυξης. Τα εμπειρικά ευρήματα συνδέονται με τη διεθνή βιβλιογραφία για την εποχικότητα των νησιωτικών προορισμών, τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τη συμμετοχική διακυβέρνηση και τη βιωσιμότητα. Συνολικά, η εργασία δείχνει ότι η επιμήκυνση της περιόδου στη Σκιάθο προϋποθέτει οργάνωση, πρόσβαση, θεματικές εμπειρίες και περιβαλλοντική ευθύνη.

6.1 Σύνοψη βασικών ευρημάτων και συζήτηση ανά ερευνητικό ερώτημα

Ως προς το δημογραφικό και τουριστικό προφίλ των συμμετεχόντων, η έρευνα ανέδειξε ένα δείγμα με έντονη παρουσία ατόμων μέσης ηλικίας, υψηλού μορφωτικού επιπέδου και προέλευση κυρίως από μεγάλα αστικά κέντρα. Το χαρακτηριστικό αυτό προσδίδει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα ευρήματα, καθώς οι απαντήσεις προέρχονται από συμμετέχοντες που φαίνεται να προσεγγίζουν τη Σκιάθο όχι μόνο ως κλασικό τόπο θερινών διακοπών, αλλά και ως προορισμό με ευρύτερες αναπτυξιακές δυνατότητες. Η προηγούμενη επαφή αρκετών συμμετεχόντων με το νησί ενισχύει την αξιοπιστία των απόψεων, αφού οι αξιολογήσεις τους στηρίζονται σε εμπειρική εικόνα του τόπου, των φυσικών του χαρακτηριστικών και της τουριστικής του φυσιογνωμίας.

Σε σχέση με την ελκυστικότητα της Σκιάθου εκτός θερινής περιόδου, τα ευρήματα δείχνουν ότι το νησί διαθέτει θετική εικόνα και πέρα από το παραδοσιακό καλοκαιρινό πρότυπο. Η φυσική ομορφιά, η αυθεντικότητα, η ηρεμία και η πολιτιστική ταυτότητα αναδεικνύονται ως βασικά στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν μια διαφορετική τουριστική αφήγηση. Η εικόνα αυτή συνδέεται άμεσα με τη βιβλιογραφία

για τους νησιωτικούς προορισμούς, όπου η εποχικότητα παρουσιάζεται ως κεντρική πρόκληση, ενώ η αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων θεωρείται βασική οδός για πιο ισορροπημένη κατανομή της ζήτησης μέσα στο έτος (Ruggieri & Platania, 2024). Στην περίπτωση της Σκιάθου, η ελκυστικότητα του νησιού μπορεί να μετακινηθεί από τη μονοδιάστατη προβολή του ήλιου και της θάλασσας προς μια πιο ποιοτική εμπειρία, συνδεδεμένη με τον τόπο, τη φύση και την καθημερινή ζωή (ΙΝΣΕΤΕ, 2021).

Τα κίνητρα για φθινοπωρινή ή χειμερινή επίσκεψη επιβεβαιώνουν αυτή τη μετατόπιση. Οι συμμετέχοντες φαίνεται να συνδέουν την επιλογή της Σκιάθου εκτός καλοκαιριού κυρίως με την αυθεντική επαφή με την τοπική ζωή, την ξεκούραση, τη χαλάρωση και τις φυσιολατρικές δραστηριότητες. Το εύρημα αυτό εναρμονίζεται με τη βιβλιογραφία για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, σύμφωνα με την οποία η φύση, η γαστρονομία, η δημιουργική εμπειρία και η ευεξία μπορούν να λειτουργήσουν ως πεδία επέκτασης της τουριστικής περιόδου (Agius & Briguglio, 2021; Saari et al., 2023). Έτσι, η Σκιάθος εμφανίζεται ως προορισμός που μπορεί να αναπτύξει εμπειρίες με μεγαλύτερο βιωματικό βάθος, απευθυνόμενες σε επισκέπτες που αναζητούν ποιότητα, ηρεμία και ουσιαστική γνωριμία με τον τόπο.

Παράλληλα, οι προϋποθέσεις και διευκολύνσεις αναδείχθηκαν ως κρίσιμος άξονας της έρευνας. Οι συμμετέχοντες αποδίδουν μεγάλη σημασία στις προσιτές τιμές, στη λειτουργία καταλυμάτων και χώρων εστίασης, στις οργανωμένες δραστηριότητες, στην εύκολη πρόσβαση και στην ψηφιακή ενημέρωση. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η θετική εικόνα της Σκιάθου χρειάζεται να συνοδευτεί από πρακτική ετοιμότητα. Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου προϋποθέτει έναν προορισμό που λειτουργεί με συνέπεια, προσφέρει σαφείς επιλογές στον επισκέπτη και δημιουργεί αίσθηση ασφάλειας στον σχεδιασμό του ταξιδιού. Η βιβλιογραφία για τη διαχείριση προορισμών τονίζει ακριβώς αυτή την ανάγκη συντονισμού ανάμεσα στους τοπικούς φορείς, στις επιχειρήσεις και στην κοινότητα, ώστε η βιωσιμότητα να μεταφράζεται σε οργανωμένη πράξη (Bichler & Lösch, 2019; Roxas et al., 2020).

Η βιωσιμότητα και η διαχείριση του προορισμού αποτέλεσαν επίσης κεντρικό εύρημα της εργασίας. Οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη βιωσιμότητα ως παράγοντα που ενισχύει την ελκυστικότητα της Σκιάθου και προστατεύει τον τοπικό χαρακτήρα της. Η προοπτική τουρισμού όλο το έτος γίνεται αποδεκτή όταν συνδέεται

με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον, ισορροπημένη χρήση των πόρων και ωφέλεια για την τοπική οικονομία. Η σύνδεση αυτή συμφωνεί με τη βιβλιογραφία για τη φέρουσα ικανότητα, όπου η τουριστική ανάπτυξη χρειάζεται να κινείται μέσα σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και λειτουργικά όρια (Leka et al., 2022; Pásková et al., 2021). Στη Σκιάθο, η βιωσιμότητα αναδεικνύεται ως ουσιαστικό κριτήριο σχεδιασμού και ως βάση για τη μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα του νησιού.

Οι απαντήσεις για τις καταλληλότερες μορφές τουρισμού ενισχύουν την ίδια ερμηνεία. Ο φυσιολατρικός τουρισμός αναδεικνύεται ως ο πιο κατάλληλος άξονας ανάπτυξης, ενώ ο τουρισμός ευεξίας εμφανίζεται ως σημαντική συμπληρωματική κατεύθυνση. Η γαστρονομία, ο πολιτισμός και ο αγροτουρισμός μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά, εμπλουτίζοντας τη συνολική εμπειρία. Η προτίμηση για την άνοιξη και το φθινόπωρο, καθώς και για διαμονές μικρής ή μέσης διάρκειας, δείχνει ότι η Σκιάθος μπορεί να σχεδιάσει στοχευμένα πακέτα απόδρασης, συνδυάζοντας περιπάτους, τοπικές γεύσεις, πολιτιστικές επισκέψεις και δραστηριότητες χαλάρωσης. Τα στοιχεία αυτά συνδέονται με παραδείγματα καλών πρακτικών σε νησιωτικούς προορισμούς, όπου η διαφοροποίηση του προϊόντος και η συμμετοχή της κοινότητας ενισχύουν την ανθεκτικότητα και την τοπική αξία (Baixinho et al., 2023; Castanho et al., 2023). Η ανοικτή ερώτηση επιβεβαίωσε και εμπλούτισε τα ποσοτικά ευρήματα. Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στη φύση, στην πεζοπορία, στις πολιτιστικές και γαστρονομικές εκδηλώσεις, στα οικονομικά πακέτα, στις ανοικτές υπηρεσίες, στην εύκολη πρόσβαση και στην ευεξία. Με αυτόν τον τρόπο, οι απαντήσεις ανέδειξαν ένα συνεκτικό πλέγμα αναγκών και προσδοκιών. Η Σκιάθος μπορεί να ενισχύσει την εκτός καλοκαιριού ζήτηση όταν προσφέρει σαφείς λόγους επίσκεψης, οργανωμένες εμπειρίες και πρακτικές διευκολύνσεις που καθιστούν το ταξίδι ελκυστικό και λειτουργικό.

Οι συσχετίσεις και η παλινδρόμηση πρόσφεραν βαθύτερη κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα στις βασικές μεταβλητές. Η βιωσιμότητα συνδέθηκε ισχυρά με τις προϋποθέσεις και διευκολύνσεις, με τις αντιλήψεις ελκυστικότητας και με τα κίνητρα επιλογής. Η παλινδρόμηση έδειξε ότι οι προϋποθέσεις και διευκολύνσεις αποτελούν τον ισχυρότερο παράγοντα πρόβλεψης της βιωσιμότητας, ενώ η ελκυστικότητα της Σκιάθου συμβάλλει επίσης ουσιαστικά. Το συμπέρασμα είναι σαφές: η βιωσιμότητα του προορισμού διαμορφώνεται κυρίως μέσα από την οργανωμένη λειτουργία του. Οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι αποτελούν βάση, αλλά η αναπτυξιακή τους αξία

ενισχύεται όταν υπάρχουν πρόσβαση, υπηρεσίες, δραστηριότητες, προσιτό κόστος και συντονισμένη προβολή.

Τέλος, οι διαφοροποιήσεις ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά έδειξαν ότι το φύλο επηρεάζει ορισμένες στάσεις, καθώς οι γυναίκες εμφανίζουν πιο θετικές αξιολογήσεις σε βασικές διαστάσεις της έρευνας. Το εύρημα αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί στον σχεδιασμό πιο στοχευμένων επικοινωνιακών και τουριστικών προτάσεων. Συνολικά, η εργασία καταλήγει ότι η Σκιάθος έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει ένα διαφορετικό μοντέλο τουρισμού, με επίκεντρο τη φύση, την ευεξία, τον πολιτισμό, τη γαστρονομία, την οικονομική προσβασιμότητα και τη βιώσιμη διαχείριση. Η επιτυχία αυτού του μοντέλου εξαρτάται από τη μετάβαση από την απλή αναγνωρισιμότητα του νησιού σε έναν ολοκληρωμένο και οργανωμένο προορισμό εμπειριών.

6.2 Θεωρητικές και πρακτικές συμβολές της εργασίας

Η εργασία συμβάλλει θεωρητικά στη συζήτηση για τον βιώσιμο νησιωτικό τουρισμό, καθώς συνδέει την εποχικότητα, την ελκυστικότητα, τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τη διαχείριση προορισμού σε ένα ενιαίο ερμηνευτικό πλαίσιο. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η επιμήκυνση της περιόδου δεν εξαρτάται μόνο από τη θετική εικόνα του τόπου, αλλά από την πρακτική δυνατότητα του προορισμού να λειτουργήσει οργανωμένα εκτός αιχμής. Με αυτόν τον τρόπο, η εργασία επιβεβαιώνει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που συνδέουν τη βιωσιμότητα με τη διακυβέρνηση, τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος.

Σε πρακτικό επίπεδο, η εργασία παρέχει μια συγκεκριμένη εμπειρική εικόνα για τη Σκιάθο. Αναδεικνύει ότι οι επισκέπτες ενδιαφέρονται περισσότερο για φυσιολατρικές δραστηριότητες, ευεξία, σύντομες ή μέσης διάρκειας αποδράσεις, προσιτές τιμές, ανοικτές υπηρεσίες και εύκολη πρόσβαση. Παράλληλα, η παλινδρόμηση δείχνει ότι οι προϋποθέσεις και διευκολύνσεις αποτελούν τον ισχυρότερο παράγοντα πρόβλεψης της βιωσιμότητας. Άρα, η εργασία προσφέρει μια

χρήσιμη βάση για τοπικό σχεδιασμό, επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και στρατηγική προβολής.

6.3 Προτάσεις πολιτικής και διοικητικής εφαρμογής για τη Σκιάθο

Η πρώτη πρόταση αφορά τη δημιουργία ολοκληρωμένου σχεδίου πολυεποχικού τουρισμού για τη Σκιάθο, με κεντρικούς άξονες τη φύση, την ευεξία, τον πολιτισμό και τη γαστρονομία. Το σχέδιο θα μπορούσε να περιλαμβάνει πιστοποιημένες πεζοπορικές διαδρομές, θεματικές περιηγήσεις, μικρά φεστιβάλ, γαστρονομικές εμπειρίες και πακέτα 4 με 5 ημερών για την άνοιξη και το φθινόπωρο.

Η δεύτερη πρόταση αφορά τη βελτίωση της προσβασιμότητας και της λειτουργικής ετοιμότητας. Η τοπική αυτοδιοίκηση, οι ακτοπλοϊκές εταιρείες, τα καταλύματα και οι επιχειρήσεις εστίασης μπορούν να συνεργαστούν για σταθερές συνδέσεις, ειδικές τιμές, ανοικτές υπηρεσίες και κοινή ψηφιακή προβολή. Ιδιαίτερη αξία έχει η δημιουργία ενιαίου ψηφιακού ημερολογίου δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων.

Η τρίτη πρόταση αφορά τη συμμετοχική διακυβέρνηση. Ο Δήμος, οι επαγγελματικοί φορείς, οι κάτοικοι και οι πολιτιστικοί σύλλογοι μπορούν να συγκροτήσουν ένα τοπικό σχήμα διαχείρισης προορισμού, με στόχο τον συντονισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δράσεων. Η βιωσιμότητα χρειάζεται να ενσωματωθεί σε κάθε επίπεδο σχεδιασμού, από την προστασία των φυσικών πόρων έως την προβολή του νησιού.

6.4 Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα έχει ορισμένους περιορισμούς που χρειάζεται να ληφθούν υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Το δείγμα αποτελείται από 83

συμμετέχοντες και επιλέχθηκε με δειγματοληψία ευκολίας, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα γενίκευσης των ευρημάτων στο σύνολο των πιθανών επισκεπτών της Σκιάθου. Επιπλέον, η έρευνα βασίστηκε σε αυτοαναφερόμενες απαντήσεις, άρα αποτυπώνει στάσεις, αντιλήψεις και προθέσεις και όχι πραγματική ταξιδιωτική συμπεριφορά. Ένας ακόμη περιορισμός αφορά τη χρονική περίοδο συλλογής των δεδομένων, καθώς οι απαντήσεις μπορεί να επηρεάζονται από συγκυριακούς παράγοντες. Τέλος, η διαθέσιμη δευτερογενής τεκμηρίωση για τη Σκιάθο είναι περιορισμένη, οπότε αξιοποιήθηκε και υλικό που αφορά τον ευρύτερο προορισμό Βόλος, Πήλιο και Σποράδες.

6.5 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Μελλοντικές έρευνες μπορούν να διευρύνουν το δείγμα και να εστιάσουν σε διαφορετικές ομάδες, όπως κάτοικοι της Σκιάθου, επιχειρηματίες, τοπικοί φορείς, επισκέπτες και δυνητικοί επισκέπτες από το εξωτερικό. Ιδιαίτερη αξία θα είχε μια μικτή μεθοδολογική προσέγγιση, με ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης, ώστε να καταγραφούν βαθύτερα οι ανάγκες και οι αντιλήψεις των εμπλεκόμενων μερών. Επίσης, προτείνεται η διεξαγωγή συγκριτικής έρευνας ανάμεσα στη Σκιάθο, τη Σκόπελο και την Αλόνησο, με στόχο την κατανόηση των διαφορών και των συνεργειών στις Βόρειες Σποράδες. Τέλος, η μελλοντική έρευνα μπορεί να αξιοποιήσει πραγματικά δεδομένα αφίξεων, πληρότητας, τιμών, μεταφορικής συνδεσιμότητας και περιβαλλοντικών πιέσεων, ώστε να δημιουργηθεί ένα σύστημα δεικτών για τη βιώσιμη παρακολούθηση της τουριστικής ανάπτυξης της Σκιάθου.

Βιβλιογραφία

- Agarwal, R., Mehrotra, A., Mishra, A., Rana, N. P., Nunkoo, R., & Cho, M. (2024). Four decades of sustainable tourism research: Trends and future research directions. *International Journal of Tourism Research*, 26(2), e2643.
- Agius, K., & Briguglio, M. (2021). Mitigating seasonality patterns in an archipelago: The role of ecotourism. *Maritime Studies*, 20, 409–421.
- Aguilar Calderón, P. A., López-Chávez, B. A., Peinado Osuna, N. I., Burgueño Sánchez, E. O., Aguilar-Calderón, J. A., & Somoza Ríos, J. A. (2025). Tourism carrying capacity in coastal destinations: An assessment in Mazatlán, Mexico. *Sustainability*, 17(14), 6344.
- Ali, H., & Li, Y. (2024). Evaluation of sustainable tourism development in Dachen Island, East China Sea: Stakeholders' perspective. *Sustainability*, 16(16), 7206.
- Amani, D., & Chao, E. (2023). How does destination governance build local residents' behavioural support towards destination branding: An empirical study of the tourism sector in Tanzania. *Cogent Social Sciences*, 9(1).
- Andolina, C., Signa, G., Tomasello, A., Mazzola, A., Vizzini, S., & others. (2021). Environmental effects of tourism and its seasonality on Mediterranean islands: The contribution of the Interreg MED BLUEISLANDS project to build up an approach towards sustainable tourism. *Environment, Development and Sustainability*, 23, 8601–8612.
- Baixinho, A., Santos, C., Couto, G., de Albergaria, I. S., da Silva, L. S., Damião Medeiros, P., & Neves Simas, R. M. (2023). Sustainable creative tourism on islands and the pandemic: The Creatour Azores project. *Island Studies Journal*, 18(2).
- Bang, D., & Jang, S. S. (2025). Reframing carrying capacity: A visitor-oriented approach. *Annals of Tourism Research*, 115, 104022.

- Bazzanella, F., Bichler, B. F., & Schnitzer, M. (2022). Collaboration and meta organisation in event tourism – Effects of the Olympic Agenda 2020 on planning the 2026 Winter Olympics. *Tourism Management Perspectives*, 41, 100939.
- Bernal, B., Montero, N., & Vázquez, S. (2024). A comparative study of the tourism carrying capacity of the State of Baja California between 2019 and 2022. *Sustainability*, 16(10), 3938.
- Bichler, B. F., & Lösch, M. (2019). Collaborative governance in tourism: Empirical insights into a community-oriented destination. *Sustainability*, 11(23), 6673.
- Bisani, S., Daye, M., & Mortimer, K. (2024). Legitimacy and inclusivity in place branding. *Annals of Tourism Research*, 109, 103840.
- Blancas, F. J., Contreras, I., & Lozano-Oyola, M. (2023). Evaluating destinations' efforts to improve sustainability in tourism using the inter-temporal decomposition of a composite indicator. *Environmental Impact Assessment Review*, 98, 106947.
- Castanho, R. A., Santos, C., & Couto, G. (2023). Creative tourism in islands and regional sustainable development: What can we learn from the pilot projects implemented in the Azores territory? *Land*, 12(2), 498.
- Collado-Agudo, J., Herrero-Crespo, Á., & San Martín-Gutiérrez, H. (2023). The adoption of a smart destination model by tourism companies: An ecosystem approach. *Journal of Destination Marketing & Management*, 28, 100783.
- Ćulibrk, A., Dimitrakopoulos, P. G., Kokkoris, G. D., Eleftheriadou, M., & Tzoraki, O. (2025). A holistic approach to assessing visitor numbers on protected Natura 2000 beaches: The case of Western Peloponnese, Greece. *Environmental Impact Assessment Review*, 112, 107824.
- Farooq, K., & Haq, W. (2025). Economic, environmental and socio-cultural impact of tourism in Gilgit-Baltistan: Evidence from primary survey. *Cogent Social Sciences*, 11(1).
- Farsari, I. (2023). Exploring the nexus between sustainable tourism governance, resilience and complexity research. *Tourism Recreation Research*, 48(3), 352–367.

Fernandez-Abila, C. J., Tan, R., Dumpit, D. Z., Gelvezon, R. P., Arcala Hall, R., Lizada, J., Monteclaro, H., Ricopuerto, J., & Salvador-Amores, A. (2024). Characterizing the sustainable tourism development of small islands in the Visayas, Philippines. *Land Use Policy*, 137, 106996.

Fredman, P., Haukeland, J. V., Tyrväinen, L., Siegrist, D., & Lindberg, K. (2024). Innovation and future pathways in nature based tourism – The outlook from an international expert panel. *Loisir et Société / Society and Leisure*, 47(3), 563–579.

García Pérez, L. E., & Castillo Ortiz, I. (2024). Memorable gastro tourism experiences: A systematic literature review. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 5(2), 100158.

García-Buades, M. E., García-Sastre, M. A., & Alemany-Hormaeche, M. (2022). Effects of overtourism, local government, and tourist behavior on residents' perceptions in Alcúdia (Majorca, Spain). *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39, 100499.

Giambona, F., Magrini, A., & Fusco, E. (2024). Assessing tourism sustainability in European Union countries: A multi-directional benefit of the doubt composite indicator. *Socio-Economic Planning Sciences*, 95, 102042.

Gil-Alana, L. A., & Huijbens, E. H. (2018). Tourism in Iceland: Persistence and seasonality. *Annals of Tourism Research*, 68, 20–29.

Guaita Martínez, J. M., Martín Martín, J. M., Salinas Fernández, J. A., & Mogorrón Guerrero, H. (2019). An analysis of the stability of rural tourism as a desired condition for sustainable tourism. *Journal of Business Research*, 100, 165–174.

Haid, M., Albrecht, J. N., & Finkler, W. (2021). Sustainability implementation in destination management. *Journal of Cleaner Production*, 312, 127718.

Ivars-Baidal, J. A., Celdrán-Bernabeu, M. A., Femenia-Serra, F., Perles-Ribes, J. F., & Giner-Sánchez, D. (2021). Measuring the progress of smart destinations: The use of indicators as a management tool. *Journal of Destination Marketing & Management*, 19, 100531.

- Johnson, A.-G., Rickly, J. M., & McCabe, S. (2023). Suppliers' perceptions on engaging in smart destinations: Evidence from Ljubljana. *Tourism Management Perspectives*, 47, 101125.
- Leban, M., Errmann, A., Seo, Y., & Voyer, B. G. (2024). Mindful luxury: A case of the Faroe Islands. *Tourism Management*, 104, 104929.
- Leka, A., Lagarias, A., Panagiotopoulou, M., & Stratigea, A. (2022). Development of a Tourism Carrying Capacity Index (TCCI) for sustainable management of coastal areas in Mediterranean islands – Case study Naxos, Greece. *Ocean & Coastal Management*, 216, 105978.
- Lin, Y., Yoon, J.-H., & Xiao, G. (2025). Promoting sustainable island tourism through tourists' environmentally responsible behavior: Integrating VIP, VAB, and TPB. *Sustainability*, 17(11), 4792.
- Liu, T., & Kou, I. E. (2024). Determinants for the development of creative tourism: A stakeholder perspective. *Heliyon*, 10(13), e33727.
- Lundberg, C., Lexhagen, M., & Ziakas, V. (2024). Integrating popular culture tourism in local communities: A scoping review and ways forward. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 24(1), 4–26.
- Maldonado López, B., Arteaga Sánchez, R., & Solano Sánchez, M. Á. (2025). Impact of creative event experiences on the intention to revisit peripheral cross border destinations: The smuggling festival. *International Journal of Event and Festival Management*, 16(4), 570–596.
- Mikulić, J., Vizek, M., Stojčić, N., Payne, J. E., Čeh Časni, A., & Barbić, T. (2021). The effect of tourism activity on housing affordability. *Annals of Tourism Research*, 90, 103264.
- Miller, G., & Torres-Delgado, A. (2023). Measuring sustainable tourism: A state of the art review of sustainable tourism indicators. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1483–1496.

- Morea, J. P. (2021). Environmental justice, well-being and sustainable tourism in protected area management. *Journal of Ecotourism*, 20(3), 250–269.
- Ntalakos, A., Skagias, K., Belias, D., & Rossidis, I. (2025). Navigating sustainable features: A comparative analysis of sustainable tourism in Santorini, Mykonos, and Paros. *Tourism and Hospitality*, 6(4), 183.
- Palacios-Florencio, B., Santos-Roldán, L., Berbel-Pineda, J. M., & Castillo-Canalejo, A. M. (2021). Sustainable tourism as a driving force of the tourism industry in a post-Covid-19 scenario. *Social Indicators Research*, 158, 991–1011.
- Pásková, M., Wall, G., Zejda, D., & Zelenka, J. (2021). Tourism carrying capacity reconceptualization: Modelling and management of destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100638.
- Pastor Chan Santana, C., Madsen, J., & Bertolucci, S. F. (2024). The role of air transport infrastructure towards breaking seasonality in emerging tourism destinations: A qualitative study of Akureyri, North Iceland. *Island Studies Journal*, 19(2), 75–93.
- Pavlidis, G., & Markantonatou, S. (2020). Gastronomic tourism in Greece and beyond: A thorough review. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 21, 100229.
- Perkins, R., Khoo-Lattimore, C., & Arcodia, C. (2021). Collaboration in marketing regional tourism destinations: Constructing a business cluster formation framework through participatory action research. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 347–359.
- Prinsloo, A. S., & Fitchett, J. M. (2024). Quantifying climatic suitability for tourism in Southwest Indian Ocean tropical islands: Applying the Holiday Climate Index to Réunion Island. *International Journal of Biometeorology*, 68, 1717–1728.
- Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiar, K., & Seyfi, S. (2023). A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1497–1517.

- Reinhold, S., Beritelli, P., & Laesser, C. (2023). The 2022 consensus on advances in destination management. *Journal of Destination Marketing & Management*, 29, 100797.
- Roxas, F. M. Y., Rivera, J. P. R., & Gutierrez, E. L. M. (2020). Mapping stakeholders' roles in governing sustainable tourism destinations. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 387–398.
- Ruggieri, G., & Platania, M. (2024). Islands' tourism seasonality: A data analysis of Mediterranean islands' tourism comparing seasonality indicators (2008–2018). *Sustainability*, 16(9), 3674.
- Saari, S., Grénman, M., & Varhelahti, M. (2023). The relationships between happiness, wellness tourist motivation, and tourism destination among Finnish wellness travellers: Insights from the world's happiest nation. *International Journal of Spa and Wellness*, 6(3), 305–328.
- Sang, S. (2024). The rhythm-making of an island destination community. *Annals of Tourism Research*, 107, 103775.
- Sharpley, R. (2023). Sustainable tourism governance: Local or global? *Tourism Recreation Research*, 48(5), 809–812.
- Skiniti, G., Lilli, M., Skarakis, N., et al. (2024). A holistic approach for tourism carrying capacity estimation in sensitive ecological areas. *Environment, Development and Sustainability*, 26, 31971–31995.
- Sørensen, F., Jensen, J. F., & Skou Grindsted, T. (2025). A business model framework for nature tourism entrepreneurs. *Journal of Ecotourism*, 24(2), 196–217.
- Stojčić, N., Mikulić, J., & Vizek, M. (2022). High season, low growth: The impact of tourism seasonality and vulnerability to tourism on the emergence of high-growth firms. *Tourism Management*, 89, 104455.
- Streimikiene, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E., & Simanavicius, A. (2021). Sustainable tourism development and competitiveness: The systematic literature review. *Sustainable Development*, 29(1), 259–271.

Pórhallsdóttir, G., & Ólafsson, R. (2017). A method to analyse seasonality in the distribution of tourists in Iceland. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 19, 17–24.

Vicente, J. M. (2024). Determinants influencing Madeira Island's sustainable development policies as an eco-tourism destination: An empirical study. *International Journal of Professional Business Review*, 9(10), e04986.

Wu, Y., & Yao, R. (2025). Supporting sustainable island tourism through infrastructuring co-design: A case study from Mayu Island. *Island Studies Journal*.

Xu, N., & Li, H. (2025). Towards management of sustainable tourism development in coastal destinations of the Bohai Rim: Insights from a tourism carrying capacity analysis. *Discover Sustainability*, 6, 168.

Zhang, T., Chen, Y., Wei, M., & Dai, M. (2022). How to promote residents' collaboration in destination governance: A framework of destination internal marketing. *Journal of Destination Marketing & Management*, 24, 100710.

INΣETE. (2021). Ελληνικός Τουρισμός 2030. Σχέδιο δράσης. Προορισμός Βόλος, Πήλιο και Σποράδες. Ινστιτούτο ΣΕΤΕ. <https://insete.gr/wp-content/uploads/pdf/proorismoi/proorismos-bolos-pilio-and-sporades.pdf>